

Kansrijk!

Kansrijk!

**Een integrale kansenkaart voor het Nationaal beek- en
esdorpenlandschap Drentsche Aa**

**A.L. Gerritsen
W.J.H. Meulenkamp
H.J. Agricola
E. Westein
J. Stoker**

**Procesbegeleiding DLG:
H.J. Klein Wolterink
J. Koopman**

**Werkgroep:
A. Bennen (Gemeente Aa en Hunze)
H. Brink (Staatsbosbeheer)
K. Folkertsma (Provincie Drenthe, secretaris Overlegorgaan)
E. Galetzka (Waterschap Hunze en Aa's)
W. Klunder (NLTO)
G. Oosterhuis (Recreatieondernemers)
J. Thije (Provincie Drenthe)
L. Touwen (Landinrichtingscommissie)**

Alterra-rapport 999

Alterra, Wageningen, 2004

REFERAAT

Gerritsen, A.L., W.J.H. Meulenkamp, H.J. Agricola, E. Westein & J. Stoker, 2004. *Kansrijk! Een integrale kanskaart voor het Nationaal beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa*. Wageningen, Alterra, Alterra-rapport 999. 136 blz.; 18 fig.; 10 tab.; 33 ref.

Voor het Nationaal beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa is een integrale kanskaart uitgewerkt. Doel van deze kaart is om inzicht te geven in gewenste ontwikkelingen in het gebied en sturing te bieden aan het inzetten van menskracht en middelen om projecten uit te voeren, als uitvoering van het Beheer-, Inrichtings- en Ontwikkelingsplan (juni 2002). Ten behoeve hiervan is gebruik gemaakt van sectorale kanskaarten voor de functies natuur, landbouw, water en recreatie. Tevens zijn nadere gebiedsanalyses uitgevoerd. De integrale kanskaart is een visie op de kansen en mogelijke ontwikkelingen in het gebied en op de zonering hiervan. Er is een verkenning uitgevoerd naar de verhouding met het provinciaal beleid en dat van het waterschap.

Trefwoorden: beken, deelstroomgebied, Drenthe, Drentsche Aa, landbouw, meervoudig ruimtegebruik, nationaal park, natuur, recreatie, ruimtelijke ordening

ISSN 1566-7197

Dit rapport kunt u bestellen door €34,- over te maken op banknummer 36 70 54 612 ten name van Alterra, Wageningen, onder vermelding van Alterra-rapport 999. Dit bedrag is inclusief BTW en verzendkosten.

© 2004 Alterra

Postbus 47; 6700 AA Wageningen; Nederland

Tel.: (0317) 474700; fax: (0317) 419000; e-mail: info@alterra.wur.nl

Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Alterra.

Alterra aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Inhoud

Woord vooraf	7
Samenvatting	9
1 Inleiding	13
1.1 Aanleiding onderzoek	13
1.2 Doelstelling onderzoek	13
1.3 Afbakening onderzoek	14
1.4 Leeswijzer	15
2 Maatschappelijke omgeving van de Integrale Kansenkaart	19
2.1 Inleiding	19
2.2 Landbouw	19
2.3 Veranderend waterbeleid	22
2.3.1 Waterbeheer 21 ^e Eeuw (WB21)	23
2.3.2 Kaderrichtlijn Water	24
2.3.3 Het stroomgebied van de Drentsche Aa	25
2.4 Natuur	26
2.4.1 Ecologische Hoofdstructuur (EHS)	26
2.4.2 Vogel- en Habitatrictlijn en ammoniakzoning	27
2.5 Recreatie	29
2.6 Wonen	29
3 Sectorale vraag naar ruimte: Spoor 1	31
3.1 Inleiding	31
3.2 Methodiek spoor 1	31
3.2.1 Landbouw	31
3.2.2 Natuur	33
3.2.3 Water	34
3.2.4 Recreatie	36
3.2.5 Bebouwd gebied	37
3.3 Combinatiekaart sectorale ruimtewensen	38
4 Gebiedsanalyse NBEL Drentsche Aa: spoor 2	41
4.1 Inleiding	41
4.2 Analyse specifieke kenmerken	41
4.2.1 Landbouw	41
4.2.2 Geschiktheid voor natuurontwikkeling	42
4.2.3 Water: kwel en wegzijging	44
4.2.4 Recreatieve kwaliteit	46
4.3 Landbouwanalyse	47
4.3.1 Verdeling naar bedrijfstakken	48
4.3.2 Kansrijke bedrijven en stoppers	50
4.3.3 Verkavelingssituatie	52

4.4	Landschapsvisie	53
4.5	Afsluiting	53
5	Integrale kansenkaart Drentsche Aa	55
5.1	Inleiding	55
5.2	Definiëring kansen voor het gebied als geheel	55
5.2.1	Kansen voor marktconforme landbouw	57
5.2.2	Kansen voor particulier natuurbeheer	57
5.2.3	Kansen voor landbouw met natuur	58
5.2.4	Kansen voor landbouw met landschapsbeheer	60
5.2.5	Kansen voor landbouw met natuur- en landschapsbeheer	61
5.2.6	Kansen voor recreatie	61
5.2.7	Kansen voor beekherstel	62
5.3	Methodiek: van sectorale kansenkaarten en gebiedsanalyses naar de Integrale Kansenkaart	62
5.4	De Integrale Kansenkaart NBEL Drentsche Aa	64
6	Van Kansen naar uitvoering	69
6.1	Inleiding	69
6.2	Beleidsanalyse	69
6.2.1	Tweede Provinciaal Omgevingsplan	69
6.2.2	Confrontatie IKK met POPII	71
6.2.3	Waterbeheersplan waterschap Hunze en Aas	73
6.3	Projectvoorstellen	73
7	Conclusies	75
7.1	Methode	75
7.2	Resultaten	75
7.3	Proces	76
7.4	Beleidsanalyse	76
7.5	Aanbevelingen	76
	Literatuur	79
	<i>Bijlagen</i>	
1	Landbouwanalyse per deelgebied	83
2	Spoor 2: gebiedsanalyse	101
3	Boeren voor Natuur	109
4	Verkaveling per deelgebied.	111
5	Vragen Integrale kansenkaart Drentsche AA	113
6	Relevante wetgeving	115
7	Projectvoorstellen	117

Woord vooraf

“Denken vanuit kansen”

“Denken vanuit kansen” is het motto van de Integrale kansenkaart (IKK) Drentsche Aa die hier voor u ligt. Denken en handelen vanuit kansen is een positieve manier om in en met het gebied aan het werk te zijn.

Het Drentsche Aa gebied is een gebied met kansen voor: Landbouw, natuur en recreatie.

Willen we samen het mooie Drentsche Aa gebied verder ontwikkelen is het van belang dat we “Samen denken vanuit kansen” vanuit ons motto “Behoud door ontwikkeling”. We hebben elkaar namelijk nodig.

Deze integrale kansenkaart is vanuit dat denken gemaakt. Met het gereed komen van dit rapport is het werk nog niet af, sterker nog, nu gaat het beginnen. Het Overlegorgaan wil dat samen met ondernemers en bewoners van het gebied doen. Ik nodig u uit om met ons mee te denken en te werken!

Het Overlegorgaan gebruikt de Integrale Kansenkaart om de inzet van menskracht en middelen te sturen, onder andere via concreet benoemde projecten. Indien maatregelen niet op voorhand lijken te passen binnen het bestaande beleid van gemeenten, provincie of waterschap, dan zullen hiervoor de gangbare procedures moeten worden gevolgd (gemeentelijke bestemmingsplannen en vergunningen, provinciaal omgevingsplan, beheersplan waterschap). Breed gedragen ontwikkelingen die passen binnen het Beheer-, Inrichtings- en Ontwikkelingsplan van het Nationaal beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa en sporen met de Integrale Kansenkaart, zullen door het Overlegorgaan van een positief advies worden voorzien.

Deze Integrale Kansenkaart is mogelijk gemaakt door financiële bijdragen van het DWK-programma Regionale identiteit en natuur en landschapsontwikkeling (382), het Nationaal beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa en de provincie Drenthe.

Henk van 't Land

Voorzitter van het Overlegorgaan voor het Nationaal beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa

Samenvatting

Inleiding

Voor het Nationaal beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa (NBEL) is een Beheers- Inrichtings- en ontwikkelingsplan opgesteld. Een van de doelen die hierin is beschreven, is het maken van een integrale kansenkaart met als doelstelling:

“De integrale kansenkaart geeft aan waar welke ontwikkeling gewenst is en geeft daarmee sturing aan de inzet van menskracht en middelen via concreet benoemde projecten” (IKK)

Als voorbereiding op de integrale kansenkaart zijn sectorale kansenkaarten opgesteld voor de functies landbouw, natuur, water en recreatie. De IKK is tot stand gebracht door de Werkgroep Integrale kansenkaart Drentsche Aa, van het NBEL. Het onderzoek is mogelijk gemaakt door financiële bijdragen van het LNV-DWK-programma Regionale identiteit en natuur en landschapsontwikkeling (382), het Nationaal beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa en de provincie Drenthe. Tegelijkertijd met de IKK is ook een landschapsvisie opgesteld. Beide projecten zijn op elkaar afgestemd. Uitgangspunt bij het tot stand komen van de IKK is het denken vanuit kansen geweest.

Maatschappelijke omgeving IKK

Het NBEL Drentsche Aa is een gebied in beweging. Doordat het landschap relatief goed bewaard is gebleven wordt het hoog gewaardeerd door bewoners en recreanten. Naast een groot oppervlak aan natuurgebied is ook de landbouw een belangrijke grondgebruiker in het gebied. Juist deze combinatie is waardevol en zou in stand gehouden en verder ontwikkeld moeten worden. Er bestaan echter trends die ontwikkelingen en kansen in het gebied beïnvloeden. Deze hebben te maken met enerzijds autonome trends in de agrarische bedrijfstak, anderzijds met nieuw (Europees) beleid dat regels en kaders stelt aan de landbouw, de natuur en aan de waterhuishouding (Nitraatrichtlijn, Vogel- en Habitat Richtlijn en Kaderrichtlijn Water). Er zijn echter ook ontwikkelingen waar gebruik van gemaakt kan worden. Zo neemt het belang van het landelijk gebied als recreatieruimte toe en bestaat er ook behoefte aan landelijk wonen. Binnen deze trends spelen de ontwikkelingen in het NBEL zich af.

Sectorale ruimtevraag

Met behulp van de sectorale kansenkaarten zijn (in GIS) de ruimtewensen van de verschillende functies in beeld gebracht. Het eindresultaat van dit onderdeel is een kaart waar op aangegeven is waar welke sectorale ruimtewensen overlappen. Hiermee wordt duidelijk gemaakt in welke gebieden kansen voor functiecombinaties bestaan. Recreatie heeft vooral een kwalitatieve ruimtevraag en wordt daarom niet op de kaart weergegeven.

Gebiedsanalyse

In een tweede spoor zijn een aantal gebiedsanalyses uitgevoerd om meer te weten te komen over het gebied. Dit met als doel de ruimtelijke wensen van functies aan te vullen met objectieve informatie en op basis hiervan ruimtelijke keuzes te kunnen maken. Er is gekeken naar het voorkomen van kwel en wegzijging, naar potentiële nat- en droogteschade voor landbouwproducten, naar in potentie te realiseren natuurdoeltypen en naar de waardering van het landschap voor wandelen en fietsen. Bovendien zijn analyses uitgevoerd om een beeld te krijgen van de vitaliteit van de agrarische bedrijfstak. Er is gekeken naar verdeling van bedrijven en hectares over soorten landbouw, naar verbredingsactiviteiten, naar de grootte van bedrijven en naar de verkavelingssituatie. Om inzicht te krijgen in trends in de toekomst is ook gekeken naar de opvolgingssituatie en het aandeel bedrijven waarbij de boer ouder dan 55 is.

De IKK

Op basis van de ruimtelijke mogelijkheden en gebiedsanalyses zijn kansen omschreven en op hoofdlijnen weergegeven op de IKK NBEL. In de eerste plaats zijn kansen voor de landbouw beschreven: kansen voor marktconforme landbouw op zich en in combinatie met landschapsbeheer (essen) en natuur. In bestaand en bestemd natuurgebied is de kans benoemd van agrarisch en particulier natuurbeheer en natuurontwikkeling. Deze kansen omvatten het grootse deel van het NBEL. Hiernaast zijn ook kansen beschreven voor beekherstel en recreatie, waarbij de recreatieve kansen niet op de kaart opgenomen zijn. De kaart is bedoeld voor gebruik op het schaalniveau van het hele NBEL. Vanwege het globale karakter zijn grenzen op de kaart niet als absoluut te interpreteren.

Van kansen naar uitvoering

De IKK is een visie en heeft geen formele status. De kaart dient om sturing te geven aan inzet van menskracht en middelen in het gebied. Voor boeren en andere grondbezitters heeft de kaart geen directe consequenties. Op basis van de IKK moet er niets, maar zijn er wel mogelijkheden voor ontwikkelingen. Naast de IKK bestaan er documenten die wel een formele status hebben. De IKK is daarom vergeleken met het Tweede provinciaal omgevingsplan (POP II) van de provincie Drenthe en met het beheersplan van het waterschap Hunze en Aa's.

Het POP II bevat een zonering met de ontwikkelingen waar de provincie ruimte voor ziet. Dit provinciale beleid is van belang bij het beleid dat waterschap en gemeenten voeren. De zonering van POP en IKK is met elkaar vergeleken (in GIS). Er zijn een beperkt aantal gebieden waar de IKK kansen ziet voor marktconforme landbouw (alleen), maar waar het POP inzet op de combinatie van landbouw met natuur. Voor deze gebieden moet nader bekeken worden hoe dit te combineren is.

Om tot realisatie van de beschreven kansen te kunnen komen zijn projectvoorstellen geschreven.

Conclusies

De landbouw is centraal komen te staan bij het nadenken over kansen voor het NBEL Drentsche Aa. Het is met name deze functie die met nieuwe kansen en bedreigingen geconfronteerd wordt door maatschappelijke trends. De toekomst van het gebied, als een waardevol agrarische cultuurlandschap, is voor een groot deel afhankelijk van de ontwikkeling van de landbouw in het gebied. Met de IKK is een visie hierop ontstaan.

1 Inleiding

1.1 Aanleiding onderzoek

De Drentsche Aa behoort tot de best bewaard gebleven laaglandbeken van Nederland. Delen zijn genormaliseerd maar grote delen van de beek hebben nog een meanderende loop en de bijbehorende groenlanden kunnen overstromen. Dergelijke situaties zijn in Nederland en zelfs in het aangrenzende Noordduitse kampenlandschap uiterst zeldzaam. Bovendien zijn in het omringende landschap nog veel waardevolle cultuurhistorische elementen te herkennen. Zoals de karakteristieke essen en bijbehorende esdorpen met daarin de van oudsher gevestigde boerderijen. Ook grafheuvels en hunebedden zijn in rijke getale aanwezig in het gebied van de Drentsche Aa. Tevens komen er nog madelanden en grote heidevelden voor en is de ontwikkelingsgeschiedenis van het gebied nog goed te 'lezen' in het landschap. Al met al kan geconcludeerd worden het Drentsche Aa gebied behoort tot de landschappelijke en ecologische parels van Nederland. Het geheel is zo bijzonder dat in 2000 door het Rijk ingestemd werd met de voorbereiding van een Nationaal Park met een verbrede doelstelling in het Nationaal beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa. Daarmee is het ook gelijk het eerste nationale park met een verbrede doelstelling. Niet alleen de natuur moet beschermd en ontwikkeld worden, maar ook het (agrarische) cultuurlandschap en het aangezicht en de leefbaarheid van de dorpen. Dit is gedaan op advies van de Regionale Adviescommissie Drentsche Aa (2000).

1.2 Doelstelling onderzoek

De adviescommissie adviseerde de instelling van dit nationaal park met een verbrede doelstelling te doen op basis van een op te stellen Beheer-, Inrichtings- en Ontwikkelingsplan (BIO-plan). In juli 2002 heeft de toenmalige staatssecretaris mw. Faber met dit BIO-plan ingestemd. Op 4 december 2002 is het Nationaal beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa officieel door minister Veerman ingesteld. In het BIO-plan zijn vanuit een totaalvisie per thema streefbeelden beschreven. In het BIO-plan is echter niet duidelijk gemaakt waar de streefbeelden met elkaar conflicteren of waar ze elkaar juist kunnen versterken. Daardoor bestaat er bij actoren geen zicht op keuzes en mogelijke ontwikkelingen; het is nog onduidelijk waar de kansen liggen voor ontwikkeling van het Nationaal beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa. Als vervolg hierop is daarom een aantal themagerichte kansencarten gemaakt: de sectorale kansencarten. Er bestond echter nog behoefte deze sectorale visies te integreren tot een gebiedsvisie: een integrale kansencart. Daarnaast bestond de noodzaak om het BIO-plan te vertalen naar concrete projecten. De integrale kansencart moet ook hier een bijdrage aan leveren, zodat de breed gedragen visie uit het BIO-plan via concrete activiteiten ook werkelijkheid kan worden. De doelstelling van de integrale kansencart is geformuleerd als:

“De integrale kansenskaart geeft aan waar welke ontwikkeling gewenst is en geeft daarmee sturing aan de inzet van menskracht en middelen via concreet benoemde projecten”

Het uiteindelijke resultaat van het project is een kaart van het NBEL waarop staat aangegeven waar welke kansen liggen. Daarnaast zijn deze kansen vertaald in concrete projecten.

Ongeveer in dezelfde periode is tevens de landschapsvisie voor de Drentsche Aa opgesteld. Deze landschapsvisie is gebruikt als input voor het formuleren van kansen voor het hele gebied en voor deelgebieden.

De methodiek van de integrale kansenskaart Drentsche Aa' is in de werkgroep gekozen. De werkgroep bestond uit de volgende personen:

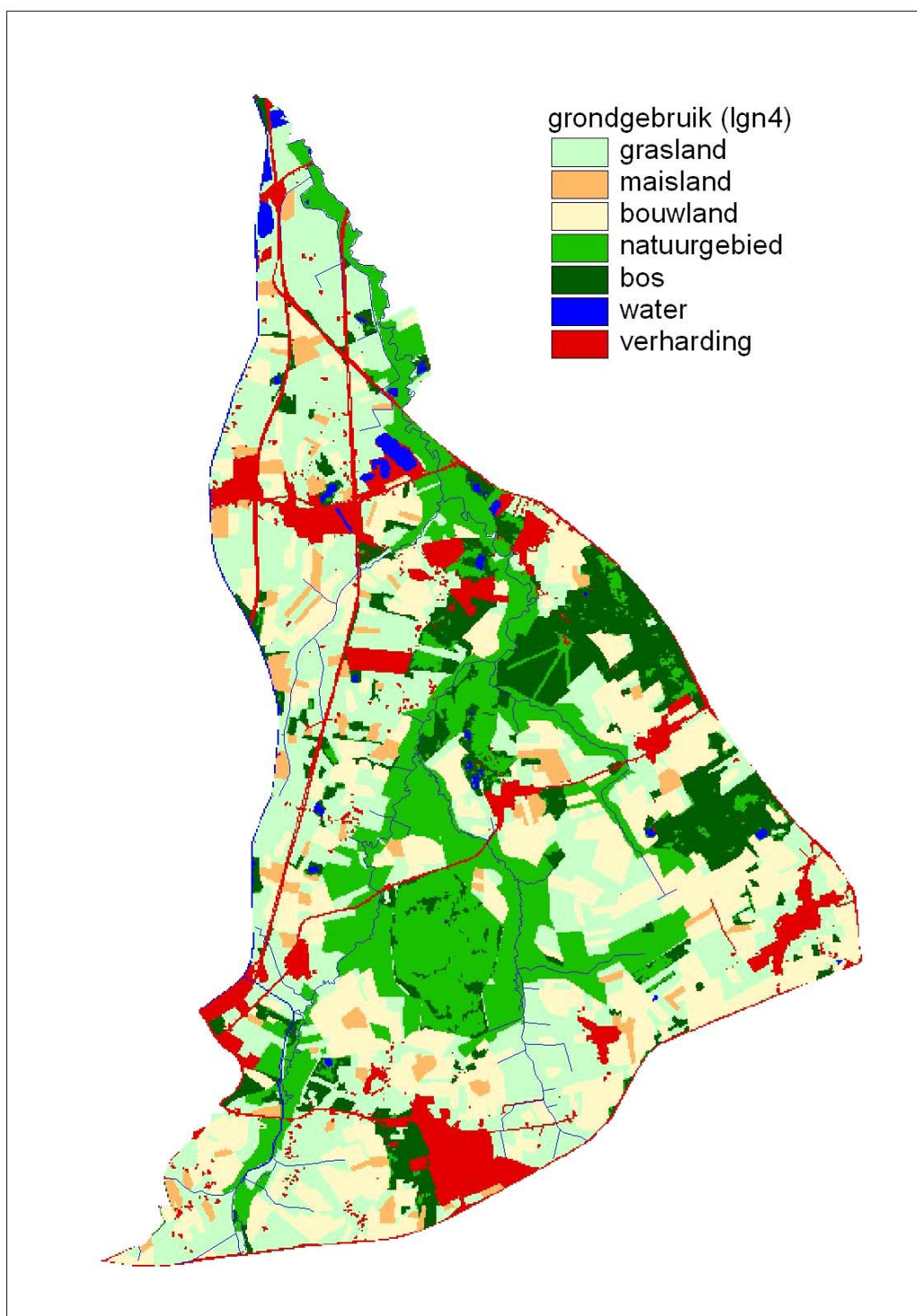
Winant Klunder	NLTO
Herman Brink	SBB
Adriaan Bennen	Gemeente Aa en Hunze
Emiel Galetzka	Waterschap Hunze en Aa's
Greet Oosterhuis	Recreatieondernemers
Lourens Touwen	Landinrichtingscommissie
Kees Folkertsma	Provincie Drenthe secretaris Overlegorgaan
Herman Thije	Provincie Drenthe
Jetty Koopman	Dienst Landelijk Gebied
Ria Klein Wolterink	Dienst Landelijk Gebied
Erik Westein	Alterra
Wim Meulenkamp	Alterra
Alwin Gerritsen	Alterra
Herman Agricola	Alterra
Jessica Stoker	Alterra

Het onderzoek is mogelijk gemaakt door financiële bijdragen van het DWK-programma Regionale identiteit en natuur en landschapontwikkeling (382), het Nationaal beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa en de provincie Drenthe.

1.3 Afbakening onderzoek

Op basis van bestaande sectorale kaarten en met de werkgroep afgesproken analyses is, in twee sporen, de integrale kansenskaart tot stand gekomen en zijn vervolgprijzen geformuleerd. Er is geen nadere haalbaarheidsstudie gedaan naar de kansen en de projecten, maar er is een analyse uitgevoerd naar inpasbaarheid in het beleid. Vooral de kosten en baten en draagvlakanalyses zijn belangrijke aspecten die in deze studie maar beperkt aan bod zijn gekomen.

Er is alleen ingegaan op het gebied dat hoort bij het Nationaal beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa en niet op het gehele stroomgebied van de Drentsche Aa.

Figuur 1 Kaart NBEL

1.4 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 wordt de maatschappelijke omgeving van de Integrale Kansenkaart NBEL Drentsche Aa geanalyseerd. Hiermee wordt duidelijk welke trends in

landbouw, waterbeheer en recreatie van belang zijn voor het gebied en welke landelijke en Europese wetgeving van invloed is op de toekomst van de regio.

Om tot de integrale kansenkaart te komen is gebruik gemaakt van twee sporen. In het eerste spoor is op basis van de sectorale kansenkaarten bekeken welke functies elkaar en waar overlappen.

Als functies voor spoor 1 zijn bedoeld:

- Landbouw
- Natuur
- Water
- Recreatie
- Bebouwd gebied

De verantwoording over het gebruik en de bron van de informatie over de ruimtevraag van de verschillende functies wordt beschreven in hoofdstuk 3.

Het eindresultaat van spoor 1 is een kaart met een overzicht van waar welke functies ruimte vragen. Recreatie staat niet op deze kaart, aangezien er slechts een geringe ruimtevraag van deze functie bestaat. De gebieden waar verschillende functies elkaar overlappen en ruimte vragen zijn de gebieden waar knelpunten kunnen voorkomen, maar waar tegelijkertijd de grootste uitdaging ligt om tot kansrijke oplossingen te komen. Op basis van de overlap in ruimtevraag is het NBEL gebied opgedeeld in 8 deelgebieden.

In spoor 2 is een analyse gemaakt van een aantal objectieve factoren, om de uitkomst van spoor 1 nader te analyseren en om tot kansen voor het gebied te kunnen komen. Ten eerste is gekeken naar de geschiktheid van de fysieke ondergrond voor landbouw, waarbij een onderscheid is gemaakt in bouwland en grasland. Daarnaast is geanalyseerd welke kansen er in het gebied liggen voor natuurontwikkeling; wat voor een natuur dat zou kunnen worden. Bovendien is een analyse uitgevoerd naar de recreatieve geschiktheid van het Drentsche Aa gebied. Spoor 2 wordt in hoofdstuk 4 behandeld.

Voor landbouw is naast de analyse van de fysieke ondergrond in hoofdstuk 4 ook een analyse van de opbouw van de agrarische sector opgenomen. Dit is gedaan om een beeld te krijgen van de situatie binnen de agrarische sector in het NBEL Drentsche Aa en op deze manier onderbouwd voorstellen te kunnen doen over kansrijke ontwikkelingen. Dit is voor het hele gebied, maar ook voor 7 deelgebieden gedaan¹.

Aanvullend is in hoofdstuk 4, bij het schetsen van kansen, tevens gebruik gemaakt van gegevens over kwel- en wegzijging uit de waterkansenkaart applicatie (Royal Haskoning, 2003).

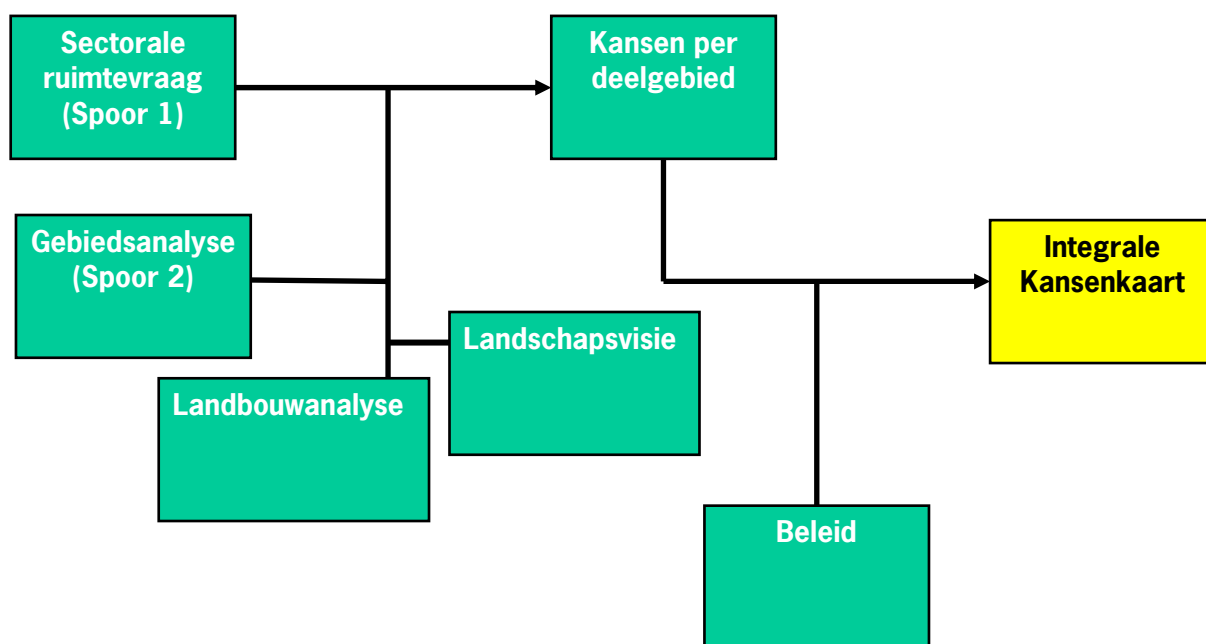
¹ Gebied 8 is het gebied dat natuur is of begrensd is als natuur en is buiten deze analyse gehouden

In hoofdstuk 5 wordt de Integrale kansenskaart gepresenteerd en wordt verantwoord hoe deze tot stand gekomen is. Op de kaart worden kansen voor het gebied beschreven. Deze kansen worden eerst omschreven.

In hoofdstuk 6 wordt de kansenskaart geconfronteerd met relevant bestaand beleid (uitgangspunt van BIO-plan), waarbij de nadruk ligt op het beleid van gemeenten, provincies en waterschappen. Hierna worden concrete projecten benoemd op basis waarvan de kansen nader ingevuld kunnen gaan worden in het gebied.

In hoofdstuk 7 worden conclusies betreffende methode, resultaten en toepassingen van de studie gepresenteerd en worden aanbevelingen gedaan.

Figuur 2 Samenvatting methodiek

2 Maatschappelijke omgeving van de Integrale Kansenkaart

2.1 Inleiding

Voor het aangeven van kansen voor het Nationaal beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa is van groot belang te kijken naar maatschappelijke trends, die wel van invloed zijn op maar nauwelijks beïnvloedbaar door het NBEL. Het gaat hierbij om Europese en landelijke wetgeving die betrekking heeft op het ruimtelijk beleid. Daarnaast zijn er ook algemene trends in de samenleving en in de economie die van belang zijn bij het denken over kansen in een relatief klein gebied als het NBEL. De kansen om het NBEL een nog hogere ruimtelijke kwaliteit te geven, met behoud van de agrarische bedrijfstak, zijn afhankelijk van de ontwikkeling van de welvaart en de economische groei en, op een wat langere termijn, van de effecten die de klimaatveranderingen met zich mee gaan brengen en via het watersysteem merkbaar zullen worden.

Het doel van dit hoofdstuk is om algemene maatschappelijke trends die van invloed zijn op de kansen in het NBEL Drentsche Aa te beschrijven. Gemeentelijke en provinciale wetgeving worden hier buiten beschouwing gelaten, want die komen in hoofdstuk 6 aan bod. Waar mogelijk worden de maatschappelijke trends vertaald naar het NBEL. Als eerste zal ingegaan worden op te verwachten ontwikkeling in het grondgebruik in Noord-Nederland. Dit zal daarna verder toegespitst worden op de agrarische sector. Daarna zal ingegaan worden op trends in het waterbeheer, het natuurbeheer, de recreatieve sector en het wonen in het landelijk gebied.

2.2 Landbouw

Het ruimtegebruik van het Nederlandse platteland wordt in sterke mate bepaald door de landbouw, met een aandeel van meer dan 60% van de grond (Van Eck et al., 2002). De wijze waarop de verschillende plattelandsfuncties zich tot elkaar verhouden is echter de afgelopen jaren aan een sterke verandering onderhevig geweest, aangezien de economische kracht van de grondgebonden landbouw afneemt. Dit geldt tot nu toe voor akkerbouw in sterkere mate dan voor de veehouderij, die als een relatief kansrijke sector wordt gezien (Van Eck et al., 2002). De verwachting is dat het agrarisch aandeel in het grondbezit verder zal afnemen, vooral omdat de (economische) betekenis van de landbouwsector geleidelijk minder wordt. Tegelijkertijd wordt de betekenis van andere gebiedsfuncties, zoals natuur, wonen en recreatie belangrijker (Voedsel versus Groen, Silvis et al., LEI 2003). Economisch gezien is, voor Nederland, het aandeel van de landbouw afgenomen tot

2,5 % van het BBP in 2002 (CBS, 2004)². In 1990 bedroeg de bijdrage van de landbouw aan het BNP nog 4,1%.

De afgelopen decennia is het aantal boeren, in geheel Nederland maar ook in het NBEL Drentsche Aa, drastisch afgenomen en voorlopig lijkt aan deze trend geen einde te komen (Vereijken & Agricola, 2004). Deze stoppende boeren konden niet meer mee in de schaalvergroting en kostprijsverlaging die nodig was om voor de wereldmarkt te kunnen produceren. De trend is dat er minder kleine ambachtelijke bedrijven komen en meer grootschalige industriële bedrijven. In het rapport “Voedsel versus Groen” (Silvis et al. 2003) wordt het volgende toekomstperspectief voor de grondgebonden landbouw geschetst:

- nauwelijks groei in de afzetmogelijkheden voor landbouwproducten;
- technische ontwikkelingen van ICT en biotechnologie versterken de trend tot schaalvergroting en efficiencyverbetering (stimulans tot industrialisering);
- milieubeleid en kwaliteitseisen zetten aan tot schaalvergroting en sanering (kleine bedrijven verdwijnen);
- liberalisering en globalisering: lagere opbrengstprijzen voor producten, ontkopeling van toeslagen op basis van productie, toenemende concurrentie op afzetmarkten;
- het belang van vraaggestuurde ketenbenadering neemt verder toe waardoor de relatieve betekenis van de primaire sector verder zal afnemen³.

Genoemde factoren ondersteunen het al optredende proces van schaalvergroting, intensivering en sanering van de Nederlandse land- en tuinbouw. Bij de grondgebonden landbouw doet zich het probleem voor dat hoge grondprijzen echter een belemmering vormen voor verdere schaalvergroting. Op basis van haar toekomstige agrarische productiewaarde is de waarde van landbouwgrond ongeveer €14.000 per hectare (Silvis et al.). Dat is minder dan de helft van de prijs waarvoor landbouwgrond veelal van eigenaar wisselt. Agrarische bedrijven kunnen dus alleen tegen zeer hoge kosten het bedrijfsareaal uitbreiden, bovendien alleen als in de buurt van het bedrijf grond wordt aangeboden. De hoge grondprijs vormt tevens een belemmering wanneer kinderen het bedrijf van hun ouders willen overnemen.

De hoge grondprijs stimuleert boeren over te gaan op intensievere teelten, zodat een hoger saldo per hectare verkregen kan worden. Voor de akkerbouw betekent dit dat de tendens tot intensivering in de richting van opengrondstuinbouw zich zal voortzetten, mogelijk versneld als de prijsondersteuning voor suikerbieten en zetmeelaardappelen vervalt. Ook de uitbreiding van de EU zal dit proces versnellen.

---

² Er bestaat ook bedrijvigheid rondom de landbouw, zodat de totale bijdrage aan de Nederlandse economie groter zal zijn. In het gebied van het NBEL is de bedrijvigheid rondom de landbouw (zoals veilingen, verwerking, verpakking en transport) niet gevestigd. Voor 1999 is de bruto toegevoegde waarde van het agrofoodcomplex geraamd op 80 miljard gulden, wat neerkomt op 11% van het nationale totaal (Van Eck et al., 2002). In de eerste plaats is de tuinbouw hiervoor verantwoordelijk, gevolgd door de rundveehouderij en de intensieve veehouderij.

³ Supermarkten krijgen steeds meer invloed op de productie van het voedsel dat in de winkels verkocht wordt..

Voor extensieve teelten zullen de nieuwe lidstaten zeer concurrerend zijn omdat de productiemiddelen grond en arbeid er veel goedkoper zijn.

In de studie 'Ruimte voor landbouw' (Van Eck et al., 2002) worden de landbouw-trends in vier ontwikkelingsrichtingen voor agrarische ondernemers geschetst:

1. Grootschalige grondgebonden landbouw. Bedrijven zullen groeien en intensiveren. In de melkveehouderij gaat het om bedrijven van 200 tot 1000 melkkoeien, in de akkerbouw om bedrijven met enkele honderden hectares. De bedrijven zoeken de locaties binnen Nederland met de beste productieomstandigheden. Bodem, inrichting en druk van andere functies zijn hierbij belangrijke factoren. De ontwikkeling vindt plaats onder de randvoorwaarde van een duurzame, maatschappelijk geaccepteerde productiewijze.
2. Agroproductieparken. De basisvorm van agroproductieparken is concentratie van intensieve veehouderij en/of glastuinbouw in complexen met gezamenlijk gebruik van voorzieningen. Varianten bestaan uit samenwerking tussen verschillende bedrijfstypen en samenwerking met andere schakels in de keten. De productie is kennisintensief (hightech) en kapitaalintensief.
3. Belevingslandbouw. Deze ontwikkelingsrichting is gericht op het vermarkten van elementen die met de beleving van landbouw samenhangen. We onderscheiden drie hoofdrichtingen: de eerste gekoppeld aan voedselproductie (meerwaardestrategie, verwerking en/of verkoop producten), de twee gekoppeld aan de beleving van landgebruik (recreatie), de derde is gekoppeld aan activiteiten die op zich niets met landbouw te maken hebben (zoals zorglandbouw). De ontwikkelingsrichting speelt in op de wens naar een meer maatschappijgerichte landbouw, maar vooralsnog is het hiermee te verdienen inkomen beperkt.
4. Agrarisch natuur- en landschapsbeheer. De ontwikkelingsrichting Natuur- en landschapsbeheer stoelt erg op het agrarisch beheer van de grond. De landbouw kan vanuit expertise en opgedane ervaring, maar ook vanwege het eigendom van productiemiddelen (zoals grond en machines), hierin een belangrijke rol vervullen. Naarmate het verschil tussen agrarisch natuurbeheer en gangbare landbouw groter wordt, is het moeilijker dit binnen een bedrijf te combineren, zeker indien liberalisering van het Europese landbouwbeleid doorzet. Bij deze ontwikkelingsrichting is het belangrijk dat bedrijven samen werken. Groepen bedrijven kunnen landschappelijke of ecologische meerwaarde tot stand brengen.

In bepaalde, voor landbouw optimale, gebieden zal de landbouw zich kunnen concentreren en de benodigde schaalvergroting tot stand brengen, in andere gebieden zal de landbouw zich inzetten om ecologische en landschappelijke⁴ waarden te beheren en ontwikkelen. Deze vier ontwikkelingsrichtingen geven op een globaal niveau ook het kader aan waarbinnen de agrarische sector in NBEL kansen kan proberen te verzilveren. De ontwikkelingsrichtingen zijn vertaald naar een ruimtelijke verdeling binnen Nederland (Van Eck et al., 2002):

---

⁴ Cultuurhistorie en archeologie kunnen hier ook onder vallen

- De huidige akkerbouwgebieden zullen een transformatie ondergaan richting grootschalige melkveehouderij. Vrijkomende gronden van akkerbouwers die stoppen, zullen dus niet automatisch uit productie genomen worden. De kans is groot dat melkveehouderijbedrijven de grond willen aankopen om de noodzakelijke schaalvergroting te kunnen realiseren.
- In gebieden met moeilijke omstandigheden voor de landbouw en met veel landschappelijke kwaliteit zal accent komen te liggen op de richtingen agrarisch natuur- en landschapsbeheer en belevingslandbouw. Het gebied van het NBEL valt onder dit type gebieden.
- De zandgebieden in Nederland zijn in het nadeel ten opzichte van andere gronden, vanwege milieukundige beperkingen. Ook dit is van toepassing op het NBEL Drentsche Aa.

Het afbouwen van de prijssteun door de EU veroorzaakt grote veranderingen in de productieomstandigheden van de landbouw. In een recente studie van het LEI naar de gevolgen voor Noord-Nederland van de veranderingen in het Gemeenschappelijk Landbouw Beleid (GLB) (Smit et al., 2004) wordt gesteld dat vooral de melkveehouderij getroffen wordt. Dit is opvallend aangezien de melkveehouderij juist als een kansrijke vorm van grondgebonden landbouw wordt gezien (Van Eck et al., 2002). Geen rekening houdende met aanpassingen in de bedrijfsvoering zal het inkomensverlies op bedrijfsniveau naar verwachting tussen de 20 en 30% bedragen (Smit et al., 2004). Voor de akkerbouw zijn de gevolgen afhankelijk van het bouwplan. Voor graanbedrijven wordt afhankelijk van de bedrijfsgrootte een inkomensdaling van 7 tot 11% voorzien, voor zetmeelaardappelbedrijven 9 tot 13%. Op de meeste overige akkerbouwbedrijven treedt nauwelijks schade op, doordat zij maar weinig marktordeninggewassen in hun bouwplan hebben (Smit et al., 2004).

De agrarische bedrijfstak heeft, kortom, te maken met sterk veranderende productieomstandigheden. Ontwikkelingen in het milieu-, natuur- en waterbeleid zijn hierbij nog geeneens meegenomen. De landbouw staat op een tweekoppig punt. Een deel gaat zich richten op een verdere schaalvergroting en een industriële vorm van landbouw bedrijven, andere bedrijven gaan zich juist richten op natuur, landschap en recreatie. Bovendien gaat een relatief groot aantal bedrijven de komende tien jaar stoppen. Dit schept kansen voor bedrijven die tot schaalvergroting willen overgaan.

2.3 Veranderend waterbeleid

Het waterbeleid wordt steeds belangrijker binnen de ruimtelijke ordening en daarmee ook in de kansen die er in het NBEL Drentsche Aa bestaan of gecreëerd kunnen worden. Centraal bij de verandering van het waterbeleid staat de *stroomgebiedbenadering*. Een stroomgebied is een op hydrologische gronden afgebakend gebied, waarvan al het water, via een stelsel van waterlopen via één monding uitkomt in de zee, een meer of in een andere rivier (Hassoldt en Van Hall, 2003). De Drentsche Aa voldoet aan deze omschrijving van stroomgebieden. Centraal bij de benadering staat dat activiteiten bovenstrooms effect kunnen hebben op de situatie benedenstrooms. Zo kan het langer vasthouden van water voor een kleinere of minder vaak voorkomende

wateroverlast benedenstrooms zorgen. Ook laat deze benadering zien dat een slechte waterkwaliteit op de ene plek ook consequenties kan hebben voor een andere plek.

Deze ruimtelijke benadering van waterbeheer wordt op landelijk en Europees niveau gedragen en heeft vorm gekregen in de verdeling van Nederland in deelstroomgebieden (in het kader van WB21) en in stroomgebiedsdistricten (in het kader van de Kaderrichtlijn Water). De benadering heeft consequenties voor het ruimtelijk beleid en daarmee ook voor de kansen in het gebied van het NBEL. Hieronder zullen de twee belangrijkste sporen van het waterbeleid toegelicht worden.

2.3.1 Waterbeheer 21^e Eeuw (WB21)

De kern van het Waterbeleid 21ste eeuw is dat het water meer ruimte krijgt, voordat het die ruimte zelf neemt. De waterbeheerders nemen maatregelen om de gevolgen van de klimaatverandering en bodemdaling voor te blijven.

De nieuwe aanpak bevat een strategie die uiteenvalt in de volgende drie delen:

1. Anticiperen in plaats van reageren

Als er nu niets gedaan wordt, neemt de veiligheid af en de wateroverlast toe. Door nu al maatregelen te nemen wordt overlast in de toekomst voorkomen en blijft Nederland veilig en leefbaar. De maatregelen die genomen worden moeten dus een blijvende bescherming geven. Hiermee wordt voorkomen dat een bepaald gebied meerdere malen een ingreep te verwerken krijgt.

2. Méér ruimte naast techniek

Nederland is in de loop van de eeuwen steeds meer bebouwd. Zo zijn er gebieden, die vroeger extreme waterhoeveelheden zonder al te veel moeite konden opvangen, inmiddels volgebouwd. En is er ook vaak gebouwd op plaatsen waar dat eigenlijk niet de bedoeling was, bijvoorbeeld in de uiterwaarden van een rivier.

Er wordt meer ruimte vrij gemaakt voor water. Dat heeft positieve gevolgen, bijvoorbeeld meer natuur in de directe leefomgeving van mensen. Maar soms ook niet, omdat functies niet (of op een andere manier) kunnen voortbestaan. Water de ruimte geven, betekent dat in het landschap en in de stad ruimte gemaakt wordt om water op te slaan, te bergen.

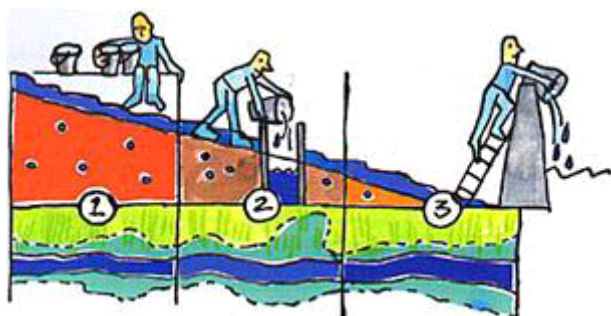
3. Vasthouden, bergen, afvoeren

Het Waterbeleid 21ste eeuw breekt met de traditie van zoveel mogelijk pompen en zo snel mogelijk lozen. De waterbeheerders hebben gekozen voor een drietrapsstrategie, die uitgaat van het principe dat een overvloed aan water wordt opgevangen waar deze ontstaat. Dat betekent dat het water niet meer zo snel mogelijk afgevoerd wordt, maar dat het water zolang mogelijk wordt vastgehouden onder andere in de bodem. Daarmee worden problemen in lager gelegen gebieden voorkomen. Is vasthouden niet meer mogelijk, dan bergen de waterbeheerders het in gebieden die daarvoor zijn uitgekozen. Door het water zo lang mogelijk vast te houden en zo veel als mogelijk in de bodem te laten infiltreren, wordt tevens de verdroging van natuurgebieden bestreden. Het vasthouden van water kan ook de

vorm krijgen van een structurele vernatting van bovenstrooms gelegen gebieden. Hierbij kan ook water ten behoeve van de landbouw geconserveerd worden. Bij water vasthouden kan nadrukkelijk ook aan beekdalen gedacht worden, waarbij hermeandering van beken een in potentie effectieve maatregel is.

Vasthouden van water gebeurt vooral aan het begin van het stroomgebied, bij de bron. Het bergen van water is een maatregel die meer stroomafwaarts potenties heeft. Bergen kan in de waterlopen zelf plaatsvinden, bijvoorbeeld door flexibel peilbeheer, maar kan ook gebeuren in retentiegebieden. Door berging kan de afvoer vertraagd worden en kan tevens water bewaard worden dat mogelijk nodig is voor de landbouw of voor natuurgebieden.

Voor meer informatie over de potenties van vasthouden en bergen wordt verwezen naar de Alterra-rapporten 558 (Van der Gaast et al., 2002, 2003) en 558.1 (Van der Gaast et al., 2003).

Figuur 3 Vasthouden, bergen, afvoeren

2.3.2 Kaderrichtlijn Water

De kaderrichtlijn water is een Europese richtlijn die vooral als doel heeft de waterkwaliteit te beschermen en te verbeteren. Water wordt gezien als een erfgoed dat bescherming en verdediging verdient. De Kaderrichtlijn Water geeft het kader voor de bescherming van landoppervlaktewater, overgangswater, kustwater en grondwater. Het is het doel dat dit leidt tot:

- Aquatische ecosystemen en gebieden die rechtstreeks afhankelijk zijn van deze ecosystemen voor verdere achteruitgang worden behoed;
- Verbetering van het aquatisch milieu wordt bereikt, onder andere door een forse vermindering van lozingen en emissies;
- Duurzaam gebruik van water wordt bevorderd op basis van bescherming van de beschikbare waterbronnen op lange termijn;
- Er wordt gezorgd voor een aanzienlijke vermindering van de verontreiniging van grondwater.

De doelstellingen van de Kaderrichtlijn moeten eind 2015 zijn bereikt. Deze datum kan tot 2027 uitgesteld worden. Het is de bedoeling dat de KRW en het Waterbeleid 21^e Eeuw geïntegreerd gaan worden.

De Kaderrichtlijn Water is belangrijk doordat deze nota kaderstellend voor de ontwikkelingsmogelijkheden van de landbouw is. Een recente studie (Van der Bolt et al., 2003) laat zien dat de normen niet gehaald worden, zelfs niet als in heel Nederland direct gestopt wordt met landbouw (in welke vorm dan ook). Dit komt samen met de afkeuring door de EU van het Nederlandse mestbeleid. Ook op dit vlak is het de verwachting dat de restricties strenger gaan worden. Hoe deze aspecten precies gaan uitpakken is op het moment van schrijven nog niet aan te geven. Voor meer informatie over gevolgen van implementatie van de KRW wordt verwezen naar Van der Bolt et al. (2003).

2.3.3 Het stroomgebied van de Drentsche Aa

In de stroomgebieden van noordwest Drenthe, waaronder dat van de Drentsche Aa, is door het in cultuur brengen van de gronden de topafvoer in de beek- en rivierdalen vergroot. Als gevolg daarvan is de afvoercapaciteit van de beken verruimd en zijn in het verleden voor de versnelde afvoer genormaliseerd. Tevens is het beekpeil verlaagd, om aan de gewenste drooglegging voor landbouwgebieden te kunnen voldoen. Deze ingrepen hebben mede geleid tot verdroging van natuurgebieden in beekdalen. Langs de Drentsche Aa bestaan relatief veel mogelijkheden om water langer vast te houden (Streefkerk en Den Besten, 2003).

De deelstroomgebiedsvisie Groningen / Noord- en Oost-Drenthe (Stuurgroep Water 2000+, 2002) is een visie op het waterbeheer in deze regio tot 2050 met een doorkijk naar 2100, mede met het oog op de klimaatveranderingen. De nadruk van de visie ligt bij waterkwantiteitsbeleid en is een onderdeel van het WB21 beleid, maar wordt ook onderdeel van het stroomgebiedsplannen voor de stroomgebieden van de Eems en de Rijn en is daarmee ook onderdeel van de inspanningen om de Kaderrichtlijn Water in Nederland te implementeren. De deelstroomgebiedsvisie is opgesteld door: provincie Groningen, provincie Drenthe, waterschap Hunze en Aa's, waterschap Noorderzijlvest, het ministerie van LNV, VROM en Verkeer en Waterstaat, de VGG en de VDG.

Het deelstroomgebied is groter dan het NBEL Drentsche Aa. Er worden echter uitspraken gedaan over het deelgebied 'de zandgebieden', waartoe het NBEL behoort. In de zandgebieden is het streven om de van nature voorkomende geomorfologische processen te behouden en ontwikkelen en de oorspronkelijke ecohydrologische situatie te herstellen (Stuurgroep Water 2000+, 2002). Er zal een systeem gaan ontstaan waarbij infiltratie en berging in de bodem op grote schaal plaatsvindt en waarbij lokale berging van hemelwater in natuurlijke laagten plaats vindt. Het systeem reguleert zich in grote mate zelf; een minimum aan beheer is vereist. Dit resulteert in de situatie dat ook in droge zomers kwelgebieden voldoende water leveren zodat de beken minder snel droogvallen. De beken zelf kennen een obstakelvrije (zonder kunstwerken) afstroming waarbij lokaal variaties in stroomsnelheden en verschillen in het natte profiel leiden tot een grote mate van biodiversiteit.

In de beekdalen (waaronder die van de Drentsche Aa) wordt bij het *herstel van geomorfologische processen* gedacht aan het stimuleren van meandering, het laten optreden van erosie, het creëren van overloopgebieden en het stimuleren van lokale veenvorming.

In het gehele gebied van de zandgebieden wordt een *natuurlijke waterbeheer* gestimuleerd, waarbij ook veel natuur zal worden ontwikkeld. Voor het vasthouden en bergen van water zal gebruik gemaakt worden van de vele aanwezige komvormige laagten in het landschap. Middels hermeandering, herprofilering en het aanbrengen van drempelachtige constructies wordt ervoor gezorgd dat het water vertraagd tot afvoer komt. Door het water (op kleinschalige wijze) vast te houden, te bergen en te infiltreren wordt het hydrologisch beekstelsel versterkt en het grondwater aangevuld.

De zandgebieden zijn relatief kwetsbaar voor verontreinigingen. Dit gecombineerd met de hoge natuurwaarden in de beeksystemen van de zandgronden leiden er toe dat deze gebieden een goede waterkwaliteit hoge prioriteit heeft.

2.4 Natuur

Het gebied van het NBEL omvat veel natuur en is ecologisch ook waardevol. De verschillende overheden en belangenorganisaties streven er naar om een ecologisch netwerk van natuurgebieden (de EHS) te realiseren. Hiervoor wordt ook nieuwe natuur aangelegd, zoals vastgesteld met het Gebiedsplan Drenthe (Provincie Drenthe, 2004). Het NBEL bevat veel gebieden die onderdeel zijn van de EHS. Doel is de natuur robuuster te maken, waardoor de natuur naar verwachting beter zal kunnen reageren op de klimaatveranderingen, die de omstandigheden waarbinnen planten groeien en dieren leven, zal veranderen. De status van EHS aan een gebied beperkt de mogelijkheden voor functies die schadelijk zouden kunnen zijn voor de natuur. Ook op Europees niveau is er wetgeving die natuur beschermt: de Vogel- en Habitatrichtlijn. Beide vormen van wetgeving worden hier behandeld omdat deze regelgeving kaders stelt voor de ontwikkelingen en kansen in het gebied.

2.4.1 Ecologische Hoofdstructuur (EHS)

Om de versnippering van Nederlandse natuurgebieden te bestrijden is in 1990 beleid geformuleerd om een samenhangend systeem van natuurgebieden van een goede kwaliteit te realiseren: de Ecologische Hoofdstructuur (Milieu- en Natuurplanbureau, 2003). De EHS op land zal uiteindelijk uit 750.000 ha bestaan, waarvan 450.000 ha in 1990 al bestond. Er wordt dus 300.000 hectare nieuwe natuur gerealiseerd op land⁵ (Milieu- en Natuurplanbureau, 2003). Van de EHS valt 90.000 hectare onder agrarisch natuurbeheer. Hier bovenop komt dat er 45.000 hectare agrarisch natuurbeheer beoogd is die niet in de EHS zal komen te liggen.

---

⁵ Er bestaat ook voor 6.300.000 hectare aan grote wateren (de rivieren, de Zeeuwse Delta, het IJsselmeer en Randmeren, de Waddenzee en de Noordzee)

Het grootste deel van de EHS is inmiddels begrensd en er wordt verwacht dat in 2004 de gehele EHS begrensd is door de provincies (Milieu- en Natuurplanbureau, 2003). De begrenzing van robuuste en ecologische verbindingzones stagneert. De EHS sluit nog niet aan op een pan-Europees ecologisch netwerk. Duitsland en België voeren een duidelijk ander beleid (Milieu- Natuurplanbureau, 2003).

De realisatie van nieuwe natuur in de EHS loopt achter op schema. In 2003 was - voor Nederland als geheel - bijna 40% van de taakstelling gerealiseerd. Als de realisatie niet versneld wordt, dan worden de doelstellingen voor 2018 niet gehaald. Ondanks dat de groei van het agrarisch natuurbeheer sneller gaat dan beoogd zal dit met dit tempo waarschijnlijk niet de oplossing blijken te zijn (Milieu- en Natuurplanbureau, 2003). Hiermee is zeker niet gezegd dat er geen positieve voorbeelden te noemen zijn van agrarisch/particulier natuurbeheer. Een voorbeeld hiervan is dat recentelijk in het kader van de coöperatie Drentsche mAat Staatsbosbeheer een afspraak gemaakt heeft met 8 hobbyboeren (als groep) voor beheer en onderhoud van natuurgebied door hen. Voor het NBEL is de situatie positiever dan voor Nederland als geheel. Drenthe loopt wat betreft realisatie van het NBEL voor op het Nederlandse gemiddelde en in het NBEL gaat het sneller dan het gemiddelde voor Drenthe.

Het is de doelstelling van het Rijk om in 2005 de wettelijke bescherming van de EHS afgesloten te hebben. Het is de verwachting van het Milieu- en Natuurplanbureau (2003) dat dit niet op deze termijn gaat lukken, aangezien veel gemeenten niet voldoen aan de verplichting om eens in de 10 jaar het bestemmingsplan te vernieuwen. Uiteindelijk zal de EHS verankerd worden in de bestemmingsplannen. Eventuele functieveranderingen zullen gecompenseerd moeten worden.

2.4.2 Vogel- en Habitatrichtlijn en ammoniakzonerings

Nederland heeft als eerste land van Europa alle gebieden voor de habitatrichtlijn aangegeven en goedkeuring ontvangen. Ook voor de vogelrichtlijn zijn alle gebieden aangegeven. In totaal is 8% van Nederland onderdeel van de habitatgebieden. Op het land vallen de twee richtlijnen en de EHS ruimtelijk grotendeels samen (Milieu- en Natuurplanbureau, 2003). Terreinbeheerders beheren een groot deel van de habitatgebieden (Natura 2000-gebieden).

Op 1 april 2002 is de Flora- en faunawet in werking getreden die als doel heeft de planten- en diersoorten te beschermen. De wet gaat verder dan volgens de Vogel- en habitatrichtlijnen noodzakelijk is. De flora- en faunawet gaat uit van de intrinsieke waarde van dieren en planten. Soorten worden beschermd via het zogenaamde 'nee, tenzij'-beginsel: alle schadelijke handelingen ten aanzien van dieren en planten zijn verboden; alleen onder strikte voorwaarden mag van deze verbodsbepalingen worden afgeweken (Milieu- en Natuurplanbureau).

In een brief, d.d. 2 juni 2004, aan de Tweede Kamer schrijven de bewindslieden staatssecretaris Van Geel en minister Veerman hoe zij willen omgaan met een

aanstaande wijziging van de Wet ammoniak en veehouderij (Wav). Daarnaast bevestigen zij dat ook voor de bescherming van de vogel- en habitatgebieden tegen ammoniakemissie gewerkt zal worden met zonering.

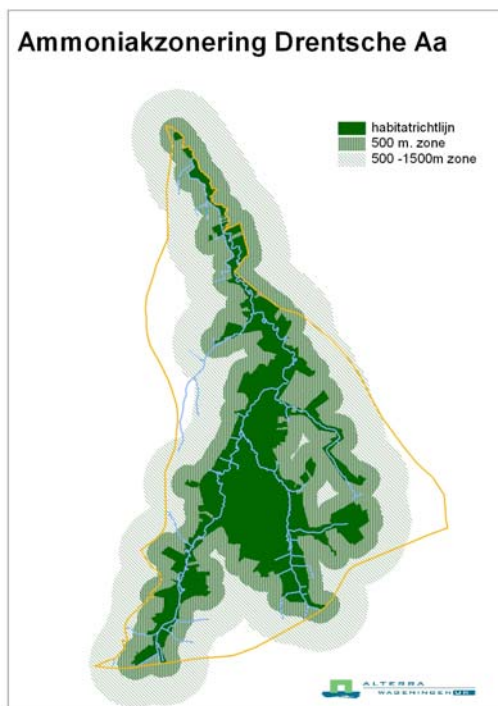
De huidige Wav kent een zone van 250 meter om 'kwetsbare gebieden' waarin beperkingen gelden voor veehouderijen.

Met het besluit van gedeputeerde staten van Drenthe d.d. 3 februari 2004 (Besluit vaststellen van de verzuring gevoelige onderdelen van de EHS) zijn deze 'kwetsbare gebieden' nu bekend. De kaart Wet ammoniak en veehouderij Drenthe (ook te bekijken via de internetpagina van de provincie Drenthe: www.drenthe.nl) laat deze kwetsbare gebieden zien en geeft ter informatie zowel de 250 meter zone weer als ook de begrenzing van de vogel- en habitatgebieden. Binnen de 250 meter zone geldt op basis van de Wav een verbod op nieuwvestiging van veehouderijen. Voor nadere informatie wordt verwezen naar bijlage 6.

Voor de natuurgebieden in het Nationaal beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa die zijn aangewezen als habitatgebied stellen de bewindslieden voor om in een zone van 500 meter een zelfde beschermingregime in te stellen als nu in de Wav is opgenomen. In een aansluitende zone van 500 tot 1500 meter wordt gedacht aan het niet laten toenemen van de ammoniakemissie van grote bedrijven. Buiten de 1500 meter zone zouden geen beperkingen gaan gelden, zolang de emissie lager blijft dan 10.000 kg ammoniak per jaar. Daarnaast geven de bewindslieden aan dat verder zal worden onderzocht of een uitzondering kan worden gemaakt voor extensieve grondgebonden (melk)veehouderijen. Deze bedrijven zouden dan niet meer gebonden zijn aan het emissieplafond van 1345,3 kg per jaar. Voor het Nationaal beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa lijkt dit een kansrijke optie

Tabel 1 Bedrijven en de ammoniakzonering

<i>Aantal bedrijven binnen:</i>	
Habitatrichtlijn	5
0 – 500 m	65
500 – 1500m	44
> 1500 m	18
Totaal	132

Figuur 4 De toekomstige ammoniakzonerings

2.5 Recreatie

Recreatie in het landelijk gebied is met de verstedelijking van delen van Nederland een steeds belangrijker wordend thema. Stedelingen willen ook rust en groen kunnen beleven en hebben daar het landelijk gebied voor nodig. Ook voor het landelijk gebied zijn toerisme en recreatie in het heden en in het toekomstbeeld belangrijke economische factoren. Zij dragen bij aan de werkgelegenheid en aan de inkomensvorming, mede door de afgeleide werkgelegenheid. Bijzonder natuur, karakteristiek landschap, rust en ruimte zijn belangrijke peilers voor de toeristisch recreatieve sector (Van Gent van der Reest, 2003). Bovendien dragen de recreanten en toeristen bij aan het draagvlak voor (winkel)voorzieningen in het gebied en daarmee tevens aan de leefbaarheid en de werkgelegenheid.

Het kabinet wil de toegankelijkheid van het landelijk gebied vergroten voor recreatieve activiteiten. In het SGR (Ministerie van LNV, 2001) wordt een opgave van 15.000 hectare voor recreatie genoemd. Voor het NBEL gaat het echter slechts om ruim 10 hectare (Van Gent van der Reest, 2003). Tegelijkertijd wil het Rijk permanente bewoning tegengaan.

2.6 Wonen

Naast een toenemende behoefte aan recreatie in het rustige landelijke gebied bestaat er ook behoefte aan landelijk wonen (al dan niet permanent). Deze ruimtevrage van

stedelingen is het sterkst rond stedelijk gebied. In Drenthe valt de stedelijke druk mee en zijn de grondprijzen relatief laag. Toch is er ook in en rond de Drentsche Aa een vraag aan woonruimte. Het landschap is bijzonder, het is er rustig, er zijn mooie boerderijen en via snelweg en Intercity is het gebied ook goed te bereiken. Door de vergrijzing komen er de komende jaren steeds meer gepensioneerden, met geld, die waarschijnlijk graag in een gebied als het NBEL hun oude dag willen doorbrengen. Hier bestaat zelfs een naam voor: Drenthenieren. Naar verwachting zal de vraag naar landelijk wonen in de toekomst verder gaan toenemen (Van Dam et al., 2003).

3 Sectorale vraag naar ruimte: Spoor 1

3.1 Inleiding

In spoor 1 zijn als uitgangspunt steeds de sectorale kansencarten genomen. Als voorbereiding voor de IKK zijn deze kaarten voor de functies landbouw, natuur, water en recreatie opgesteld. Deze kaarten zijn echter op verschillende manieren tot stand gekomen, waardoor de informatie op de kaarten niet direct vergeleken kan worden. De natuurkansencart is een vlakvullende cart, terwijl de landbouwkansencart algemene kansen aangeeft die op een aantal punten aangegeven zijn. De waterkansencart is geen cart maar een applicatie waaruit meerdere kaarten te maken zijn. De recreatiekansencart is vooral een meningspeiling onder ondernemers over uitbreidingsplannen en heeft slechts een beperkte ruimtevraag tot gevolg gehad. De gemeenten konden aangeven waar uitbreidingsplannen bestaan, maar hebben geen sectorale kansencart opgesteld. Deze verschillende benaderingen dienden geïntegreerd te worden. In overleg met de werkgroep IKK zijn hiervoor keuzes gemaakt, die in dit hoofdstuk per functie beschreven worden.

Het resultaat van spoor 1 is een cart met daarop de verschillende vragen naar ruimte en de locaties waar deze overlappen. Dit is van belang omdat het juist voor de ‘overlapgebieden’ belangrijk is om te weten hoe de verschillende functies van elkaar kunnen profiteren, maar ook hoe ze kunnen conflicteren.

In dit hoofdstuk wordt eerst ingegaan op de methodiek die gebruikt is om de combinatiecart tot stand te brengen. Daarna wordt het resultaat besproken.

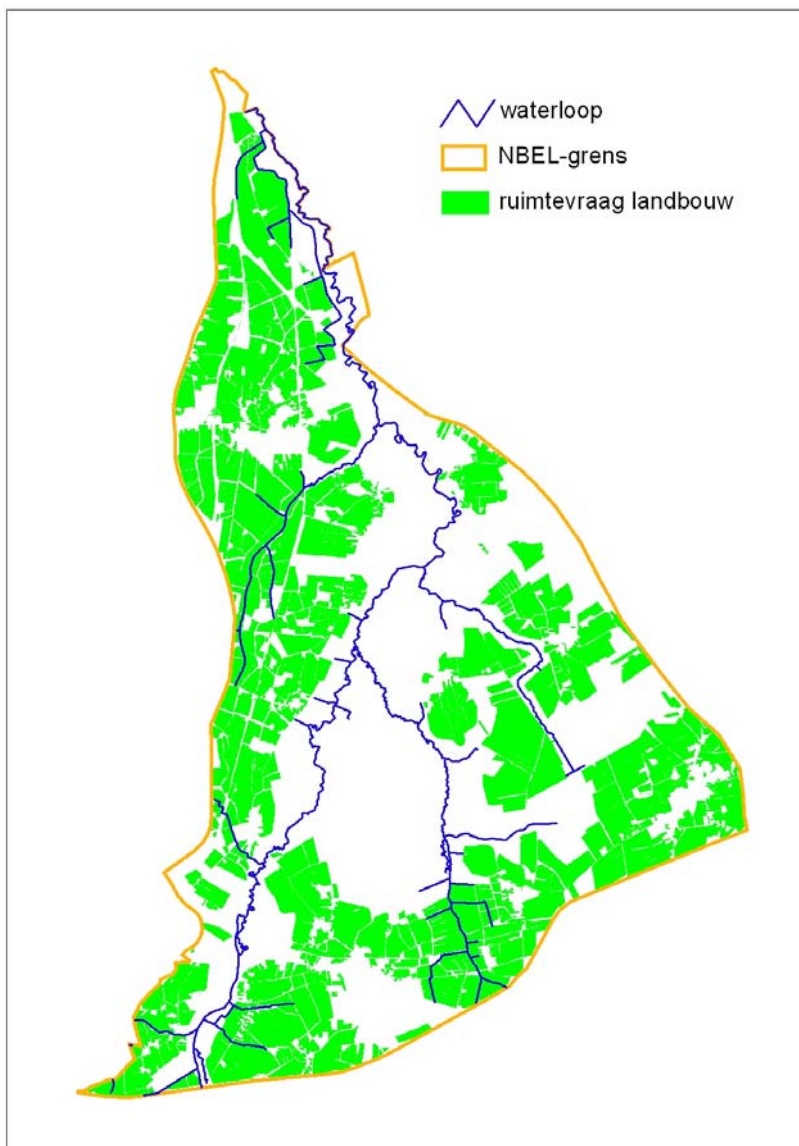
3.2 Methodiek spoor 1

3.2.1 Landbouw

De landbouwkansencart geeft aan welke kansen de NLTO (2002) ziet voor de landbouw in het NBEL. Het gaat om een analyse van de kansen in een achtergronddocument en een cart. Op deze cart is de zonering uit het Provinciaal Omgevingsplan (Provincie Drenthe, 1998) en het bezit van terreinbeheerders aangegeven. Binnen deze gegevens zijn kansen aangegeven. Het gaat hierbij met name om het bouwen van nieuwe bedrijfsgebouwen en om agrarisch natuurbeheer en andere vormen van verbreding (recreatie, wandelroutes, paardenhouderij, graanteelt op de essen). De aangegeven kansen bestaan echter uit (indicatieve) stippen op de cart en zijn niet vlakdekkend. Er is geen onderscheid gemaakt tussen soorten landbouw.

Ter vaststelling van de ruimtevraag van de landbouw moest de informatie uit de landbouwkansencart anders gebruikt worden. Er is in overleg met NLTO Projecten voor gekozen om alle gebieden die niet tot de bestaande of begrensde natuur

behoren als ruimtewens voor de landbouw te benoemen⁶. Hiermee is zeker niet bedoeld dat agrariërs niet aan natuurbehoud en natuurontwikkeling zouden kunnen doen in gebieden die enkel een natuurfunctie hebben. Informatie over de door NLTO beschreven kansen is bij het nadenken over de kansen in de IKK gebruikt.

Figuur 5 Ruimtevrage Landbouw

---

⁶ Dit geldt ook voor gebieden die door de provincie Drenthe voor agrarisch natuurbeheer bestemd zijn.

3.2.2 Natuur

Tot de ruimtevraag voor natuur zijn de huidige natuurgebieden en de begrensde, maar nog niet gerealiseerde natuurgebieden gerekend. Hiertoe behoort een groot deel van de beekdalen, maar ook de hooggelegen bos- en heidegebieden. Als uitgangspunt is de natuurkansenkaart (Arcadis, 2002) gebruikt. Hierin wordt beschreven welke gebieden natuur zijn en welke als zodanig beleidsmatig bestemd zijn⁷. Dit is aangevuld met informatie over de EHS, die niet verwerkt was in de natuurkansenkaart.

Naast de huidige natuur zijn er ook gebieden waarvan bekend is dat er grote ecohydrologische potenties bestaan. Dit zijn gebieden waar sterke kwel optreedt of waar regelmatig overstromingen plaatshebben. Deze gebieden zijn als aparte ruimtevraag opgenomen in de kaart met ruimtevragen en kan gezien worden als kans voor natuur. Daarnaast zijn er gebieden die via het grondwater en het oppervlaktewater effect uitoefenen op waterkwaliteit en waterkwantiteit van de natuurgebieden. Deze gebieden kunnen een belangrijke invloed hebben op de kwaliteit van de natuur in beekdalen en in bos- en heidegebieden. In deze beïnvloedingsgebieden voor natuur zijn soms waardevolle gradiënten gelegen⁸. Deze zijn gelegen op de overgang van nat naar droog en bieden kansen voor een grote verscheidenheid aan soorten. Benadrukt wordt dat waterkwaliteit onder de functie natuur (beïnvloedingsgebied voor natuur) is gerekend.

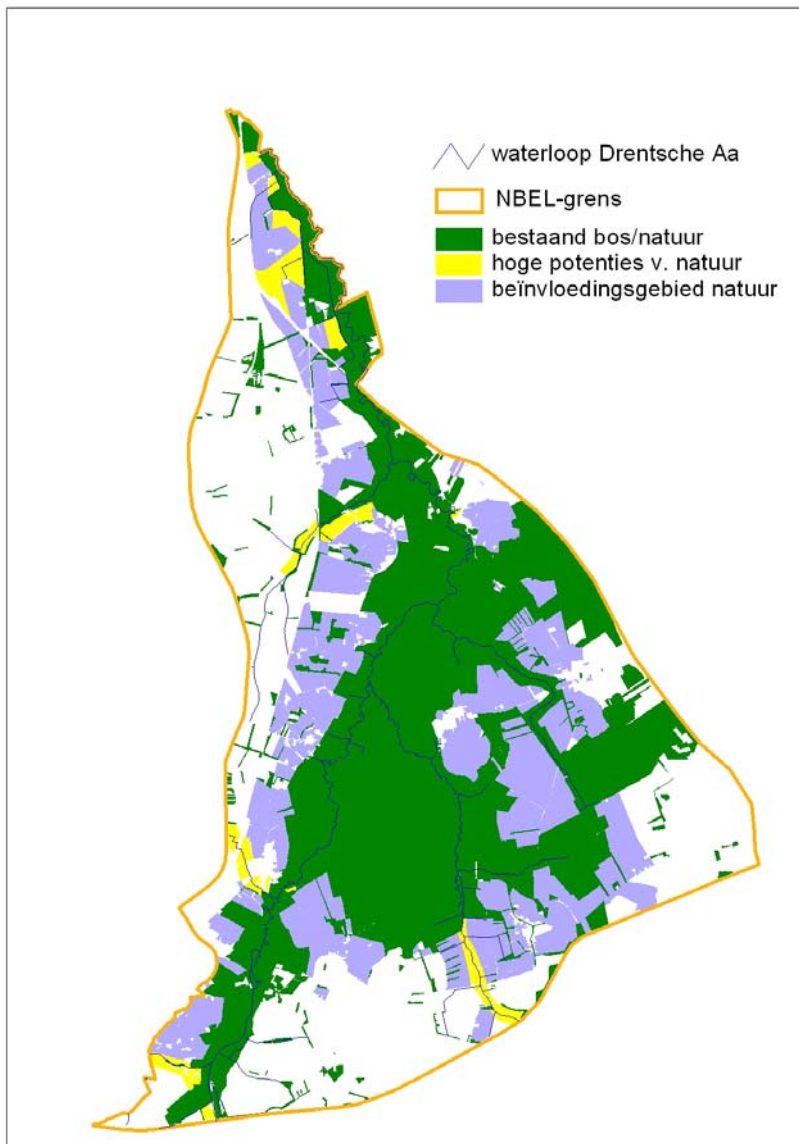
De functie natuur is op basis van de natuurkansenkaart (Arcadis, 2002) dus opgedeeld in drie soorten gebieden:

- Natuurgebied (huidig en bestemd)
- Gebieden met grote ecohydrologische potenties
- Gebieden met een bufferende werking voor het natuurgebied.

---

⁷ Afbeelding 2.2, pp. 9

⁸ Soms ook in bestaand natuurgebied

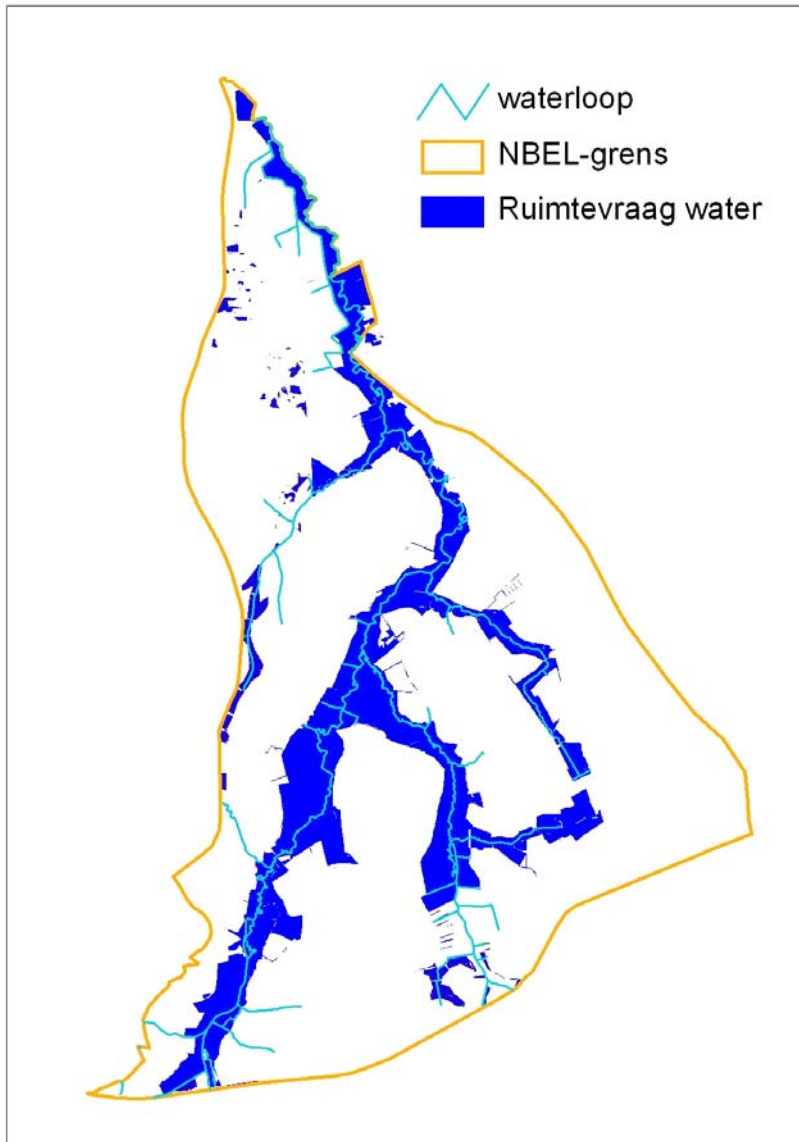

Figuur 6 Ruimte vraag Natuur

3.2.3 Water

Water speelt overal binnen het gebied op de één of andere manier een rol. Het bepaalt in belangrijke mate de condities voor andere functies. Door deze verwevenheid van water met andere functies is het lastig om aan te geven wat de ruimtebehoefte van de functie water binnen het NBEL is. Het zoekgebied voor het vasthouden en bergen van water beperkt tot de beekdalen en natuurlijke en kunstmatige laagten in het landschap. Andere zoekgebieden voor het vasthouden, bergen, conserveren en vernatten zijn gebieden waar het water in de bodem infiltreert om elders als kwelwater weer van invloed te zijn op de waterkwantiteit en de waterkwaliteit. Deze gebieden vallen onder de gebieden die een bufferende functie

voor natuurgebieden kunnen vervullen (3.2.2) en zijn toebedeeld aan de functie natuur. Er zijn ook kleinschalige maatregelen denkbaar die de afvoer van water vertragen door het langer vast te houden. Deze maatregelen kunnen bijzonder effectief en van belang zijn, maar nemen weinig ruimte in beslag en zijn daarom niet opgenomen in de kaart met ruimtevragen.

Figuur 7 Ruimte vraag Water

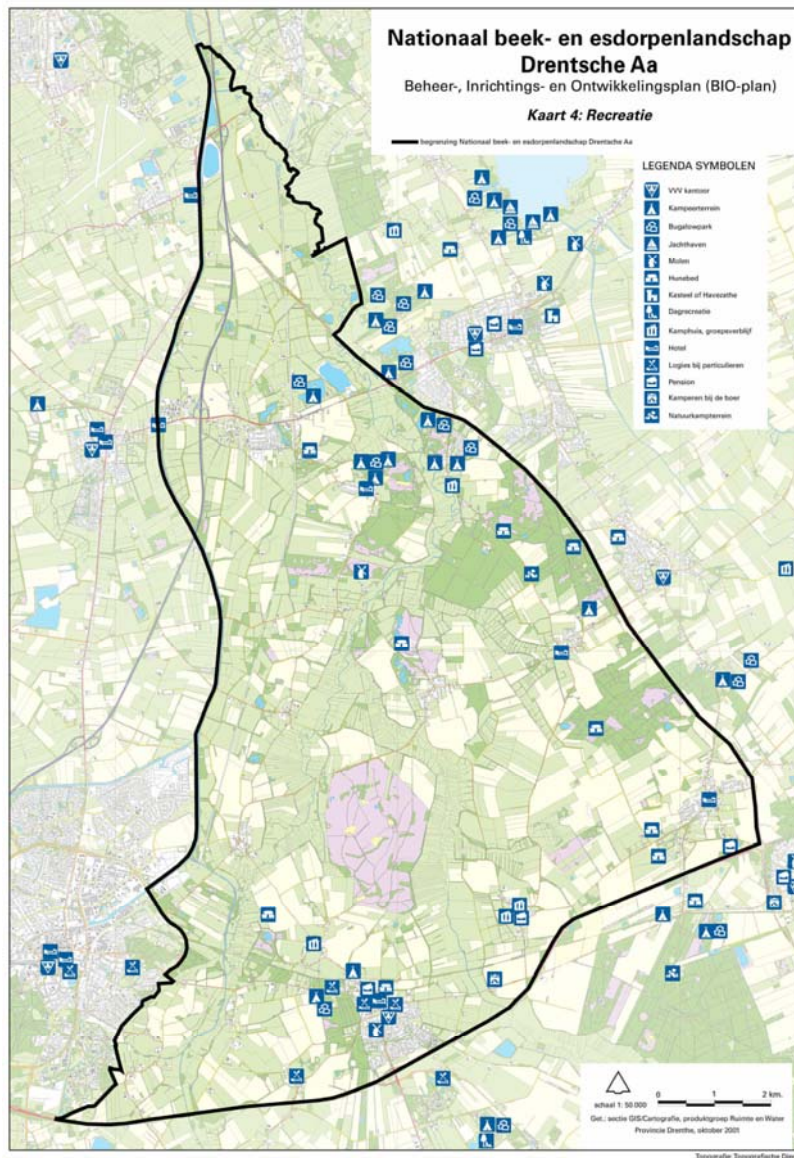
De zoekgebieden voor vasthouden en bergen van oppervlaktewater zijn afgeleid uit de waterkanskaart-applicatie (Royal Haskoning, 2003). Uit de basiskaart risicogebieden zijn hiervoor de risicogebieden voor overstroming en de beekdalen overgenomen. De risicogebieden voor overstroming omvatten enkele laaggelegen gebiedjes in het noorden van het NBEL. Aangewezen gebieden voor waterberging liggen net ten noorden van het NBEL en omvatten de polders Glimmermade, Lappenvoort en Oosterland. De oude benedenloop van de Drentsche Aa wordt ook

weer in gebruik genomen, zodat de beek niet meer eindigt in het Noord-Willemskanaal, maar in het Paterswoldermeer en het peilbeheer onafhankelijk wordt van dat van het Noord-Willemskanaal. Deze ruimte innemende maatregelen zijn belangrijk voor het NBEL, maar vinden net buiten het gebied plaats.

3.2.4 Recreatie

De kansenkaart voor recreatie (Van Gent Van der Reest, 2003) is geen vlakdekkende kaart, maar in de eerste plaats een verkenning van percepties van kansen en bedreigingen onder recreatieve ondernemers in het NBEL. Er is geïnventariseerd welke uitbreidingsplannen recreatieve bedrijven hebben. Dit loopt uiteen van 100 m² tot 4 hectare en relatief gezien heeft recreatie slechts een beperkte vraag naar ruimte. Vandaar dat er geen ruimtevrage van de recreatie op de kaart van spoor 1 is opgenomen. Voor de recreatieve sector is het echter wel van groot belang dat zij kunnen uitbreiden (Van Gent Van der Reest, 2003). Hierbij gaat het in de eerste plaats om campings. Informatie uit de kansenkaart voor recreatie is gebruikt bij het formuleren van de kansen van het gebied.

Naast de recreatieve kansenkaart is er voor het NBEL tevens een recreatief mobiliteitsplan opgesteld (Arcadis, 2003). Het doel hiervan is het optimaliseren van de toeristisch-recreatieve ontsluiting van het NBEL. Een belangrijke conclusie hierin is dat het netwerk van fiets-, wandel- en ruiterspaden van voldoende niveau is en dat er nauwelijks nieuwe verbindingen nodig zijn. Het doel is in de eerste plaats om er voor te zorgen dat vele bezoekers die met de auto komen hun auto aan de rand van het gebied achterlaten, zodat de belevingswaarde van het gebied gewaarborgd blijft. Het gaat voornamelijk om kwalitatieve verbeteringen die weinig nieuwe ruimte vragen. Daarom is het recreatief mobiliteitsplan niet meegenomen in spoor 1.

Figuur 8 Huidige recreatieve voorzieningen en attracties (uit BIO-plan)

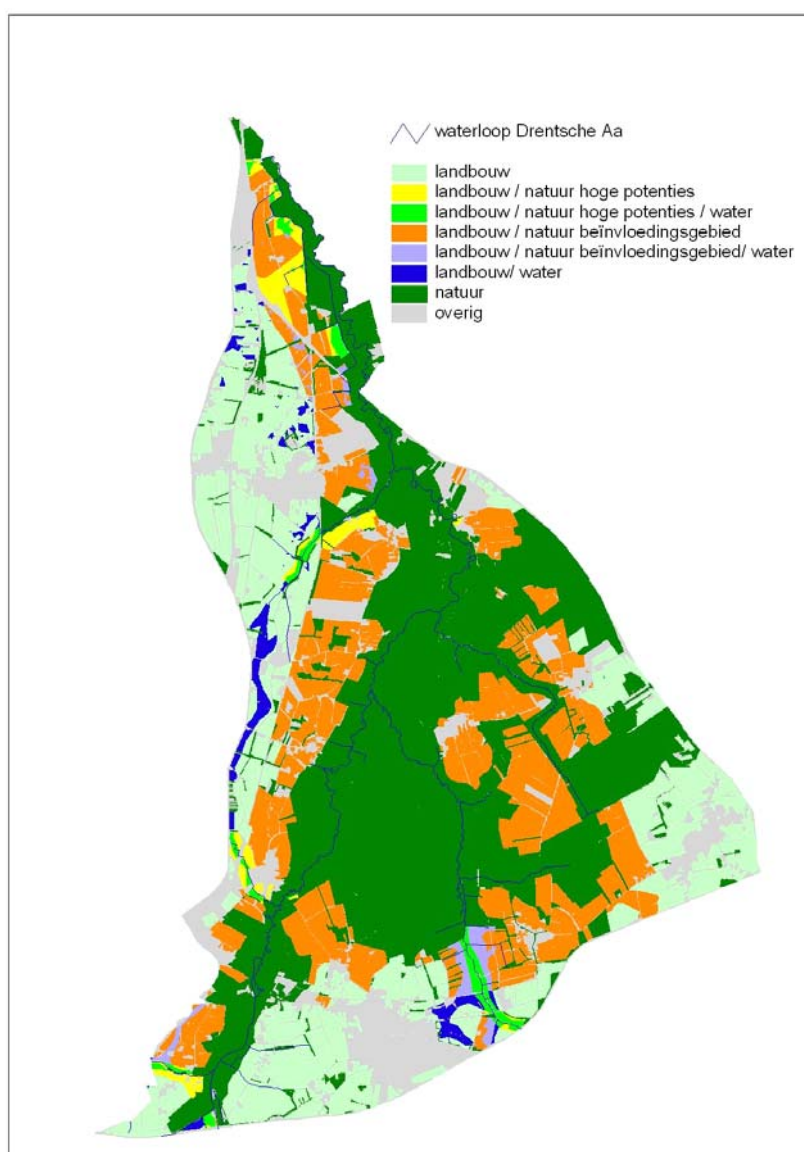
3.2.5 Bebouwd gebied

Op basis van door de gemeenten verstrekte gegevens over de uitbreidingen van de woonkernen in het gebied en de topografische kaart is in de kaart aangegeven welke gebieden tot bebouwd gebied horen (of gaan horen). Er is aangenomen dat in deze gebieden niet omgevormd worden tot landbouw- of natuurgebied. De recreatieve sector zou hier wel activiteiten kunnen ondernemen en veel agrarische bedrijven zijn ook gevestigd in het gebied. Op het schaalniveau van het hele NBEL is dit moeilijk zichtbaar te maken. Bij het uitwerken van kansrijke ontwikkelingen in het gebied worden deze aspecten besproken.

In de waterkansenkaart applicatie is ook een kaart opgenomen waaruit op te maken is waar, vanuit het watersysteem gezien, het best wel of niet gebouwd zou kunnen worden. Aangezien dit alleen vanuit het watersysteem bekeken is, is deze kaart niet bruikbaar om de ruimtevraag van wonen duidelijk te maken. De kaart geeft een richtlijn voor gemeenten die mogelijk op zoek zijn naar locaties voor nieuwbouw.

3.3 Combinatiekaart sectorale ruimtewensen

De ruimtewensen van de afzonderlijke functies zijn over elkaar heen gelegd om duidelijk te maken waar de wensen elkaar overlappen. Dit is weergegeven in figuur 9. Zoals eerder gezegd is de functie recreatie is op deze kaart buiten beschouwing gelaten, vanwege het zeer beperkte ruimtebeslag. De functie wonen is in die zin meegenomen dat de bebouwde gebieden aangegeven staan op de combinatiekaart.

Figuur 9 Combinatiekaart sectorale ruimtewensen

Uit de combinatie van de afzonderlijke ruimte vragen valt direct op dat voor een groot deel van het gebied zowel de functie landbouw als natuur de zelfde ruimtevraag hebben (oranje). Bij het nadenken over kansen zal het dan ook vooral om deze gebieden moeten gaan. Bij de functie natuur gaat het om gebieden die via grond- en oppervlaktewater van invloed zijn op de kwaliteit van de bestaande natuur. Vanuit de functie landbouw gaat het om gronden die momenteel in gebruik zijn bij boeren. In deze gebieden kan tevens sprake zijn van een ruimtewens van water (waar dit het geval is, is de kleur paars gebruikt op de kaart), bijvoorbeeld op de flanken van het beekdal van het Rolderdiep.

Daarnaast is er een aantal gebieden waar de ruimtewens van de landbouw overeenkomt met gebieden, die vanuit de natuur bezien, hoge ecohydrologische potenties hebben. Dit zijn de gele gebieden in figuur 9. Veelal is in deze gebieden sprake van kwel of kans op overstroming. Deze gebieden komen voor in de Ydermadepolder, het beekdal van het Zeegserloopje, het beekdal van het Anreepdiep en het beekdal ten noordwesten van Loon. In enkele gebieden met een ruimtewens van de landbouw en ligt tevens een ruimtewens van water (de donkerblauwe gebieden op de kaart). Dit komt bij het Rolderdiep voor, maar ook in de eerder genoemde beekdalen en de Ydermadepolder. In het algemeen gaat het hier om vrij natte gebieden.

De overlap van de ruimtewensen van natuur en water is niet op de kaart weergegeven omdat is aangenomen dat beide functies elkaar versterken. De gebieden zijn op de kaart aangegeven als natuur. Op de kaart is wel de overlap van de ruimtewensen van de landbouw en die van water weergegeven, aangezien nattere gebieden mogelijk consequenties hebben voor de bedrijfsvoering. Dit zijn de blauwe gebieden. Het betreft hier enkele lokale laagten in het landschap ten noorden van Tynaarlo. Hier is niet zozeer sprake van een ruimtewens voor water, maar er kan mogelijk wateroverlast voor de landbouw optreden. In de verdere analyse ten behoeve van de integrale kansenkaart blijven deze gebiedjes verder buiten beschouwing, aangezien het om kleine gebiedjes gaat. De overlap van de wensen van landbouw en water komt verder voor in het beekdal van de Eischenbroeksche Loop en in een oude beekmeander ten oosten van Rolde.

De kaart laat tevens zien waar alleen een ruimtewens van de landbouw ligt (lichtgroene gebieden op de kaart). Dit zijn de gebieden tussen Assen en Rolde, rondom Eext en het gebied ten westen van de spoorlijn, ten noorden en zuiden van Tynaarlo. Bestaande of begrensde natuur is als donker groen aangegeven op de kaart.

Bij het opstellen van de integrale kansenkaart speelt de in dit hoofdstuk gepresenteerde kaart met de combinatie van ruimtewensen een belangrijke rol. De kaart is het uitgangspunt bij het formuleren van de kansen. Daar waar functiewensen elkaar overlappen moeten wellicht keuzes worden gemaakt. In Spoor 2 zijn een aantal analyses uitgevoerd, die bedoeld zijn om hier een antwoord op te kunnen geven.

4 Gebiedsanalyse NBEL Drentsche Aa: spoor 2

4.1 Inleiding

Naast het in kaart brengen van overlappende sectorale ruimtewensen is er voor gekozen om, op basis van de fysieke gesteldheid, een aanvullende analyse voor het gebied uit te voeren. Dit om de aanwezige kansen voldoende te kunnen onderbouwen en de wensen van verschillende functies (spoor 1) te objectiveren. In het kader van dit zogenaamde spoor 2 zijn de volgende analyses uitgevoerd.

- Specifieke kenmerken bodem voor bouwland,
- Specifieke kenmerken bodem voor grasland,
- Ruimtelijke spreiding kwel en wegzijging,
- Potenties voor de ontwikkeling van natuurgraslanden.
- Aantrekkelijkheid voor recreatie.

Het doel hiervan is om inzicht te krijgen op de vraag waar, op basis van de specifieke kenmerken van het gebied (bodemgesteldheid en voorkomen van kwel en wegzijging), welke functie het best tot ontwikkeling kan komen. De aantrekkelijkheid voor recreatie gaat over de mate waarin gebieden aantrekkelijk zijn om in te wandelen of te fietsen. Daarnaast zijn nog een tweetal nadere analyses uitgevoerd:

- Analyse van de landschapsvisie (NovioConsult en Strootman Landschapsarchitecten, 2004)
- Landbouwanalyse.

Bij deze analyses gaat het niet zozeer over de eigenschappen van de bodem. De landschapsvisie geeft aan welke landschapkenmerken en -onderdelen belangrijk zijn in dit waardevolle beek- en esdorpenlandschap. De landbouwanalyse gaat in op structuur van en ontwikkelingen binnen de agrarische sector. Dit om de kansen voor landbouw beter te kunnen onderbouwen.

In paragraaf 4.2 worden de analyses van spoor 2 kort toegelicht. De verantwoording en uitgebreide beschrijving van de methodiek is opgenomen in bijlage 2. Paragraaf 4.3 gaat in op de recreatieve aantrekkelijkheid binnen het NBEL. In paragraaf 4.4 zijn de resultaten van de landbouwanalyse beschreven en in paragraaf 4.5 zijn de belangrijkste resultaten van de landschapsvisie opgenomen.

4.2 Analyse specifieke kenmerken

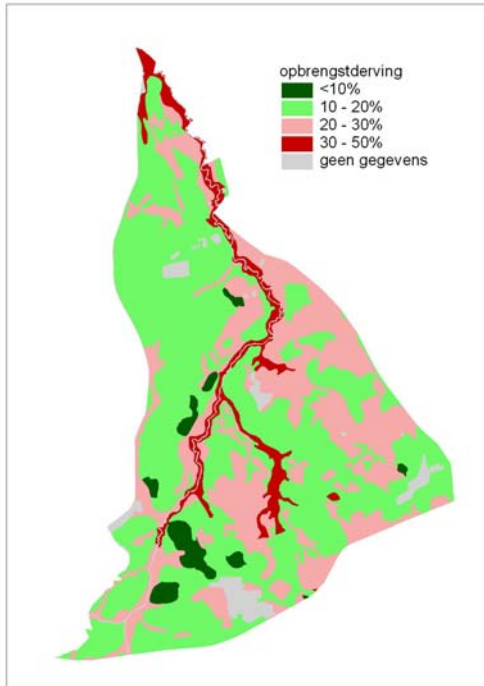
4.2.1 Landbouw

Op basis van de bodemkundige kenmerken van het gebied is gezocht naar de optimale kansen voor de landbouw binnen het NBEL Drentsche Aa. Voor landbouw is daarbij gekeken naar de geschiktheid van gronden voor de volgende vormen van landbouwkundig gebruik:

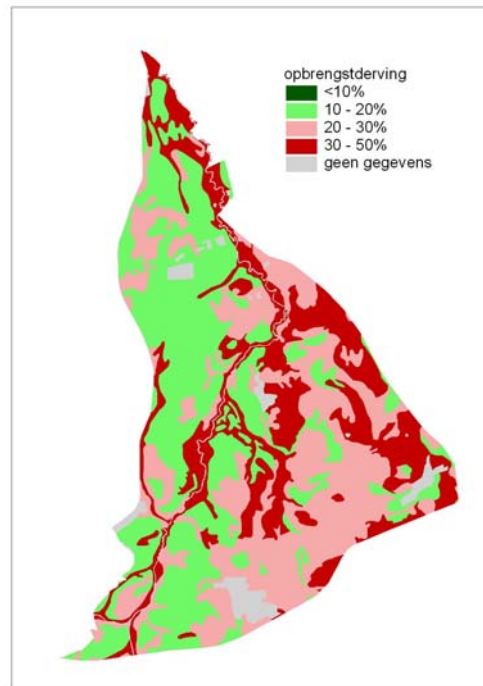
1. Productiegrasland voor de melkveehouderij.
2. Akkerbouwgewassen.

Bij de analyse is gebruik gemaakt van de Waterkansenkaarten voor de landbouw (Brouwer et al., 2003).

A: grasland

B: akkerbouwgewassen

Figuur 10 Geschiktheid voor productiegrasland en akkerbouwgewassen

Het blijkt dat er buiten de directe omgeving van de beeklopen geen ongeschikte gebieden voor grasland zijn. Wel bestaat er een ruimtelijke differentiatie in de potentiële opbrengst, veroorzaakt door bodemgesteldheid en hydrologische randvoorwaarden. Over het geheel gezien is de productie van grasland in de Drentsche Aa echter geen probleem.

Het beeld voor de potentiële opbrengst van akkerbouwgewassen ziet er wat anders uit. Grote delen van het NBEL Drentsche Aa zijn minder geschikt voor akkerbouw. Hier is de situatie of te nat of te droog, zodat er mogelijk opbrengstverliezen plaatsvinden. Naast de bestaande bos- en natuurgebieden en in de Ydermadepolder (in het noorden) zijn de potentiële opbrengstverliezen in het oosten en zuiden van het gebied het grootst.

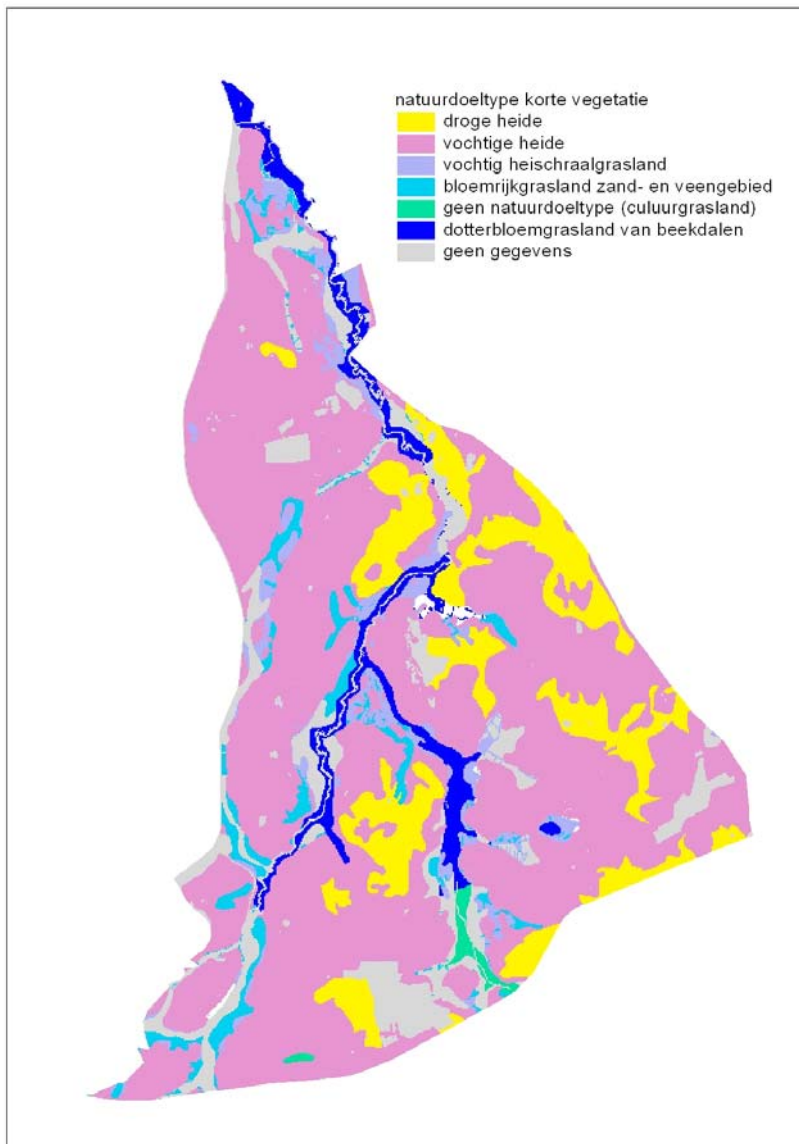
4.2.2 Geschiktheid voor natuurontwikkeling

Om in spoor 2 het optimum voor de functie natuur binnen het NBEL Drentsche Aa te bepalen is gebruik gemaakt van NATLES (Natuurgericht LandEvaluatieSysteem). Een beschrijving van de methode is opgenomen in bijlage 2

Voor het NBEL Drentsche Aa zijn potentieel de volgende natuurdoeltypen (korte vegetatie) te realiseren:

- droge heide,
- vochtige heide,
- vochtige heischraalgrasland,
- bloemrijk grasland zand- en veengebied, en
- dotterbloemgrasland van beekdalen.

De vochtige heides (of hoogveenbossen) zijn in principe op het grootste deel van het gebied te ontwikkelen. Ook de andere typen komen voor, maar in mindere mate. De bosnatuurdoeltypen zijn verder buiten beschouwing gebleven, aangezien de landschapsvisie (NovioConsult en Strootman Landschapsarchitecten, 2004) aangeeft dat nieuw bos landschappelijk als ongewenst gezien moet worden.

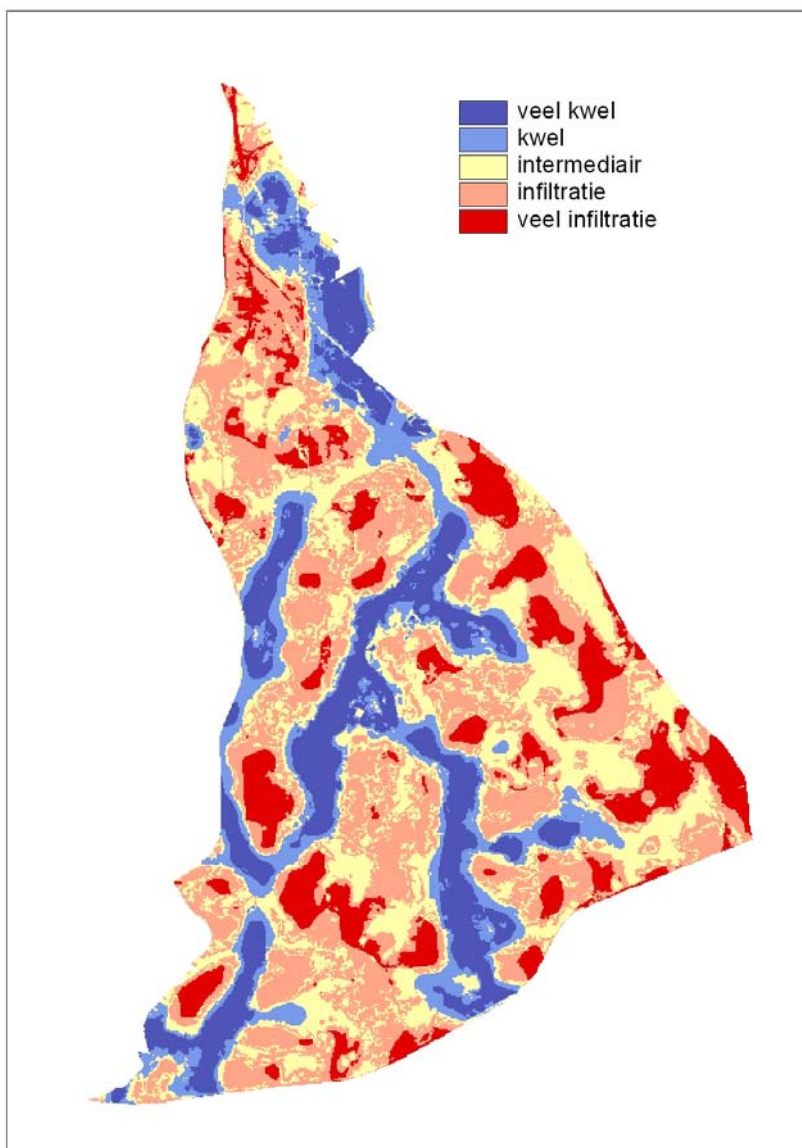
Figuur 11 Potenties natuur

4.2.3 Water: kwel en wegzijging

Voor water is in spoor 2 de kwel en infiltratiekaart opgenomen. Kwel en infiltratie zeggen niet zozeer iets over de optimale geschiktheid voor de functie water binnen het gebied, maar zijn wel belangrijk in relatie tot andere functies. Het voorkomen van kwel of infiltratie zegt bijvoorbeeld iets over de potenties voor natuurontwikkeling. Het heeft in het kader van spoor 2 geen zin om binnen het NBEL de optimale geschiktheid voor oppervlaktewaterberging te lokaliseren, omdat dit binnen de waterkansenkaart-applicatie (Royal Haskoning, 2003) al is gebeurd. Hiervoor zijn o.a. gegevens over de hoogteligging als input gebruikt. Daarnaast wordt op het moment een studie uitgevoerd (de studie naar het noordwest - Drentse bekensysteem) naar de kansen voor water vasthouden, water conserveren en het vernatten van

infiltratiegebieden, het onderwater zetten van (verveende) polders en flexibel peilbeheer.

De kwel- en infiltratiekaart geeft aan waar water aan het grondoppervlak de grond binnentreedt (infiltratie) en waar aan het maaiveld of in greppels, sloten en beken grondwater uit de bodem treedt (kwel). Inzicht in de relatie tussen de verschillende infiltratie- en kwelgebieden (waar komt de druppel water die ergens de bodem binnentreedt weer aan het oppervlak en hoe lang is de druppel onderweg) is belangrijk om mogelijke wederzijdse beïnvloeding tussen verschillende functies en gebieden (zowel kwantiteit als kwaliteit) in te schatten. De kwel en infiltratiekaart geeft dus niet het complete inzicht, maar (in combinatie met de hoogtekaart) een eerste indruk.

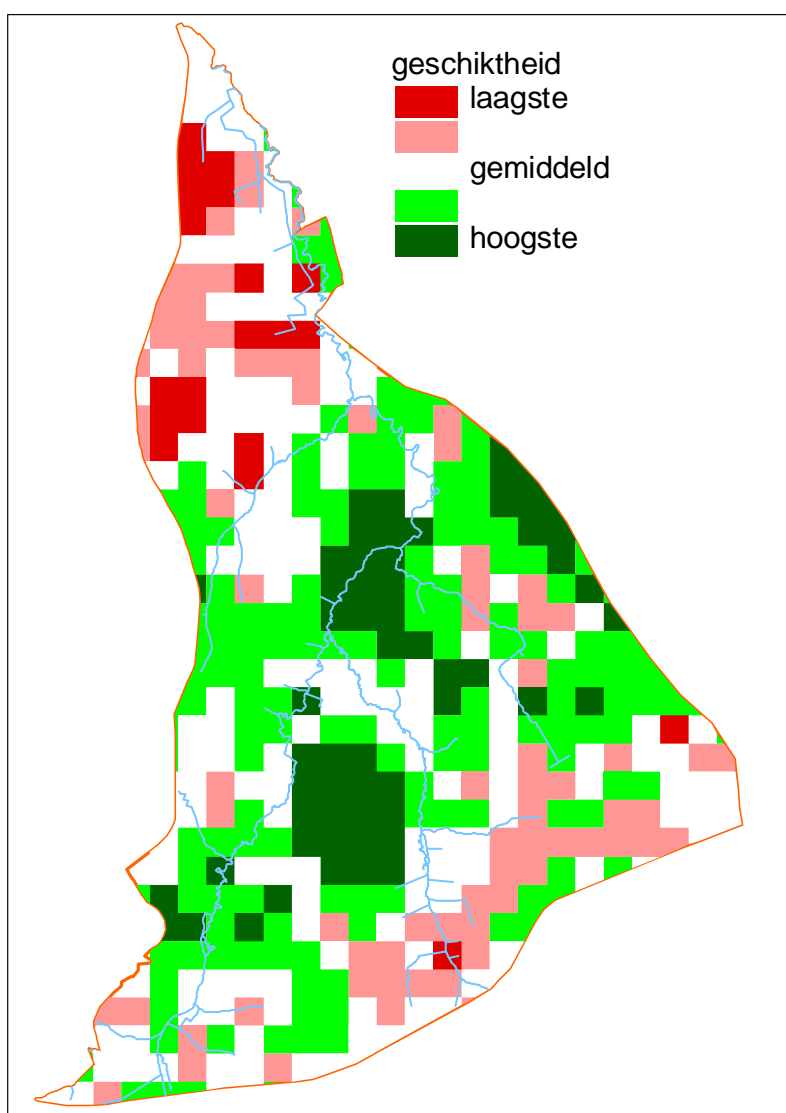

Figuur 12 Kwel en wegzijging

Uit de kaart komt duidelijk naar voren dat kwel met name in en rond de beekdalen optreedt. Buiten de directe omgeving van de beekdalen heeft ook de Ydermadepolder te maken met kwel. Opvallend aan de ruimtelijke verdeling van de gebieden met de zwaarste wegzijging is dat gedeeltelijk overeenkomt met de ligging van essen.

4.2.4 Recreatieve kwaliteit

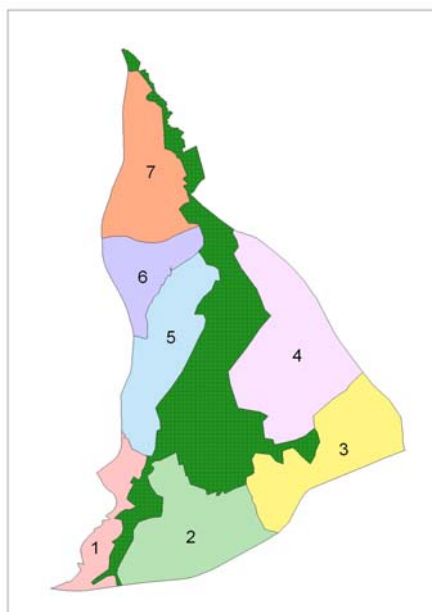
De kaart is gebaseerd op indicatoren voor de kwaliteit voor wandelen en fietsen (zie bijlage 2). De grootschalige landbouw gebieden in het noorden scoren voor recreatie relatief slecht. Kleinschalige landschappen, zoals die in het middengebied van de Drentsche Aa aanwezig zijn, worden duidelijk beter gewaardeerd.

Figuur 13 Waardering landschap voor wandelen en fietsen

Naast deze kaart bestaat er een kaart (opgenomen in BIO-plan en in de kansenkaart voor recreatie) met de locaties van recreatieve voorzieningen. Deze kaart is ook betrokken bij het denken over kansen voor het gebied.

4.3 Landbouwanalyse

Om na te gaan of binnen het NBEL Drentsche Aa gebieden zijn aan te geven waar de perspectieven voor landbouw verschillen is een opdeling gemaakt in 7 deelgebieden. De indeling is gemaakt op ruimtelijk te onderscheiden gebieden waarbij de waterlopen richtinggevend zijn. Het gaat om de volgende gebieden:

1. Stadsrand Assen, dorpsbehoren Loon
2. Dorpsbehoren Rolde/Deurze/Nijlande en Balloo
3. Dorpsbehoren Anderen en Eext
4. Dorpsbehoren Anloo, Schipborg en Gasteren
5. Dorpsbehoren Taarlo en Oudemolen/Zeege
6. Dorpsbehoren Tynaarlo (zuid)
7. Ydermadepolder en dorpsbehoren Tynaarlo (noord)

Figuur 14 Indeling landbouwgebieden.

De landbouwanalyse is uitgevoerd met behulp van GIAB (Geografisch Informatiesysteem Agrarische Bedrijven). Dit is een databestand met de agrarische bedrijfslocaties over heel Nederland waarbij een koppeling wordt gemaakt met de gegevens van de landbouwtekening. Het systeem wordt jaarlijks vernieuwd. In de analyse voor het NBEL Drentsche Aa zijn gegevens gebruik van 2002; de tot nu toe meest recente gegevens. Bij voorkeur was een analyse op het niveau van individuele bedrijven uitgevoerd, maar om privacy redenen mag dit niet.

De analyse is er op gericht om per deelgebied de vitaliteit van de landbouw te bepalen. Als indicatoren voor de vitaliteit van een gebied gelden het aantal kansrijke bedrijven en het aantal stoppers. Onder kansrijke bedrijven worden verstaan de bedrijven die een voldoende omvang hebben om er een goed inkomen uit te halen. Het Landbouweconomisch instituut houdt momenteel de grens van 70 NGE⁹ aan als ondergrens voor kansrijkheid. Van bedrijven kleiner dan 70 NGE wordt aangenomen dat ze te klein zijn en ook niet meer de mogelijkheid hebben om nog zodanig uit te breiden dat ze tot de kansrijke bedrijven gaan behoren. Tot deze categorie agrarische bedrijven behoren de neven- en hobbybedrijven. De grens van wanneer een bedrijf als kansrijk wordt aangemerkt verschuift bovendien geleidelijk omhoog, enkele jaren geleden werd een omvang van 60 NGE nog als ondergrens gehanteerd. De

⁹ NGE Nederlandse Grootte eenheid, maat voor de productieomvang van landbouwbedrijven., waarbij 1 NGE gelijk staat aan een bruto saldo van ongeveer 1400 euro.

verwachting is dat bedrijven verder zullen moeten opschalen om voor de toekomst kansrijk te zijn. Om deze reden is in de analyse, naast het aandeel bedrijven groter dan 70 NGE, ook het aandeel bedrijven groter dan 100 NGE bepaald. Een andere indicator voor de vitaliteit van de landbouw op gebiedsniveau is het aandeel van de bedrijven met een (jongste) bedrijfshoofd van 55 jaar of ouder die geen aanwijsbare opvolger hebben. Deze worden aangeduid als stoppers. De twee indicatoren zijn duidelijk van elkaar afhankelijk. Een gebied met veel kansrijke bedrijven kent relatief weinig stoppers. Anderzijds heeft een gebied met veel stoppers weinig kansrijke bedrijven. Dit brengt wel weer met zich mee dat er grond vrij gaat komen, waardoor blijvende bedrijven tot schaalvergroting kunnen overgaan.

4.3.1 Verdeling naar bedrijfstakken

In totaal waren in 2002 in het gebied van de Drentsche Aa 173 agrarische bedrijven gevestigd. Van een agrarisch bedrijf is sprake als het een minimale omvang heeft van 3 NGE. De voorkomende bedrijven zijn onder te verdelen naar vijf bedrijfstypen (tabel 3).

Tabel 2 *Bedrijfstypen in NBEL per deelgebied.*

Gebied	Aantal bedrijven	% akkerbouw	% melkveehouderij	% overige graasdieren	% gemengde bedrijven	% tuinbouw/blijvende teelt
1	17	18	12	46	18	6
2	33	21	24	37	15	3
3	32	38	19	27	13	3
4	23	22	22	39	13	4
5	26	23	46	16	8	8
6	13	23	38	31	0	8
7	29	3	48	35	7	7
Totaal	173	21	30	33	11	5

Uit tabel 2 blijkt dat de overige graasdierhouderij (bijvoorbeeld schapen en paarden) voor alle deelgebieden de belangrijkste bedrijfstak is. Ook akkerbouw is in veel gebieden nadrukkelijk aanwezig, evenals gemengde bedrijven (veeteelt + akkerbouw). Tuinbouw of blijvende teelt bedrijven komen sporadisch voor, ongeveer 1 à 2 bedrijven per deelgebied. In de noordelijke deelgebieden (5, 6 en 7) is melkveehouderij het belangrijkste bedrijfstype. In de zuidelijke deelgebieden (1, 2 en 3) komen meer overige graasdierbedrijven voor maar ook relatief veel akkerbouw en gemengde bedrijven.

Tabel 3 Areaal per bedrijfstypen in NBEL per deelgebied.

Gebied	Areaal (ha)	% akkerbouw	% melkveehouderij	% overige graasdieren	% gemengde bedrijven	% tuinbouw/blijvende teelt
1	454	34	30	21	15	0
2	982	29	34	26	11	0
3	1418	38	21	28	12	1
4	803	23	38	10	10	18
5	946	29	64	3	1	2
6	365	40	48	10	0	2
7	952	8	71	17	4	0
Totaal	5920	28	43	18	8	3

In tabel 3 is het oppervlak dat de verschillende bedrijfstakken per deelgebied en voor het hele NBEL in bezit hebben weergegeven. Opvallend is dat de 30% van de boeren die een melkveehouderijbedrijf hebben 43% van de grond in bezit hebben.

Bovendien is het van belang te bezien in hoeverre de landbouw in het NBEL zicht toelegt op verbrede landbouw. In tabel 4 is dit in absolute aantallen en in tabel 5 in percentages uitgewerkt.

Tabel 4 Absoluut aantal verbrede bedrijven per deelgebied

Deelgebied	1	2	3	4	5	6	7	totaal
aantalbedrijven (1999)	16	41	43	28	34	19	29	210
agrarisch natuurbeheer	1	8	8	4	8	1	1	31
verwerking en of verkoop	1	1			1			3
recreatie			2		3			5
zorgtaken								
stalling	1	1			1			3
totaal verbrede bedrijven	3	10	9	4	11	1	1	39

Tabel 5 Procentueel aantal verbrede bedrijven per deelgebied

Gebied	1	2	3	4	5	6	7	totaal	NL
agrarisch natuurbeheer	6%	20%	19%	14%	24%	5%	0%	15%	5%
verwerking en verkoop	6%	2%	0%		3%			1%	4%
recreatie			5%		9%			2%	2%
zorgtaken									0.2%
stalling	6%	2%			3%			1%	2%
totaal verbrede bedrijven	19%	24%	21%	14%	32%	5%	0%	19%	10%

Opvallend aan de tabellen 4 en 5 is dat in het NBEL 19% van de bedrijven aan verbreding doet. Voor Nederland is dit 10%, dus is het bijna twee keer zo veel dan gemiddeld. Hierbij zijn vooral de deelgebieden 2, 3 en 5 uitschieters naar boven. De deelgebieden ten noorden en ten zuiden van Tynaarlo (6 en 7) kennen juist nauwelijks verbreding.

4.3.2 Kansrijke bedrijven en stoppers

Tabel 6 aandeel kansrijke bedrijven en stoppers per bedrijfstype

Bedrijfstype	> 70 NGE	> 100 NGE	stopper
akkerbouw	27%	11%	46%
melkveehouderij	52%	44%	10%
overige graasdieren	5%	4%	64%
tuinbouw, blijvende teelt	22%	22%	44%
gemengde bedrijven	5%	5%	58%
alle bedrijfstypen	25%	18%	42%

Voorals de overige graasdierbedrijven kenmerken zich door een gemiddeld geringe productieomvang, zeer weinig bedrijven van dit bedrijfstype zijn groter dan 70 NGE of groter dan 100 NGE, het aandeel stoppers is bij dit bedrijfstype het hoogst. Hetzelfde geldt - maar in iets mindere mate - voor de akkerbouw, tuinbouw en blijvende teelt en gemengde bedrijven. De melkveehouderij is aan te geven als sector met de meeste kansrijke bedrijven en het minste aantal stoppers, en is dus de meest vitale sector.

Tabel 7 Aandeel kansrijke bedrijven en stoppers per deelgebied.

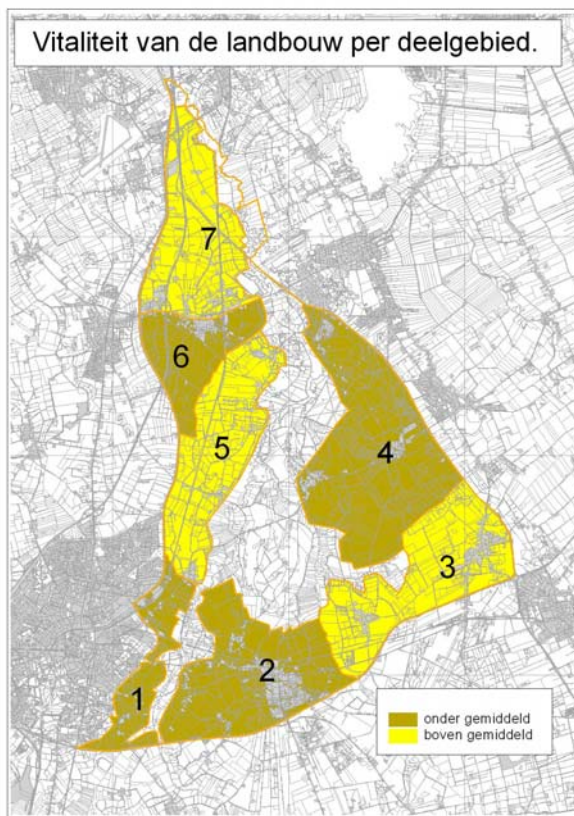
Gebied	Aantal bedrijven	% > 70 NGE	% > 100 NGE	% stopper
1	17	18	6	65
2	33	24	9	45
3	32	31	19	41
4	23	26	9	48
5	26	38	27	27
6	13	23	15	62
7	29	45	38	28
Totaal	173	25	18	42

In de deelgebieden 5 en 7 is het aandeel kansrijke bedrijven het grootst, de percentages voor zowel > 70 NGE als >100 NGE zijn hier het hoogst, terwijl het aandeel stoppers hier het kleinst is. Opvallend daarbij is dat in deze gebieden melkveehouderij het belangrijkste bedrijfstype is. In beide gebieden is 1 op 2 agrarische bedrijven een melkveehouderij bedrijf. Dit sluit aan bij de eerdere constatering dat melkveehouderij het meest kansrijke bedrijfstype vormt in het NBEL Drentsche Aa. In de overige gebieden is ongeveer driekwart van de bedrijven kleiner dan 70 NGE en slechts 1 op 10 groter dan 100 NGE, en 1 op de 2 bedrijven is hier als stopper aan te geven.

Tabel 8 Overzicht van het areaal per deelgebied ingedeeld naar het aandeel van de gronden in gebruik bij kansrijke bedrijven en stoppers.

Gebied	Totaal bedrijfsareaal (ha)	% in gebruik bij bedrijven > 70 NGE	% in gebruik bij bedrijven > 100 NGE	% in gebruik bij stoppers
1	454	52	19	49
2	982	53	27	26
3	1418	61	48	19
4	803	50	20	41
5	946	67	52	8
6	365	44	20	43
7	952	76	65	11
Totaal	5920	60	40	24

Tabel 8 geeft in de eerste kolom het totale areaal van de landbouwbedrijven. Gemiddeld is 60% van dit areaal in gebruik bij bedrijven groter dan 70 NGE en 40% in gebruik bij de bedrijven groter dan 100 NGE. In de deelgebieden 1, 2, 4 en 6 is het aandeel van de gronden dat in gebruik is bij de kansrijke bedrijven het laagst. Voor deze gebieden ligt het aandeel van de grond in gebruik bij bedrijven groter dan 70 NGE als het deel in gebruik bij bedrijven groter dan 100 NGE onder het gemiddelde van het totale gebied. Voor de deelgebieden 3, 5 en 7 geldt het omgekeerde, hier hebben de kansrijke bedrijven een groter aandeel van de grond in gebruik. Deze gebieden hebben een relatief betere landbouwstructuur. De tweedeling op basis van de kansrijke bedrijven wordt onderschreven door het areaal in gebruik bij de stoppers. Voor de deelgebieden 1, 2, 4 en 6 is het aandeel in gebruik bij stoppers het hoogst en ligt boven het gemiddelde voor heel het NBEL Drentsche Aa. De relatief sterke gebieden 3, 5 en 7 hebben het laagste aandeel grond in gebruik bij stoppers.

Combinatie van tabel 2 en 3 levert het uiteindelijke beeld dat, in de huidige situatie, deelgebieden 7, 5 en 3 t.o.v. het gemiddelde voor de Drentse Aa beter scoren; dit betekent dat deze deelgebieden relatief meer kansrijke bedrijven hebben, dientengevolge ook een groter areaal in gebruik bij de kansrijke bedrijven en relatie minder stoppers. De deelgebieden 1, 2, 4 en 6 scoren op deze punten onder het gemiddelde voor alle bedrijven in het NBEL Drentsche Aa.

Figuur 15 Relatieve score voor landbouw per deelgebied.

4.3.3 Verkavelingssituatie

Voor een analyse van de vitaliteit van de agrarische bedrijfstak is het van belang welke verkaveling bedrijven hebben. Voor het vervullen van kansen voor agrarische ondernemers is het belangrijk een efficiënte verkaveling te hebben. De verkavelingssituatie van bedrijven wordt onder meer bepaald door het aantal kavels (hoe minder hoe beter) en de oppervlakte van de huiskavel (hoe hoger hoe beter). Naarmate een bedrijf groter is heeft het over het algemeen meer kavels en is het aandeel van de huiskavel (procentueel) geringer. Dit is met behulp van GIAB bepaald.

In het NBEL is de verkaveling van kleine landbouwbedrijven (< 10 ha) gunstiger dan gemiddeld in Nederland, het gemiddeld aantal kavels is kleiner en de huiskavel is iets groter. Voor de bedrijven van 10-25 ha is het gemiddeld aantal kavel per bedrijf iets beter dan gemiddeld in Nederland terwijl de oppervlakte bij huis gemiddeld lager is en dus ongunstiger. Voor de bedrijven groter dan 25 ha geldt gemiddeld zowel een groter aantal kavels als een kleinere oppervlakte van de huiskavel. Over het algemeen geldt dus hoe groter het bedrijf des te slechter is de verkaveling.

Tabel 9 Verkavelingsituatie per grootteklasse voor het NBEL Drentsche Aa

bedrijfsareaal	gemiddeld aantal kavels		gemiddeld oppervlak (ha)	huiskavel
	NBEL	NL		
1-10ha	1,7	2,1	2,8	2,0
10-25ha	3,8	4,0	5,1	8,0
25-50ha	6,4	5,7	9,8	17,9
> 50 ha	10,8	8,8	16,0	29,3

Opvallend is dat juist de grote bedrijven relatief veel kavels hebben ten opzichte van het landelijk gemiddelde. Daar staat tegenover dat zij ook duidelijk grotere huiskavels hebben dan gemiddeld. Voor deelgebied 7 geldt dat de verkaveling hier het best is. Men heeft relatief grote huiskavels met een relatief gering aantal kavels. Dit geldt met name voor de grote bedrijven. In bijlage 4 wordt ingegaan op de verkaveling per deelgebied.

4.4 Landschapsvisie

De Landschapsvisie (NovioConsult en Strootman Landschapsarchitecten, 2004) is net als de integrale kansenskaart een vervolg op het BIO-plan (NBEL Drentsche Aa, 2002). Hierin is uitgewerkt welke elementen kenmerkend zijn voor het landschap en verder ontwikkeld zouden moeten worden.

In de landschapsvisie staan de volgende aspecten centraal:

- Beekdalen benadrukken
- Essen bij de dorpen
- Contrast tussen zeer open en zeer besloten landschappen

Centraal in de landschapsvisie staat dat deze elementen herkenbaarder zouden moeten worden. Veel voormalige heidegebieden zijn bos geworden. Dit heeft tot een verdichting van het landschap geleid en tot een afname van de kenmerkende open heidegebieden. De aanplant van extra bos wordt als landschappelijk ongewenst gezien. Eerder nog is het wenselijk om het areaal aan bomen te verminderen. Dit geldt zeker voor kleine bosjes die het zicht op het beekdal belemmeren. Voor de IKK heeft dit vooral als consequentie dat de aanplant van nieuwe bossen (al dan niet in de vorm van nieuwe landgoederen) rond de beekdalen niet als kans wordt gezien. Bij de ontwikkeling van nieuwe natuur wordt dan ook vooral gedacht aan natuurgraslanden.

4.5 Afsluiting

Spoor 2 heeft nader inzicht opgeleverd over de geschiktheid van het gebied voor landbouw, recreatie en natuurontwikkeling. Dit is aangevuld met een analyse van de dynamiek binnen de agrarische sector. Zo is dit hoofdstuk een hulpmiddel geworden, om samen met de kaart uit spoor 1, keuzes ten behoeve van de integrale kansenskaart te kunnen maken. Spoor 2 moet vooral gezien worden als een verzameling van

informatie over onderliggende structuren en processen in het gebied. Spoor 2 heeft nergens geleid tot de conclusie dat ruimtevragen - die in spoor 1 bij elkaar gebracht zijn – ontraden zouden moeten worden.

De analyse van de fysieke eigenschappen heeft het beeld opgeleverd dat in de beekdalen de omstandigheden voor grasland en akkerbouw het minst goed is. Dit geldt ook voor delen van de Ydermadepolder. Op de hoger gelegen gronden is er, volgens de analyse in spoor 2, sprake van potentiële droogteschade. De analyse van de gegevens over kwel- en wegzijging versterken dit beeld, aangezien er juist op deze gronden sprake is van wegzijging. De potenties voor natuur sluiten aan op dit beeld. In grote delen van het gebied zijn vochtige en droge heides te realiseren. In de beekdalen in de Ydermadepolder zijn natuurgraslanden te realiseren. Deze resultaten geven nog maar beperkt handvaten voor het beschrijven van kansen. Opvallen is de positie van de Ydermadepolder. Volgens de gebiedsanalyse is dit gebied niet zo geschikt voor landbouw. In de realiteit is dit juist een rationeel verkaveld landbouwgebied met relatief sterke bedrijven.

Uit de analyse van de recreatieve aantrekkelijkheid blijkt dat de gebieden rond beken en bossen (natuurgebieden) aantrekkelijk zijn om te recreëren. De gebieden waar landbouw beeldbepalend is, komen er minder goed uit (met name het noordwesten en het zuidoosten).

In de landbouwanalyse is gepoogd deze resultaten nader aan te vullen met conclusies over de vitaliteit van de landbouw in deelgebieden. Hierbij is opgevallen dat in het bijzonder de noordelijke punt (deelgebied 7) een bovengemiddeld vitale landbouw heeft. Voor gebieden 3 en 5 geldt dit, in een wat minder mate, ook. Er zijn ook gebieden waarvan meer dan 40% van de gronden in gebruik zijn bij stoppers.

5 Integrale kansenkaart Drentsche Aa

5.1 Inleiding

Centraal in het proces rond de vorming van het Nationaal beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa staat dat landbouw en natuur zich naast en met elkaar moeten kunnen ontwikkelen. Ze dragen hiermee bij aan een waardevol landschap met kansen voor recreatie en aan duurzame en leefbare dorpen in het gebied. Op basis van een literatuurstudie zijn ideeën ontwikkeld over de kansen waarvan de landbouw gebruik zou kunnen maken. Deze kansen zijn in paragraaf 5.2, per legenda eenheid van de integrale kansenkaart, uitgewerkt en zijn een resultante van de kaarten uit spoor 1 en 2. De manier waarop er via spoor 1 en spoor 2 tot de Integrale Kansenkaart gekomen is, wordt in paragraaf 5.3 toegelicht. In paragraaf 5.4 wordt de visie op de ruimtelijke verdeling van kansen in het gebied gepresenteerd met behulp van de kaart. De visie is bediscussieerd en goedgekeurd in de Werkgroep Integrale Kansenkaart Drentsche Aa.

Bij de beschreven kansen is het van belang te bedenken voor welke periode deze bedoeld zijn. De kansen zijn namelijk vooral toegespitst op de wat langere termijn. Een mogelijke transitie van voedselproductie naar natuur- en landschapsbeheer vraagt tijd. In hoofdstuk 6 worden concrete uitvoeringsprojecten voorgesteld. Hier gaat het vooral om acties die op de korte termijn al in gang gezet zouden kunnen worden, zodat op een langere termijn (bijvoorbeeld 10 jaar) de beschreven kansen gerealiseerd kunnen zijn.

5.2 Definiëring kansen voor het gebied als geheel

Voor alle kansen die in de Integrale Kansenkaart (IKK) genoemd worden, geldt dat het om mogelijkheden gaat waarvan ondernemers gebruik kunnen maken om in het gebied werkzaam te kunnen zijn. Als in de IKK een gebied bijvoorbeeld benoemd wordt tot 'Kansen voor landbouw met natuur' dan is zeker niet bedoeld dat de agrariërs in het betreffende gebied verplicht aan natuurbeheer moeten gaan doen. Iedere individuele ondernemer moet, gegeven de randvoorwaarden, voor zich zelf bepalen op welke kansen hij of zij het beste in kan zetten. Geen van de aanwijzingen heeft dus een verplichtend karakter. Door het overlegorgaan is bovendien gesteld dat met de oprichting van het Nationaal beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa (NBEL) er geen extra beperkingen voor de landbouw mogen komen.

Wat is de IKK dan wel? De IKK is een visie op de kansen die in het gebied aanwezig zijn om de landbouw te behouden en zich verder te laten ontwikkelen, de dorpen leefbaar te houden, het gebied nog aantrekkelijker voor recreatie te maken en hoogwaardige natuur en watersysteem te behouden en te verbeteren in het gebied. Het gaat dus om behoud van bestaande waarden en het verder ontwikkelen hiervan.

Dit is onderdeel van het motto van het NBEL: ‘behoud door vernieuwing’. In bijlage 5 worden een aantal vragen behandeld die ingaan op de rol van de IKK.

Een belangrijk doel van de IKK is het behoud van de landbouw voor het NBEL, omdat deze landbouw een belangrijke cultuurdrager van het gebied is. Vandaar dat naast kansen voor marktconforme landbouw gezocht is naar kansen voor andere inkomsten voor de huidige agrarische ondernemers. Hiervoor is het hele gebied van het NBEL in kaart gebracht en is aangegeven waar welke kansen liggen. Hierbij dient bedacht te worden dat deze kansen pas echt kansen worden als er geld tegenover staat. De agrarische ondernemer stopt of mindert immers met de huidige productie en zal het inkomensverlies willen compenseren met andere inkomsten. De vergoeding voor groen/blauwe diensten¹⁰ en projecten in deze richting staan echter nog in de kinderschoenen. Toch denken wij dat vooral in een bijzonder gebied als het NBEL hier wel degelijk kansen voor liggen, aangezien dit gebied door het Rijk (door de status van nationaal park met een verbrede doelstelling), maar ook door de EU (via de Vogel- en Habitatrichtlijn) erkend is als een bijzonder waardevol gebied. Bovendien verandert het Europese landbouwbeleid zich van productiesteun naar steun op gebiedsniveau: daarmee komen er gelden beschikbaar om niet alleen de productie te optimaliseren maar ook om milieu-, water-, landschaps- en natuurdoelstellingen te realiseren. Deze kansen zullen met de uitwerking van de projecten nader vorm moeten krijgen.

In de opties die de landbouw in het gebied heeft zijn twee uitersten te onderscheiden:

1. Boeren proberen hun inkomen uitsluitend met productie van voedingsmiddelen te realiseren en produceren voor de (wereld)markt.
2. Boeren concentreren zich op het ‘produceren’ en beheren van natuur (en water) en kunnen dit combineren met (extensieve) recreatieve voorzieningen. Te denken valt aan natuurgebieden waar vleeskoeien kunnen grazen.

Tussen deze twee uitersten bevindt zich een uitgebreid scala aan combinatie-mogelijkheden. Het is aan de individuele ondernemer de inschatting te maken op welke kansen hij of zij het best kan inzetten.

Hieronder worden de verschillende soorten kansen, zoals deze in de werkgroep uitgewerkt zijn, nader toegelicht. De volgende kansen komen aan bod:

1. Marktconforme landbouw
2. Particulier natuurbeheer
3. Landbouw met natuur
4. Landbouw met landschapsbeheer
5. Landbouw met natuur- en landschapsbeheer
6. Verblijfsrecreatie
7. Beekherstel

---

¹⁰ Voor meer informatie over blauwe diensten, zie: Van Bommel et al., 2002

Deze kansen zijn richtingen die de (agrarische) ondernemers kunnen kiezen voor hun bedrijf. Hiernaast kunnen deze kansen ook dienen als een leidraad voor de inzet van middelen door overheden.

5.2.1 Kansen voor marktconforme landbouw

Onder marktconforme landbouw wordt verstaan, dat landbouwbedrijven hun inkomen – binnen het stelsel van (Europese) wet- en regelgeving – uit de markt halen door de productie van één of meer landbouwproducten.

De oprichting van het NBEL brengt geen strengere regels voor de landbouw met zich mee. Daarom heeft de marktconforme landbouw evenveel kansen als zonder het NBEL het geval zou zijn geweest. Echter in een groot gedeelte van het NBEL wordt ook ruimte gevraagd door andere functies zodat er ook kansen liggen voor andere vormen van gebruik en voor functiecombinaties. In de gebieden, die zijn aangeduid als kansen voor marktconforme landbouw, heeft met name de agrarische sector een ruimtelingswens. Dit zijn dan ook de gebieden waar de grootste kans voor marktconforme landbouw bestaat binnen het NBEL. Dit wil echter niet zeggen dat boeren in deze gebieden niet aan particulier natuurbeheer, of andere vormen van verbreding, zouden kunnen doen als ze daarvoor kiezen. Dat is een beslissing voor de individuele ondernemer.

De marktconforme gebieden zijn de gebieden waar, onder duidelijke voorwaarden, boerderijen naar toe verplaatst zouden kunnen worden, indien zij kiezen voor marktconforme landbouw. De landbouw krijgt op deze wijze weer enige bewegingsvrijheid en kan haar schaal vergroten. Om de kansen voor de marktconforme landbouw zo groot mogelijk te maken zouden de agrarische productieomstandigheden geoptimaliseerd moeten worden¹¹. Actieve kavelruil is hier een goed voorbeeld van.

In de notitie “kansen voor landbouw in de Drentsche Aa” (NLTO Projecten, 2002) worden een groot aantal kansen voor de, zoals NLTO het noemt, primaire landbouw benoemd. Zo ziet de NLTO, naast bovenstaande kansen, ook kansen voor een verbetering van de waterhuishouding, vernieuwing bedrijfsgebouwen en zouden de bedrijven in de dorpen meer ontwikkelingsmogelijkheden moeten krijgen.

5.2.2 Kansen voor particulier natuurbeheer

In het hele Drentsche Aa gebied zijn er, in het bestaande bos en natuurgebied kansen voor particulier natuurbeheer. Uitgangspunt is dat er in natuurgebieden ook plaats zou moeten zijn voor activiteiten van agrariërs. Dit houdt in dat boeren (of andere ondernemers) natuurterreinen gaan beheren, in plaats van dat terrein beherende organisaties (zoals Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten en het Drents Landschap) dat zelf doen. Staatsbosbeheer heeft aangegeven dat ze in het gebied een duidelijke

---

¹¹ Binnen de wettelijke kaders die Europees, landelijk, provinciaal en gemeentelijk beleid stellen.

rol voor de landbouw zien weggelegd in het onderhouden van bestaande en nog te realiseren natuur. Het gaat dus om een reële kans.

Particulier natuurbeheer kan een welkome aanvulling zijn op de inkomsten van boeren. Nu wordt veel beheer nog door loonwerkers en met machines uitgevoerd terwijl de landbouw, die bij het ontstaan van het gebied een belangrijke rol hebben gehad, deze werkzaamheden weer in de bedrijfsvoering zouden kunnen opnemen. Te denken valt aan het maaibeheer.

5.2.3 Kansen voor landbouw met natuur

Bij deze kans gaat het om gronden waar zowel de landbouw als de natuur ruimte vragen. Dit zijn gebieden waar het landgebruik invloed heeft op de kwaliteit van de natuur in de natuurgebieden kunnen beïnvloeden. Hierbij kan het gaan om af- en uitspoeling van nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen die via grond- en oppervlaktewater in natuurgebieden terecht komen. Het kan ook gaan om relatief diepe grondwaterstanden, ten behoeve van de landbouw, die voor verdroging in natuurgebieden zorgt. Via de drooglegging en het bijstellen van toediening van nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen kunnen boeren bijdragen aan een verbetering van de natuur- en van de waterkwaliteit. Het langer vasthouden van water en het periodiek inzetten van land voor waterberging valt ook onder deze kans. Tenslotte kunnen in deze gebieden kleinschalige maatregelen nodig zijn om ecologische verbindingzones te realiseren.

De kern van deze kans is dat de landbouw in dit gebied gebruik moet kunnen maken van de kansen die de natuur biedt. In deze gebieden ligt de voornaamste opgave om natuur en landbouw van elkaar te laten profiteren. Zoals in 5.2 gesteld is het een belangrijke opgave om manieren te vinden zodat boeren een voldoende inkomen kunnen verkrijgen uit deze activiteiten. Het lijkt, vanwege de nabijheid tot het natuurgebied, voor de hand te liggen dat in deze beïnvloedingsgebieden voor natuur kansen liggen voor verbreding en recreatie, maar het is aan de individuele ondernemers hoe en of zij gebruik willen maken van deze kans.

Er is al veel onderzoek gedaan naar de vraag hoe agrarische ondernemers ervoor kunnen zorgen dat milieu-, water- en natuurdoelstelling behaald worden en hier ook een inkomen uit kunnen verdienen, zonder dat hun grond opgekocht hoeft te worden (groene en blauwe diensten). Hieronder volgt een indicatief overzicht van een paar belangrijke onderzoeken naar dit onderwerp. Voor nadere informatie wordt verwezen naar de genoemde studies. Belangrijk is dat deze ideeën niet het laatste woord vormen. In het NBEL zal bekeken moeten worden welke aanpak het meest geschikt is en waar voldoende draagvlak voor bestaat.

De studie 'Boeren voor Natuur' (Stortelder et al., 2001) bevat ideeën over hoe de combinatie landbouw met natuur, ofwel groene en blauwe diensten, georganiseerd en gefinancierd zou moeten worden. In bijlage 3 wordt op de bedrijfstypen nader ingegaan. Benadrukt dient te worden dat 'Boeren voor Natuur' meer is dan

natuurontwikkeling. In het gebied van Amerdiep (net ten zuiden van het NBEL gelegen) loopt een pilotproject om te onderzoeken hoe kansrijk de ideeën zijn. Er lopen ook pilots in de polder van Biesland en in Oostermeer.

Ook de bedrijfstypen die, in het kader van het project melkveehouderij op schaal zijn ontwikkeld (Rienks et al., 2003) zouden een interessante optie kunnen zijn voor het NBEL. Vooral het zogenaamde “natuurbedrijf” waar grootschalige melkveehouderij gecombineerd wordt met grootschalig natuurbeheer sluit goed aan op de situatie in het NBEL. Hiermee blijft de koe in de wei van het NBEL. Het prototype zou een gezamenlijk bedrijf, van zowel terreinbeherende organisaties als boeren moeten worden. Hierdoor zal de relatie, die nogal eens onderdruk staat, tussen beide partijen verbeteren. Deze kans biedt ook aanknopingspunten met particulier natuurbeheer.

Een verbijzondering van de kans landbouw met natuur is dat landbouwbedrijven onder nattere omstandigheden zouden kunnen gaan boeren. Dit kan plaatsvinden door periodiek (of permanent) voorkomende inundaties, maar ook door een minder diepe ontwatering. In ‘Boeren met water’ (Hoekstra et al., 2002) worden bedrijfsmodellen gepresenteerd voor de combinatie van landbouw en waterberging. Deze zijn echter ontwikkeld voor klei- en veenpolders (gelegen beneden NAP) in West-Nederland. Het gebied van de Drentsche Aa is voor het grootste deel vrij afwaterend en met een zandbodem. Alleen helemaal in het noorden van het NBEL, de Ydermadepolder, ligt een kunstmatig watersysteem. De bedrijfsconcepten komen er op neer dat in een deel van het bedrijf aan waterberging wordt gedaan, waarbij er minder ruimte is voor hoogproductieve landbouw, terwijl in de rest van het bedrijf marktgerichte landbouw mogelijk blijft. Dit principe is ook toe te passen om het mestgebruik terug te dringen en natuur te ontwikkelen en te beheren. Dit zou op bedrijfsniveau samen met voedselproductie kunnen plaatsvinden. Hoekstra et al. (2002) zien ook de teelt van energiegewassen als een kans. Waarschijnlijk is dit een kans voor de wat langere termijn.

In de rapporten ‘Blauwe diensten’ (Van Bommel et al., 2002) en ‘PPS met waterberging’ (Van Bommel et al., 2003) zijn de ideeën van ‘Boeren met water’ verder uitgewerkt, waarbij ook Hoog-Nederland onderwerp van studie was. Er kan ook worden gedacht aan betrokkenheid van fondsen, zoals het groenfonds.

Om water- of natuur-, of milieudoelen te realiseren zouden in principe de grond door overheden aangekocht kunnen worden en daarna weer verpacht aan boeren of in eigen beheer gehouden worden. Uitgangspunt is echter nadrukkelijk dat de boeren in het NBEL kunnen blijven werken. (Hoekstra en Nijburg, 2003) hebben de volgende financieringsvormen benoemd, die dit mogelijk kunnen maken voor bedrijven die gebruik willen maken van de kans ‘landbouw met natuur’¹²:

---

¹² Deze ideeën zijn bedoeld om ruimte voor waterberging te realiseren, maar zijn ons inziens in principe ook toepasbaar op het langer vasthouden van water in beeklopen en op de hoge gronden. Ook voor natuurbeheer en het verminderen van uit- en afspoeling van nutriënten, bestrijdingsmiddelen etc. kunnen dergelijke constructies gebruikt worden.

- schadevergoedingen: hierbij worden inkomstendervingen vergoed op basis van taxaties door gespecialiseerde schade-experts;
- eenmalige afkoop van schade: de waardedaling van onroerend goed en de grond worden in een keer afgekocht;
- beheersovereenkomsten: dit is het systeem dat binnen de beheerslandbouw nu gebruikt wordt. Dit instrument zou ook van toepassing kunnen worden op maatregelen om water langer vast te houden of te bergen;
- schadeverzekering: boeren betalen een premie voor een verzekering waaruit inkomstendervingen vergoed worden. Dit instrument is vooral geschikt voor gebeurtenissen met een lage frequentie;
- het stimuleren van grondmobiliteit via een grondbank, zodat de gronden optimaal verdeeld zijn om ruimte aan water (of andere functies) te bieden.

Er is kortom veel onderzoek gedaan naar hoe het combineren van landbouw met natuur-, milieu- en waterdoelstellingen gerealiseerd en gefinancierd zou kunnen worden. Deze concepten moeten zich echter in de praktijk bewijzen. ‘Boeren voor Natuur’ is hiermee het verst, want wordt op meerdere plaatsen in het land (waaronder het Amerdiep grenzend aan het NBEL) getest.

In de praktijk worden boeren ook al betaald om land op een natuurvriendelijke manier te beheren. Deze financiering verloopt via het Programma Beheer en via provinciale en gemeentelijke subsidies. Helemaal nieuw zijn de ideeën dus niet.

5.2.4 Kansen voor landbouw met landschapsbeheer

Het NBEL Drentsche Aa is een in cultuurhistorisch opzicht bijzonder waardevol landschap. Bij het definiëren van kansen gaat het dan ook niet alleen om het combineren van landbouw met natuur, maar ook om behoud en ontwikkeling van de elementen die het landschap zo waardevol maken. Hierbij valt onder andere te denken aan houtwallen, archeologisch waardevolle objecten, de madelanden en het uitzicht over het beekdal, maar ook aan het herkenbaar houden en maken van de essen. Deze wat hoger gelegen gronden zijn door menselijk handelen ontstaan en vormen een belangrijk cultuur-historisch element van het landschap.

Deze kans bestaat in principe overal in het gebied. Het gaat dan ofwel om het beheren van waardevolle elementen of om het aanleggen van landschapselementen in gebieden die minder goed behouden zijn gebleven. Dit kan soms gecombineerd worden met het langer vasthouden van water en het vergroten van de waterbergingscapaciteit. Op de IKK staan de essen aangegeven als kans voor landschap. Deze nemen namelijk een belangrijk deel van het oppervlak van het NBEL in beslag. Bovendien is een esdorpenlandschap zonder essen niet compleet. Andere landschapselementen zijn kleinschaliger en nemen relatief weinig ruimte in beslag. Bij het ontwikkelen en beheren van landschapselementen kan de Landschapsvisie als inspiratiebron gebruikt worden.

De kans voor landschapsbeheer is steeds ook een kans voor de landbouw. Bij de essen hoort immers akkerbouw, waarbij in de eerste plaats aan graanteelt gedacht kan worden. In deze gebieden is volop ruimte voor het bedrijven van marktconforme, waarbij extra inkomsten te verwachten zijn uit het in stand houden en ontwikkelen van het landschap.

Een manier om de kans vorm te geven is het landschapsgerichte bedrijf dat door Stortelder et al. (2001) ontwikkeld is¹³. Hierbij wordt ervan uitgegaan dat een bedrijf maximaal 10% van de inkomsten uit het landschapsbeheer verdient. Huidige manieren om het behoud en de ontwikkeling van waardevolle landschapselementen te bevorderen zijn het Programma Beheer en de Ruime Jas Regeling.

5.2.5 Kansen voor landbouw met natuur- en landschapsbeheer

Deze kans is een verbijzondering van de bovenstaande kans. Naast landbouw en landschap vraagt ook de natuur hier om ruimte. Het gaat ofwel om het verminderen van af- en uitspoeling van nutriënten en schadelijke stoffen, die elders schade veroorzaken aan de natuur, ofwel om gebieden waar natuur met hoge potenties te ontwikkelen is.

Naast inkomsten uit voedselproductie en landschapsbeheer bestaan hier ook kansen om via het milieu en het watersysteem de kwaliteit van de natuur in het NBEL te verbeteren. Bovendien bestaan er in enkele gebieden kansen om waardevolle natuur te ontwikkelen (in gebieden die niet als natuurgebied bestemd zijn). Wil een boer natuurontwikkeling op zijn bedrijf dan zijn dat de gebieden met de grootste kansrijkdom hiervoor. Vanwege het grote aandeel van de neveninkomsten zal het hier naar verwachting niet meer om marktconforme landbouw gaan in de nabije toekomst. Deze beslissing is echter aan de individuele ondernemers.

5.2.6 Kansen voor recreatie

Drenthe als geheel en het NBEL in het bijzonder zijn belangrijke gebieden voor recreatie en toerisme en deze vormen een belangrijke economische sector. Bij het denken over nieuwe kansen voor de landbouw speelt recreatie een belangrijke rol. Dit geldt voor het hele gebied en staat dus niet als zodanig op de IKK. Uit de in spoor 2 gehanteerde kaart met recreatieve kwaliteit voor wandelen en fietsen blijkt dat niet elk deel van het NBEL even aantrekkelijk is voor recreatie. Voor recreatieve bedrijven zal het aantrekkelijk zijn om in en rond de gebieden met een hoge kwaliteit voor wandelen en fietsen gevestigd te zijn, mits dit niet koste gaat van deze recreatieve kwaliteit van het landschap. Direct in de nabijheid van Assen bestaan extra kansen, aangezien de stedelijke bevolking graag de rust opzoekt en daarvoor deze gebieden aan zal doen. In gebieden waar de kwaliteit beperkt is bestaan juist kansen dit te verbeteren, bijvoorbeeld door het aanleggen van nieuwe fiets- en

---

¹³ Dit is in de studie 'Boeren voor Natuur'. Voor meer informatie zie bijlage 3 in dit rapport, Stortelder et al., 2001 of de studie 'Amerdiep' (Corporaal et al., 2003).

wandelpaden, maar ook door landschappelijk waardevolle elementen te ontwikkelen, behouden en beleefbaar te maken.

In de recreatieve kansenkaart (Van Gent Van der Reest, 2003) staat dat de markt op dit moment niet groot genoeg is om veel nieuwe recreatieve bedrijven te rechtvaardigen. Bij het benutten van kansen wordt dan ook vooral gedacht aan een kwalitatieve verbetering en zonodig uitbreiding van de al in het gebied gevestigde bedrijven. Het gaat hier vooral om bedrijven rondom Rolde en Tynaarlo. Een toekomstige recreatieve groei zou op een wat langere termijn wel ruimte kunnen scheppen voor nieuwe bedrijven.

Ondanks dat er op de korte termijn eigenlijk geen kansen bestaan voor nieuwe hotels, campings en andere vormen van verblijfsrecreatie zijn er zeker wel kansen voor recreatie in het NBEL. Te denken valt in de eerste plaats aan het verkopen van (agrarische) streekproducten aan recreanten.

5.2.7 Kansen voor beekherstel

Ondanks dat het bekensysteem van de Drentsche Aa nog grotendeels haar meanderende lopen behouden heeft, zijn er ook delen rechtgetrokken en oude lopen afgekoppeld. Er zijn dan ook kansen om het bekensysteem weer zo volledig als mogelijk te herstellen en verder te ontwikkelen. De landschapsvisie (Strootman Landschapsarchitecten, 2003) heeft voor het hele NBEL aangegeven waar dit het best zou kunnen gebruiken. Een deel van deze kansen wordt nu al benut wordt door de lokale en regionale overheden. Er zijn vergevorderde plannen (met financiering) om delen van het beekstelsysteem van Deurzerdiep en Amerdiep te herstellen.

Voor boeren met gronden bij een beekherstelproject bestaan er dezelfde kansen als voor landbouw met natuur. Een mooiere beek zal naar verwachting ook de recreatieve kwaliteit ten goede komen. Daarbij is het belangrijk om het gebied toegankelijk te maken.

Eventuele verbeteringen van de waterhuishouding (voor landbouw of voor natuur) horen bij de andere kansen. Voor landbouw kan het bijvoorbeeld van belang zijn dat een gebied minder nat wordt om meer te kunnen produceren. Voor natuur kunnen ook waterhuishoudkundige maatregelen genomen moeten worden (bijvoorbeeld vernatting).

5.3 Methodiek: van sectorale kansenkaarten en gebiedsanalyses naar de Integrale Kansenkaart

Na de beschrijving van de kansen voor het hele gebied, wordt hier toegelicht hoe deze ideeën omgezet zijn naar de IKK. Hiervoor is gebruik gemaakt van de kaart met de gecombineerde ruimtevrage van de verschillende functies, die het resultaat is van

spoor 1. De gebiedsanalyses (spoor 2) zijn gebruikt om dit beeld verder te nuanceren en de verdeling van kansen te onderbouwen.

Voor de 'toedeling' van kansen is de kaart met de sectorale ruimtevraag als uitgangspunt genomen. Op hoofdlijnen leidt dit tot de volgende definiëring van kansen voor het NBEL:

- In de gebieden waar alleen de landbouw ruimte vraagt zijn er vooral kansen voor marktconforme landbouw
- In de gebieden waar de ruimtewens van de landbouw overlapt met de gebieden die een belangrijke bufferende functie vervullen voor de kwaliteit van de natuurgebieden of er kansen bestaan voor de ontwikkeling van nieuwe natuur zijn kansen voor landbouw met natuur.
- In de bestaande bos- en natuurgebieden zijn kansen voor particulier natuurbeheer. Ook zijn er kansen voor particuliere natuurontwikkeling op de gronden die als natuur bestemd zijn, maar nog voor landbouwproductie gebruikt worden.
- In het hele gebied zijn er kansen voor recreatie. Dit geldt ook voor landschapsbeheer, waarbij er bijzondere kansen bestaan op de essen.

Met behulp van de resultaten van spoor 2, de landbouwanalyse en de Landschapsvisie zijn vervolgens accenten gelegd. In eerste instantie is de vertaling van de ruimtevraag via de analyses naar kansen op deelgebiedsniveau uitgevoerd. Per deelgebied is eerst bekeken wat spoor 1 opgeleverd had. Daarna zijn steeds de zes verschillende analyses uit spoor 2 bekeken, zodat er een beeld ontstond over randvoorwaarden in het gebied. De landschapsvisie stelt dat nieuwe bossen en andere verdichtende elementen niet wenselijk zijn in het landschap. Bij potenties voor ontwikkeling van natuur is daarom alleen gekeken naar lage vegetaties (natuurgraslanden). Hier kwam echter een redelijk eenvoudig beeld uit. In het grootste gebied is het zelfde type natuur te bereiken (droge heide). De fysieke potenties voor de landbouw (bouwland en grasland) bleken op te leveren dat grasland in principe overal mogelijk is, op enkele gebieden na. Voor bouwland zijn er meer gebieden potentieel te nat of te droog. Dit gecombineerd met de in hoofdstuk 2 beschreven moeilijke positie van de akkerbouwbedrijven heeft er toe geleid dat deze gebieden als minder kansrijk voor marktconforme landbouw zijn gedacht.

Deze regionale analyses zijn uiteindelijk bij elkaar gevoegd zodat het beeld voor het hele gebied duidelijk is geworden.

Uit hoofdstuk 4 blijkt dat deelgebied 7 een gebied is waarin de landbouw een relatief hoge vitaliteit heeft. In het bijzonder de Ydermadepolder heeft een verkaveling die op marktconforme landbouw afgestemd is. Op basis de natuurkansenkaart (spoor 1) zou dit gebied aangegeven moeten worden als kans voor landbouw met natuur. Via hydrologische relaties wordt het bovenstroomse natuurgebied (negatief) beïnvloed door de ontwatering van dit relatief laaggelegen (polder)gebied. Door de werkgroep is gekozen voor het afwijken van spoor 1 voor de Ydermadepolder. Dit vanwege de

relatief goede omstandigheden voor marktconforme landbouw¹⁴ en vanwege het feit dat de negatieve effecten op de natuur vooral voor het laagst gelegen deel van de polder geldt. Er is voor gekozen het oostelijk deel onder de kans landbouw met natuur te laten vallen, maar het westelijk gebied niet. Hier zijn vooral kansen voor marktconforme landbouw.

5.4 De Integrale Kanskaart NBEL Drentsche Aa

De Integrale Kanskaart Drentsche Aa beperkt zicht tot het gebied van het Nationaal beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa en bevat dan ook geen kaartbeelden voor gebieden die daar (net) buiten liggen. De kaart geeft een zonering aan voor wat betreft kansen die het gebied biedt voor verdere ontwikkeling. Zoals eerder gesteld gaat hier niet om een kaart met juridisch bindende bestemmingen. De kaart is het resultaat van de sectorale kanskaarten, aangevuld met enkele nadere analyses.

Op de kaart staan zes kansen aangeduid. De zevende legenda-eenheid betreft de bebouwing en overige bestemmingen (waaronder een drinkwaterbekken). Van dit grondgebruik is aangenomen dat het een constante factor is. Het is immers niet te verwachten dat er in de nabije toekomst woningen afgebroken zullen worden en dat de grond vervolgens door natuur voor landbouw gebruik zal gaan worden.

De kleur geel zijn de gebieden waar, op basis van de sectorale kanskaarten, alleen de landbouw een ruimtevraag heeft¹⁵. Hierdoor zijn er in deze gebieden de beste kansen voor marktconforme landbouw te verwachten. Mogelijk zouden er werken uitgevoerd moeten worden om verkaveling en inrichting hier beter op af te stemmen.

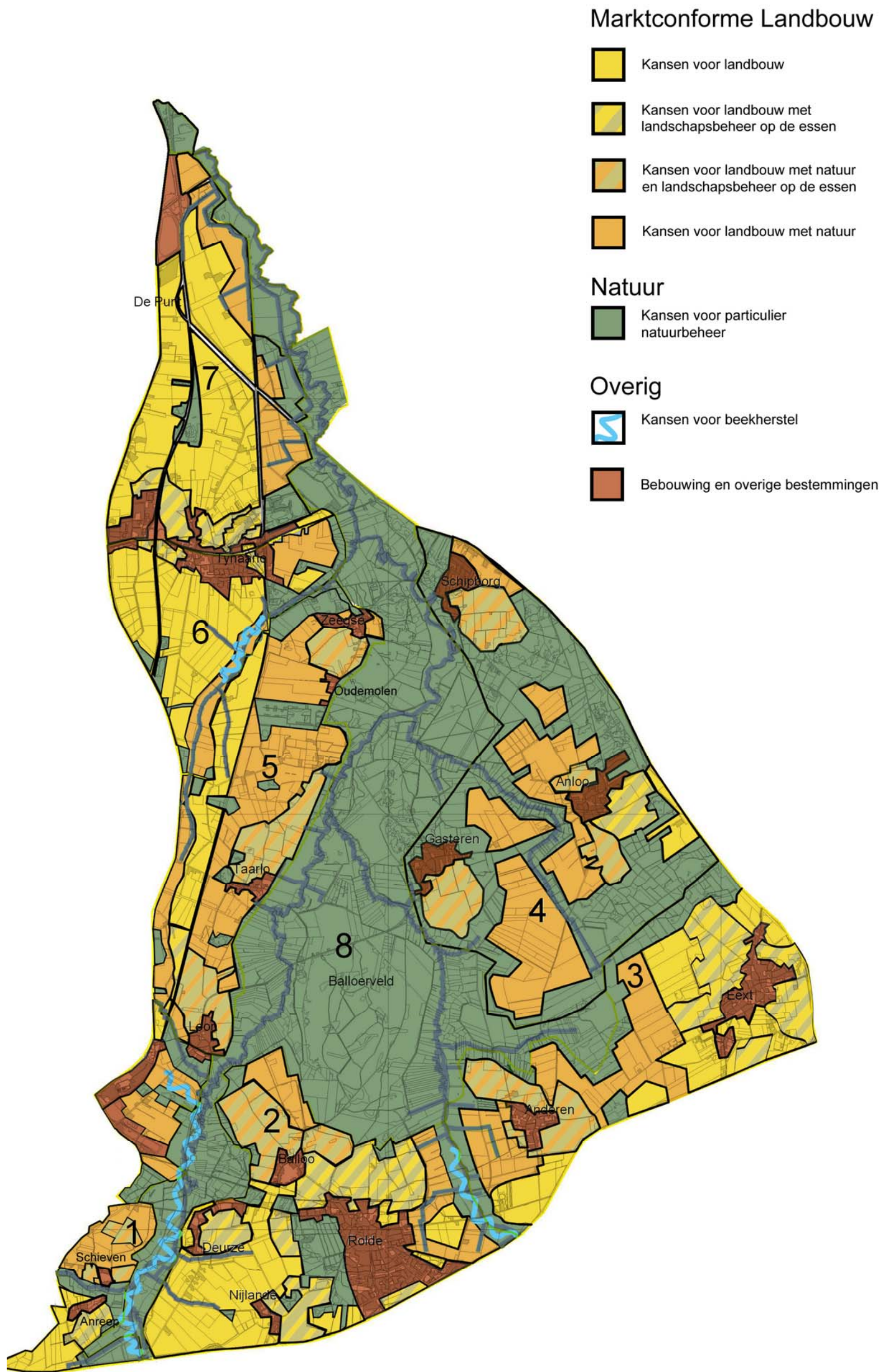
Er zijn drie categorieën op de kaart opgenomen die onder landbouw bedoeld zijn. Dit zijn: kansen voor landschapsbeheer op de essen, kansen voor landschapsbeheer op de essen met natuur en kansen voor natuur. Bij deze drie soorten gebieden is steeds bedoeld dat de basis bestaat uit boeren die, binnen wettelijke kaders, kunnen doen wat ze willen. Dat kan marktconforme landbouw zijn. Daarnaast zijn er echter nevendoelen waarvan het wenselijk lijkt dat boeren hier een rol in kunnen spelen en een inkomen uit verdienen. Hierbij gaat het om ontwikkelen en in standhouden van landschapswaarden (waaronder de essen) en om maatregelen te nemen die de kwaliteit van natuur in de natuurgebieden kan verbeteren. Hierbij valt onder andere te denken aan nutriëntenmanagement, ander gebruik van gewasbeschermingsmiddelen, accepteren van nattere omstandigheden. De basis blijft echter het agrarische gebruik van de grond.

---

¹⁴ Dit mede doordat de provincie Drenthe dit gebied ook hiervoor bestemd. Het is het enige gebied dat onder POP-zone I valt. Dit is de zone die de meeste ruimte laat voor marktconforme landbouw. In hoofdstuk 6 wordt het provinciale beleid nader toegelicht.

¹⁵ Woningen en bedrijventerreinen buiten beschouwing gelaten.

Figuur 16 Integrale Kansenskaart NBEL

Het donkergroene gebied bestaat uit bestaand en bestemd natuurgebied. Voor boeren zou er een rol kunnen bestaan in het beheren van natuurgebieden voor terreinbeherende instanties. Dit kunnen boeren zijn die hun bedrijfsgebouw in het donkergroene gebied hebben, maar dat kan ook in de aangrenzende zones zijn. Delen van het gebied zijn dan wel bestemd als natuur, maar deze is nog niet gerealiseerd. Hier bestaan kansen voor boeren die de natuur op hun grond kunnen realiseren of kunnen laten realiseren (zonder uitgekocht te worden).

Kansen voor beekherstel zijn de delen van de Drentsche Aa die het eerste in aanmerking komen voor realisatie van een meer natuurlijke loop en inrichting. Boeren met grond in de buurt kunnen hier gevolgen van ondervinden. Zo kan de omgeving van de beek interessanter worden voor recreatie, waardoor de kansen voor neveninkomsten groter worden.

6 Van Kansen naar uitvoering

6.1 Inleiding

In dit hoofdstuk besteden we aandacht aan de vraag wat de Integrale Kansencartaar betekent voor het gebied. Belangrijk daarbij is hoe de Integrale Kansencartaar zich verhoudt tot de bestaande wet- en regelgeving. De Integrale Kansencartaar is nadrukkelijk geen Beleidsplan. Eerder moet het worden gezien als een inspiratiebron of een achtergronddocument bij de formulering van beleidsplannen op gemeentelijk of provinciaal niveau. De Integrale Kansencartaar heeft geen formele status. In paragraaf 6.2 wordt aangegeven hoe de Integrale Kansencartaar zich verhoudt tot het vigerende beleid. Hierbij wordt ingegaan op het Provinciaal Omgevingsplan (POPII) en het Waterbeheersplan van waterschap Hunze en Aa's. Door deze confrontatie wordt het inzichtelijk waar ideeën uit de IKK mogelijk botsen met het vigerende beleid. Bij voldoende draagvlak zou er voor gekozen kunnen worden dit beleid aan te passen.

Op grond van de Integrale Kansencartaar is het mogelijk te komen tot concrete uitvoering van projecten binnen de grenzen van het NBEL Drentsche Aa. In paragraaf 6.3 wordt dit kort behandeld. Voor een nadere beschrijving van de projectvoorstellen wordt verwezen naar bijlage 7.

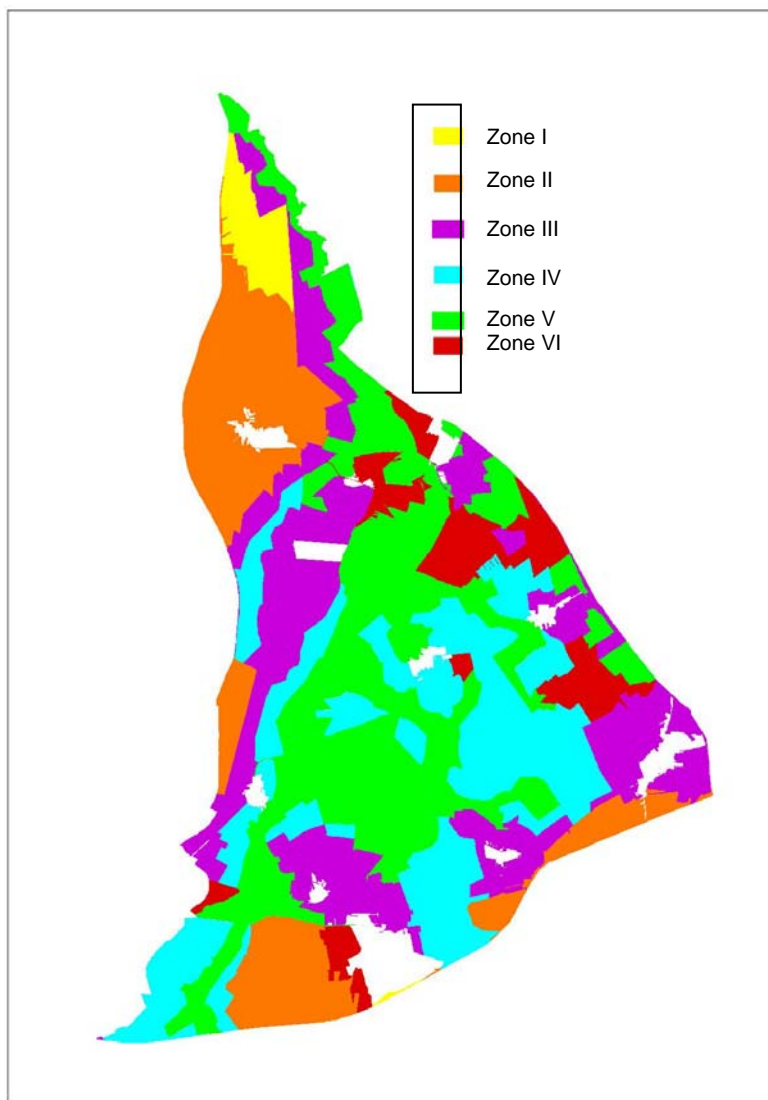
6.2 Beleidsanalyse

6.2.1 Tweede Provinciaal Omgevingsplan

In het Provinciaal Omgevingsplan¹⁶ (Provincie Drenthe, 2003) is een zonering opgenomen, die de provinciale kaders aangeeft waarbinnen ontwikkelingen plaats kunnen vinden. In deze paragraaf wordt beschreven wat deze zones inhouden en hoe ze zich verhouden tot de kansen die op de Integrale Kansencartaar opgenomen zijn. Naast de zonering van de functiencartaar uit het POP zijn ook de aanwezige waarden (zie diverse deelcartaars in het POP) van belang bij afwegingen op het gebied van de ruimtelijke ordening. Hierop wordt hier niet ingegaan.

---

¹⁶ Verder POP2 genoemd.

Figuur 17 Zonering POPII vertaald naar functieaanduidingen Beheersplan waterschap Bron: Waterschap Hunze en Aa's

Zone I: grondgebonden landbouw met mogelijkheden voor recreatie

Binnen deze zone staat de uitoefening van de grondgebonden landbouw op bedrijfseconomische grondslag voorop. Recreatief medegebruik en de ontwikkeling van toeristisch/recreatieve bedrijven worden bevorderd. Daarbij mag de landbouwkundige hoofdfunctie niet wezenlijk worden aangetast.

Zone II: grondgebonden landbouw met mogelijkheden voor recreatie binnen de landschappelijke en cultuurhistorische hoofdstructuur

Binnen deze zone staat de uitoefening van grondgebonden landbouw op bedrijfseconomische grondslag voorop. Recreatief medegebruik en de ontwikkeling van toeristisch/recreatieve bedrijven worden bevorderd. Daarbij mag de landbouwkundige hoofdfunctie niet wezenlijk worden aangetast en wordt gestreefd naar instandhouden van de waarden van natuur, landschap en cultuurhistorie.

Zone III: Verwevingsgebied landbouw en landschap

In deze zone zijn, landbouw, recreatief gebruik en de waarden van natuur, landschap en cultuurhistorie gelijkwaardig. Daarbij staat de samenhang tussen landbouwkundige, abiotische, cultuurhistorische, landschappelijke en archeologische waarden voorop.

Zone IV: Verwevingsgebied landbouw en natuur

In deze zone zijn doeleinden van landbouw van belang. De onderlinge verhouding verschilt per gebied. In deze gebieden bestaat vaak een grote samenhang tussen vooral natuur, milieu en water. Het beleid richt zich erop om de samenhang tussen de functies landbouw en natuur te versterken. De waterhuishouding en de BOK¹⁷ hebben vooral een ondersteunende rol voor het behoud en de ontwikkeling van natuurwaarden.

Zone V: Natuur

Binnen deze zone gaat het om behoud, herstel of ontwikkeling van natuurwaarden. Daarbij zijn ook aspecten van cultuurhistorie en landschap van belang. Andere doeleinden zijn slechts aanvaardbaar voorzover deze verenigbaar zijn met, of ten dienste staan van, de natuurdoelstelling. Houtproductie en bedrijfsmatige landbouw passen veelal niet in deze zone. In sommige gevallen zal houtoogst of landbouw als beheersmaatregel echter noodzakelijk zijn. Recreatief medegebruik is mogelijk voorzover dit past binnen de doelstelling van natuurbehoud.

Zone VI: Bos met recreatie, houtproductie en natuur

Het gaat in deze zone om de meervoudige doelstelling van de bossen. Dit betekent zowel houtproductie, recreatief medegebruik, als behoud en ontwikkeling van de waarden van natuur, cultuurhistorie en landschap. Deze doelstelling zal per deelgebied in wisselende mate aan de orde zijn.

6.2.2 Confrontatie IKK met POPII

Het Provinciaal Omgevingsplan heeft consequenties voor de uitvoering van de in de IKK gepresenteerde kansen. Waar kansen en zoneringen duidelijk van elkaar afwijken bevindt zich een beleidsopgave. In sommige gevallen moet de zonering misschien zelfs aangepast worden om de beschreven kansen mogelijk te kunnen maken. Om vast te stellen waar grote verschillen zitten is in tabel 10 een vertaalslag gemaakt van IKK-kansen naar POPII-zones.

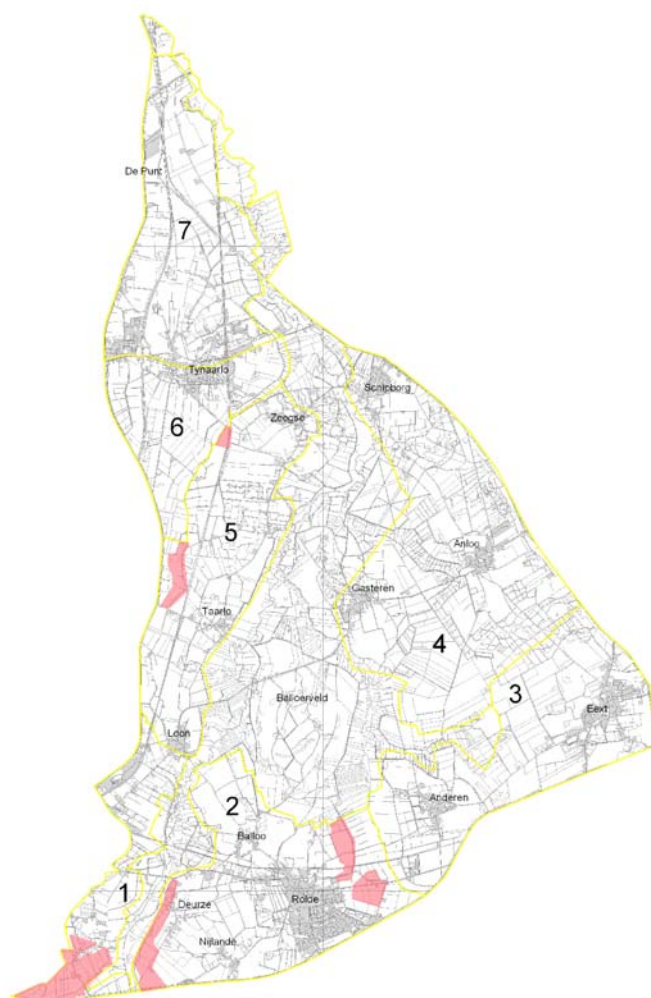
¹⁷ Dit staat voor “bijzondere omgevingskwaliteit”

Tabel 10 Van kansen naar POPII-zones

IKK-kansen	POPII
Kansen voor marktconforme landbouw (en recreatie)	Zone I, II en III
Kansen voor landbouw met natuur	Zone III en IV
Kansen voor landbouw met landschapsbeheer op de essen	Zone III en IV
Kansen voor landbouw met natuur met landschapsbeheer op de essen	Zone III en IV
Kansen voor particulier natuurbeheer	Zone IV, V en VI

Op basis van de indeling uit tabel 10 is geanalyseerd waar IKK en POPII afwijzen in de zonering. Het belangrijkste zijn hierbij gebieden die in het POP de aanduiding zone IV hebben gekregen, maar op de IKK aangegeven staan als marktconforme landbouw (geel). Deze combinatie is zeker niet bij voorbaat onmogelijk, maar vraagt om maatwerk per situatie. De betreffende gebieden staan hieronder op de kaart aangegeven en liggen vooral rondom Rolde en in de nabijheid van Assen.

Figuur 18 Confrontatie IKK met POP

6.2.3 Waterbeheersplan waterschap Hunze en Aas

Het waterbeheersplan is een nadere invulling van de waterbeheersdoelstellingen die in het POP geformuleerd zijn. Daarom is het Waterbeheersplan van het Waterschap Hunze en Aa's meegenomen in de confrontatie van de IKK met het beleid. Uitgangspunt hierbij was het Districtsperspectief Zuidwest, waar het NBEL onder valt. Op de kaart 'Districtsperspectief' staan projecten aangegeven. Het NBEL is gearceerd en voorzien van de tekst 'BIO-plangebied'. Verder worden het Rolderdiep en het Deurzerdiep aangewezen als projecten. Deze projecten zijn gericht op beekherstel en passen prima binnen het beeld dat de IKK voor deze gebieden weergeeft.

6.3 Projectvoorstellen

Het analyseren van de inpasbaarheid van de IKK in het bestaande beleid is een noodzakelijke stap om uitvoering mogelijk te maken. Er is echter meer nodig. Door de werkgroepleden zijn hiervoor projectvoorstellen geschreven. Hierbij gaat het om uitwerkingen wat er gedaan moet worden om deze projecten te kunnen realiseren en daarmee de omschreven kansen werkelijkheid te laten worden. Voorbeelden van projectvoorstellen zijn: samenwerking tussen melkveehouderij- en akkerbouwbedrijven, herstel van beeklopen, verplaatsen van agrarische en recreatieve bedrijven.

Tot nu toe zijn de volgende projecten beschreven:

1. Samenwerking melkveehouderij en akkerbouw
2. Marktgerichte landbouw, waaronder verbrede landbouw
3. Verhoging organische stof in hoge droge zandgronden
4. Boerderijverplaatsing
5. Actieve kavelruil
6. Stimulering particulier natuurbeheer en groene, blauwe, recreatieve en archeologische diensten
7. Financiering voor Boeren voor Natuur
8. Voorbeeldbedrijf Drentsche Aa
9. Essen en omgeving
10. Verplaatsing/uitbreiding/versterking recreatiebedrijven
11. Beekherstel (algemeen)
12. Vrijkomende agrarische bebouwing
13. Versterking onderlinge samenwerking
14. Vrienden van het Nationaal Landschap Drentsche Aa

In bijlage 7 is de beschrijving van de projectvoorstellen opgenomen.

7 Conclusies

7.1 Methode

Om te komen tot een IKK zijn twee sporen bewandeld: spoor 1 en spoor 2.

In Spoor 1 is de vraag naar ruimte vanuit de verschillende functies (landbouw, natuur, water, recreatie, wonen) met elkaar vergeleken. De functies recreatie en wonen spelen, wat betreft ruimtevraag, op het schaalniveau van het NBEL nauwelijks een rol spelen. Een complicerende factor is geweest dat de kanskaarten die per functie zijn op verschillende manieren tot stand gekomen zijn en ook tot verschillende niet direct vergelijkbare resultaten geleid hebben. Niet elke kaart bleek vlakdekkend te zijn. Om tot de combinatiekaart te komen moesten deze, in overleg met de werkgroepleden, vertaald worden naar vlakdekkende informatie.

Spoor 2 bestond uit een aantal analyses om de kaart van spoor 1 kritisch tegen het licht te houden en de stap naar keuzen te kunnen onderbouwen. De analyse van de fysieke kansen voor landbouw en natuur heeft achteraf gezien weinig kunnen bijdragen aan de formulering van kansen. Het criterium geschiktheid voor grasland is bijvoorbeeld weinig onderscheidend, met uitzondering van de beekdalen is het hele gebied in feite geschikt voor grasland. Wel heeft spoor 2 nog enigszins bijgedragen aan het denken over de deelgebieden.

De doelstelling van de IKK is om tot een echt integrale afweging van kansen te komen. Gedurende het onderzoek bleek dat de functie landbouw de sleutel hiertoe is. De ruimtevraag van natuur is in redelijke mate een gegeven, want vastgelegd in wetgeving. Bovendien heeft het veranderend waterbeheer consequenties voor de productieomstandigheden van de landbouw. Het is met name de landbouw die hierdoor met nieuwe kansen en bedreigingen wordt geconfronteerd. Het onderzoeksproject is dan ook steeds meer verschoven naar kansen voor de landbouw en welke projecten er nodig zijn om hier nader invulling aan te geven.

7.2 Resultaten

Het resultaat is een kaart, met onderbouwing, die aangeeft in welke deelgebieden er welke kansen liggen. Dit is een visie hierop en heeft nadrukkelijk geen dwingend karakter. Als in de IKK aangegeven is dat een gebied kansrijk is voor marktconforme landbouw, maar een boer wil graag aan natuurbeheer gaan doen, dan is dat wat betreft de IKK prima. Dit geldt ook voor boeren die in een gebied met als kans 'landbouw met natuur' aan marktconforme landbouw wil blijven doen.

De IKK is een indicatieve kaart geworden. Op basis van gegevens is een beeld geschetst voor het gehele NBEL. Gegevens zijn ook gebruikt om een beeld per

deelgebied te geven, maar dit heeft weinig verdieping opgeleverd. De kaart is bedoeld om een beeld te geven van het hele gebied, niet voor de deelgebieden afzonderlijk.

De kaart op zich geeft niet het complete beeld en is niet los te zien van de toelichting in het rapport. Er zijn op de kaart alleen kansen opgenomen die veel ruimte in beslag nemen. Afgaande op de kaart zouden er geen kansen zijn voor recreatie. Dit is natuurlijk niet het geval. Juist in een landschappelijk en natuurlijk zo waardevol gebied als de Drentsche Aa zijn die er wel. De recreatieve sector is niet van plan om grote, veel ruimte in beslag nemende, nieuwe voorzieningen aan te leggen. De recreatie in het gebied bestaat vooral uit recreatief medegebruik. In dit opzicht verhoudt recreatie zich in veel gevallen goed met zowel landbouw, natuur en /of water.

De IKK is in dezelfde periode tot stand gekomen als de Landschapsvisie. Hoewel voor een deel van elkaar geprofiteerd is, is de insteek anders. De Landschapsvisie kijkt naar kansen voor het landschap. De IKK kijkt naar kansen voor verschillende functies van het gebied en voor multifunctioneel ruimtegebruik.

Naast de IKK bestaat het eindresultaat van dit onderzoek uit voorstellen voor concrete uitvoeringsprojecten. Dit zijn voorstellen die nader vorm moeten krijgen en soms aanleiding zullen geven tot nieuwe kennisvragen. In bijlage 7 zijn de projectvoorstellen opgenomen.

7.3 Proces

Wat het proces betreft was de totstandkoming van de IKK een ingewikkeld project. De werkgroep IKK bestond uit vertegenwoordigers van de provincie Drenthe/secretariaat NBEL, het waterschap Hunze en Aa's, de recreatiesector, de NLTO, de landinrichtingscommissie, Staatsbosbeheer en de gemeente Aa en Hunze en werden ondersteund door medewerkers van DLG en Alterra. In deze groep moest tot overeenstemming gekomen worden. Deze werkwijze heeft tot veel afstemming geleid en tot meerdere inhoudelijke koerswijzigingen in het onderzoek.

7.4 Beleidsanalyse

De vergelijking van de IKK met de zonering uit POPII maakt duidelijk dat de knelpunten gering in oppervlak zijn. Er zijn rond het Deurzer Diep en het Rolder Diep gebieden waar de IKK marktconforme landbouw kansrijk acht, maar die POP-zone IV hebben. Hier bestaat mogelijk een beleidsopgave.

7.5 Aanbevelingen

De IKK is niet het laatste woord dat over de toekomst van het NBEL de Drentsche Aa te zeggen valt. En zoals bij het literatuuronderzoek bleek ook niet het eerste. Het

oudste rapport komt uit 1965. De discussie loopt dus al een jaar of 40. De laatste jaren gaat het steeds moeilijker met de landbouw, maar is de situatie voor natuur en voor een duurzaam watersysteem ook niet optimaal. Zonder heldere keuzes zal de landbouw steeds verder achteruit gaan, zonder gebruik te kunnen maken van de sterke behoefte die, met name, stedelingen hebben aan een mooi landschap met waardevolle natuur.

Er is nu een ambtelijk gedragen visie op kaart en met een achtergrondnotitie gereed, die tevens via een brede deskundigenbijeenkomst nader is afgestemd op de ideeën van de mensen die het gebied goed kennen (waaronder boeren). Dit is slechts het beginpunt voor de te nemen maatregelen, voor discussies en voor verder onderzoek. Er zal een maatregelenpakket tot stand moeten komen dat bijdraagt aan het realiseren van de visie uit het BIO-plan.

Tot slot concluderen wij dat gedurende de totstandkoming van de IKK de deelnemende partijen steeds nader tot elkaar kwamen en het als een gezamenlijk probleem gingen ervaren. Namelijk de toekomst het NBEL Drentsche Aa in zijn geheel. Als de verschillende belangengroepen hier bij de uitwerking van de projecten ook van uit blijven gaan en dus niet terugvallen in defensieve stellingen, dan kan een grote stap gezet worden naar een gezond Drentsche Aa gebied waar ruimte is voor kwalitatief hoogwaardige functies.

Literatuur

Arcadis, 2002. *Natuurkansenkaart voor de Drentsche Aa*.

Arcadis, 2003. *Recreatief mobiliteitsplan Nationaal beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa*.

Bolt, F.J.E. van der, H. van den Bosch, Th.C.M. Brock, P.J.G.J. Hellegers, C. Kwakernaak, T.P. Leenders, O.F. Schoumans, P.F.M. Verdonschot, 2003. *AQUAREIN; Gevolgen van de Europese Kaderrichtlijn Water voor landbouw, natuur, recreatie en visserij*. Alterra-rapport 835. Alterra, Research Instituut voor de Groene Ruimte, Wageningen.

Bommel K.H.M., J.R. Hoekstra, L.C.P.M. Stuyt, A.J. Reinhard, D. Boland & A.L. Gerritsen, 2002. *Blaauwe diensten*. LEI-rapport 3.02.07.

Bommel K.H.M. van, E. Westein, E. Ovaa, H. de Ruiter, J.P. Folbert, J.R. Hoekstra, A.L. Gerritsen, 2003. *Publiek-private samenwerking bij waterberging*. LEI-rapport 7.03.10, Den Haag.

Brouwer, F., H.L. Boogaard en R.C.M. Merkelbach, 2003. *Waterkansenkaarten voor de functie landbouw*. Alterra-rapport 692, Wageningen.

Corporaal, A., R.A.M. Schrijver & A.H.F. Stortelder, 2002. *Boeren met ruimte voor water, landschap en natuur in Olst-Wesepe; een quick scan naar mogelijkheden voor boeren om bedrijfsmatig rekening te houden met ruimte voor water(berging), landschap en natuur in het landinrichtingsproject Olst-Wesepe*. Alterra-rapport 421

Corporaal, A., A.H.F. Stortelder, A. van den Berg, K.R. de Poel en R.A.M. Schrijver, 2003. *Amerdiep, toekomst voor boeren en natuur? Onderzoek naar mogelijkheden voor agrarische innovaties om door markt en landschap, water en natuur inkomen te verbreden*. Alterra-rapport 592.

Dam, F. van, M. Jókövi, A. van Hoorn en S. Heins, 2003. *Landelijk wonen*. Ruimtelijk Planbureau, Den Haag.

Eck, W. van, A. van den Ham, A.J. Reinhard, R. Leopold & K.R. de Poel, 2002. *Ruimte voor landbouw. Uitwerking van vier ontwikkelingsrichtingen*. Alterra-rapport 530.

Gaast, W.J. van der, H.Th.L. Massop, J. van Os, L.C.P.M. Stuyt, P.J.T. van Bakel en C. Kwakernaak, 2002. *Waterkansen in het SGR2. Bouwstenen voor realisatie van de wateropgaven*. Alterra-rapport 558.

Gaast, W.J. van der, P.J.T. van Bakel & H.Th.L. Massop, 2003. *Waterkansen in het SGR2. Evaluatie van de wateropgaven in relatie tot de Netto-EHS*. Alterra-rapport 558.1

- Hassoldt, A. & A. van Hall, De stroomgebiedbenadering. In: Hidding, M. & M. van der Vlist (red.), 2003. *Ruimte en water. Planningsopgaven voor een rode delta*. Den Haag, p. 31-46..
- Hoekstra, R & C. Nijburg, 2003. Waterberging in regionale watersystemen en meervoudig ruimtegebruik. In: Hidding, M. & M. van der Vlist (red.), 2003. *Ruimte en water. Planningsopgaven voor een rode delta*. Den Haag, pp. 69-84.
- NLTO Projecten, 2002. *Kansen voor de landbouw in het gebied van de Drentsche Aa*, Drachten
- NovioConsult en Strootman Landschapsarchitecten, 2004. *Landschapsvisie Drentsche Aa*. Nijmegen/Amsterdam.
- Massink & Meester, 2002. *Boeren bij vrijhandel. De Nederlandse agrosector bij handelsliberalisatie en EU-uitbreiding: een verkenning*. Den Haag, Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij.
- Overlegorgaan Nationaal beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa i.s.m. Recreatieschap Drenthe en Staatsbosbeheer, 2003. *Recreatief mobiliteitsplan Nationaal beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa*. Arcadis, 110202/NA3/1V1/000620/001
- Provincie Drenthe, 1998. *Provinciaal Omgevingsplan*, Assen
- Provincie Drenthe, 2002. *Natuur- en landschapsdoelen in Drenthe: Integraal gebiedsplan (Ontwerp)*, Assen
- Provincie Drenthe, 2003. *Ontwerp Tweede Provinciaal Omgevingsplan*, Assen.
- Regionale Adviescommissie Drentsche Aa, 2000. *Nationaal beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa*
- Royal Haskoning, 2003. *Basiskaarten bebouwing voor de interactieve waterkansenkaarten Noord-Nederland*.
- Runhaar, J., H. Kuijpers, H.L. Boogaard, E.P.A.G. Schouwenberg en P.C. Jansen, 2003. *Natuurgericht Landevaluatiesysteem (NATLES) versie 2*. Alterra-rapport 550. Wageningen.
- Schipper, P.C. & J.G. Streefkerk, 1993. *Van stroomdal naar droomdal: integratie van hydrologisch en ecologisch onderzoek ten behoeve van het beheer in de Drentse Aa*.
- Smit, A.B., J.H. Jager en H. Prins, R.W. van der Meer, 2004. *Gevolgen van de hervorming van het Europese landbouwbeleid voor de landbouw in Noord-Nederland*. Den Haag, LEI, Rapport; 6.04.01.

Stortelder, A.H.F., R.A.M. Schrijver, H. Alberts, A. van den Berg, R.G.M. Kwak, K.R. de Poel, J.H.J. Schaminée, I.M. van den Top & P.A.M. Visschedijk, 2001, *Boeren voor natuur. De slechtste grond is de beste*. Alterra-rapport 312, Wageningen.

Streefkerk, J. G. & J. den Besten, 2003. *Waar liggen kansen voor water vasthouden, bergen en verdrogingsbestrijding in Noordwest Drentse beeksystemen?*

Stuurgroep Water 2000+, 2002. *Over leven met water: Stroomgebiedsvisie Groningen / Noord- en Oost-Drenthe*. Provincie Groningen, Provincie Drenthe, Waterschap Hunze en Aa's, Waterschap Noorderzijlvest, Ministerie van LNV, Ministerie van VROM, Ministerie van V&W, VGG en VDG.

Van Gent Van der Reest (2003). *Kansenkaart Recreatie & Toerisme in het Nationaal beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa*.

Vereijken, P.H. & H.J. Agricola, 2004. *Transitie naar niet-agrarisch gebruik van het buitengebied. Hoe kunnen gemeenten en provincies erop inspelen?* Alterra-rapport 809, Wageningen.

Vorbereidingscommissie Nationaal beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa, 2002. *Bebeer-, inrichtings- en ontwikkelingsplan voor het Nationaal beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa*. Arcadis.

Waterschap Hunze en Aa's, 2002. *Beheersplan 2003-2007*.

Bijlage 1 Landbouwanalyse per deelgebied

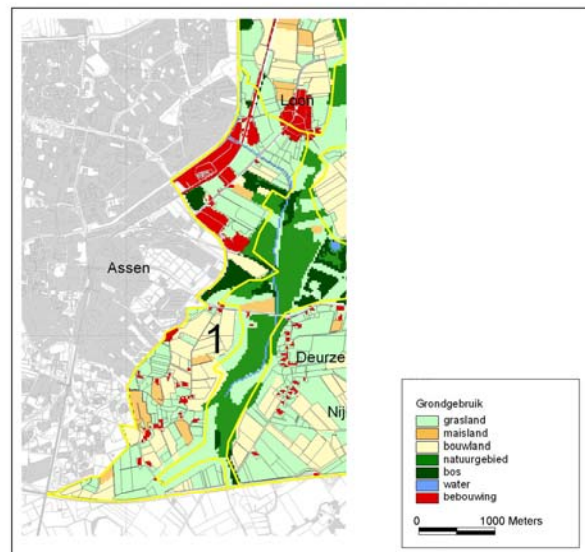
Deelgebied 1: Stadsrand Assen, dorpsbehoren Loon

Huidige situatie van het grondgebruik (LGN4, Alterra)

Deelgebied 1 ligt in het zuidwesten van het Nationaal beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa. Het gebied grenst aan de bebouwing van Assen. De totale oppervlakte van het gebied is 503 hectare. Daarvan is 73% in gebruik bij landbouwbedrijven, vooral veehouderijbedrijven (49%). Verharding neemt er met 18% een relatief groot deel in beslag, dit komt vooral door de stadsuitbreiding van Assen. De overige functies hebben slechts een marginaal aandeel van het grondgebruik.

Tabel 1: grondgebruik deelgebied 1

Grondgebruik	ha	%
Veehouderij	245	49
Bouwland	119	24
Bos	29	6
Water	6	1
Natuurgebied	12	2
Verhard	92	18
Totaal	503	100

Spoor 1: sectorale vraag naar ruimte

Het beïnvloedingsgebied, waar natuur en landbouw dezelfde ruimtewensen hebben, omvat in totaal 121 hectare. Dat is bijna een kwart (24%) van de totale oppervlakte. Het gebied ligt tussen Assen en het bestaande bos en natuurgebied. De enkelvoudige ruimtewensen voor natuur en landbouw bedragen beide 17% van het deelgebied. Vooral in het zuiden van het deelgebied komt restteert een aangesloten oppervlakte landbouwgrond. Tevens is de categorie 'overig' hier behoorlijk groot, wat het gevolg is van de uitbreidende bebouwing van Assen.

Tabel 2: sectorale vraag naar ruimte deelgebied 1

Sectoren	ha	%
Landbouw	89	17
Landbouw/natuur hoge potenties	32	6
Landbouw/natuur hp/water	19	4
Landbouw/natuur beïnvloedingsgebied	121	24
Landbouw/natuur bg/water	13	3
Landbouw/water	5	1
Natuur	85	17
Overig	144	28
Totaal	507	100

Spoor 2

Landbouw

Fysieke productieomstandigheden

Het deelgebied is goed geschikt voor grasland. Potentieel kan 10-20% opbrengstverlies plaatsvinden als gevolg van te droge of te natte omstandigheden, maar dat is redelijk normaal gezien de variabiliteit in weersomstandigheden. In lager gelegen beekdalen van het gebied zijn de potentiële opbrengstverliezen voor grasland enigszins hoger als gevolg van de nattere omstandigheden. Ook voor akkerbouw is het gebied redelijk geschikt. De potentiële opbrengstverliezen zijn hier en daar iets hoger dan die voor grasland, vooral in de beïnvloedingsgebieden landbouw en natuur.

Bedrijfseconomische analyse

Wat opvalt, is dat slechts 3 van de 17 bedrijven een productieomvang > 70 NGE hebben. Deze bedrijven hebben wel ongeveer de helft van het totale landbouwareaal in gebruik. Van de 17 bedrijven is slechts 1 (melkvee)bedrijf groter dan 100 NGE, terwijl 11 bedrijven een bedrijfshoofd van 55+ zonder opvolger heeft. Vergeleken met de rest van Drentsche Aa-gebied heeft dit deelgebied minder kansrijke bedrijven en een groter aandeel mogelijke stoppers. Het aandeel van de grond in gebruik bij de mogelijke stoppers ligt hier (met 49% van het totale areaal) bijna twee keer boven het gemiddelde voor Drentsche Aa.

Tabel 3.1 Aantal bedrijven per bedrijfstype

Bedrijfstype	totaal	akkerbouw	melkvee	overig
> 3 NGE	17	3	2	12
> 70 NGE	3	1	2	0
> 100 NGE	1	0	1	0
Stoppers	11	2	0	9

Tabel 3.2 Areaal (ha) per bedrijfstype

Bedrijfstype	totaal	akkerbouw	melkvee	overig
> 3 NGE	453	155	138	160
> 70 NGE	235	-	-	-
> 100 NGE	-	-	-	-
Stoppers	223	122	0	101

Tabel 3.2 Gemiddelde bedrijfsomvang en gemiddelde intensiteit van het grondgebruik per bedrijfstype

Bedrijfstype	totaal	akkerbouw	melkvee	overig
NGE/bedrijf	39	47	141	21
Ha/bedrijf	27	52	69	13
NGE/ha	1,4	0,9	2,0	1,6

Conclusie

Deelgebied 1 is met 503 hectare het kleinste van alle zeven deelgebieden. 73% van de grond was in 2002 in gebruik bij landbouwbedrijven. Zowel voor gras- als bouwland is het gebied over het algemeen goed geschikt. Het centraal gelegen deel is voor landbouw iets minder geschikt. In het gebied zijn nog 17 landbouwbedrijven gevestigd, hiervan zijn er slechts drie als kansrijk aan te geven op basis van de productieomvang. Deze bedrijven beschikken wel over ongeveer de helft van het landbouwareaal. De overige bedrijven spelen geen rol van betekenis als het gaat om op lange termijn te blijven produceren voor de wereldmarkt. De meeste van deze bedrijven hebben de omvang van nevenberoep bedrijven. Het grootste deel van deze bedrijven heeft een beroepshoofd van 55 jaar of ouder en geen opvolging.

De ligging van het gebied, grenzend aan Assen, biedt overigens wel kansen voor verbreding en verdieping naar stadslandbouw. Dit betekent dat hier mogelijkheden zijn voor relatief kleine bedrijven die zich richten op de huisverkoop van (biologische of streekeigen) producten, eventueel in combinatie met recreatieve of educatieve activiteiten. Op basis van de bedrijfseconomische indicatoren is dit deelgebied weinig vitaal voor landbouw.

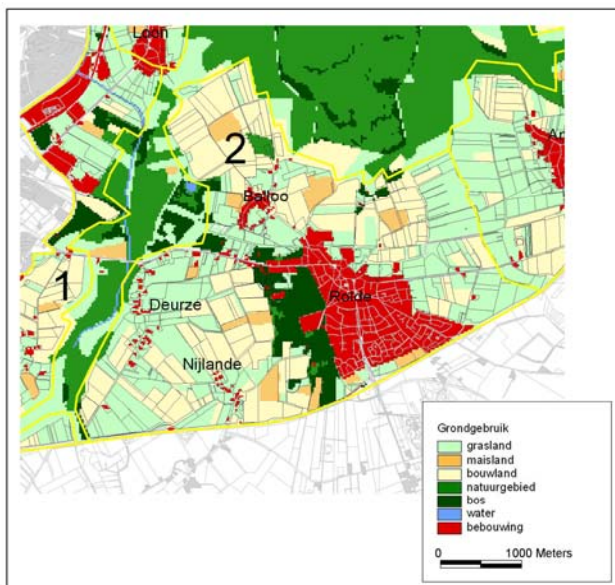
Deelgebied 2: Dorpsbehoren Rolde/Deurze/Nijlande en Balloo

Huidige situatie: LGN grondgebruik 2000

Deelgebied 2 is het gebied rondom Rolde met daarin de kleine kernen Deurze, Nijlande en Balloo. De landbouw is, met 73% van het totale gebied, ook hier de belangrijkste ruimtegebruiker. Veehouderij is met 40% van het areaal de belangrijkste sector, maar ook akkerbouw is er met 33% een aanzienlijke ruimtegebruiker. Met 17% is het aandeel verhard oppervlak relatief hoog, dit betreft vooral de bebouwing van Rolde.

Tabel 1: grondgebruik deelgebied 2

Grondgebruik	ha.	%
Veehouderij	552	40
Bouwland	461	33
Bos	92	7
Water	0	0
Natuurgebied	25	2
Verhard	234	17
Totaal	1366	100

Spoor 1: sectorale vraag naar ruimte

In tegenstelling tot deelgebied 1 geldt rondom Rolde hoofdzakelijk een enkelvoudige landbouw ruimtewens (43%). Daarnaast hebben zowel landbouw als natuur een ruimtewens op de gronden ten noorden en oosten van Balloo, aansluitend op het natuurgebied. Gecombineerde ruimtewensen van zowel landbouw, natuur en water gelden vooral in het oosten van het deelgebied, nabij het beekdal.

Tabel 2: sectorale vraag naar ruimte deelgebied 2

Sectoren	ha	%
Landbouw	587	43
Landbouw/natuur hoge potenties	3	0
Landbouw/natuur hp/water	22	2
Landbouw/natuur beïnvloedingsgebied	207	15
Landbouw/natuur bg/water	27	2
Landbouw/water	35	3
Natuur	96	7
Overig	388	28
Totaal	1365	100

Spoor 2

Landbouw

Fysieke productieomstandigheden

Voor grasland is deelgebied 2 goed geschikt, ten westen van Balloo is er zelfs een groot stuk dat een potentieel opbrengstverlies kent van minder dan 10%. Ook bouwland heeft over het algemeen een potentieel opbrengstverlies lager dan 30%. De fysieke productieomstandigheden zijn voor akkerbouw het gunstigst in het westelijk deel.

Bedrijfseconomische analyse

In totaal zijn er 33 landbouwbedrijven in het gebied gevestigd. Ongeveer een kwart bestaat uit akkerbouwbedrijven en een kwart uit melkveebedrijven, de overige bedrijven zijn vooral van het type ‘overige graasdierbedrijven’. Van de 8 bedrijven met een productieomvang > 70 NGE zijn 5 melkveebedrijven. Met een gemiddelde omvang van 79 NGE zijn de bedrijven behoorlijk kleiner dan in de rest van de Drentsche Aa. De bedrijven met een omvang > 70 NGE hebben net iets meer dan de helft van het totale landbouwareaal in gebruik. In totaal 15 bedrijven zijn aan te geven als mogelijke stopper.

Tabel 3.1 Aantal bedrijven per bedrijfstype

Bedrijfstype	totaal	akkerbouw	melkvee	overig
> 3 NGE	33	7	8	18
> 70 NGE	8	2	5	1
> 100 NGE	3	1	1	1
Stoppers	15	2	1	12

Tabel 3.2 Areaal (ha) per bedrijfstype

Bedrijfstype	totaal	akkerbouw	melkvee	overig
> 3 NGE	982	283	335	364
> 70 NGE	517	165	242	110
> 100 NGE	268	-	-	-
Stoppers	255	-	-	150

Tabel 3.3 Gemiddelde bedrijfsomvang en gemiddelde intensiteit van het grondgebruik per bedrijfstype

Bedrijfstype	totaal	akkerbouw	melkvee	overig
NGE/bedrijf	45	53	79	26
Ha/bedrijf	30	40	42	20
NGE/ha	1,5	1,3	1,9	1,3

Conclusie

Met 1366 hectares is deelgebied 2 het op een na grootste deelgebied. Hiervan wordt 73% gebruikt door de landbouw en is 17% verhard. In totaal zijn er 33 landbouw-

bedrijven in het gebied gevestigd. Hiervan hebben er acht een productieomvang groter dan 70 NGE en 3 groter dan 100 NGE. Minder dan de helft van de bedrijven heeft een bedrijfshoofd ouder dan 55 jaar en geen opvolger. Het geheel van de bedrijven overziend kan gesteld worden dat ook dit deelgebied over een weinig vitale landbouwsector beschikt. De uitzonderingen kunnen mogelijk ook in de toekomst voor de wereldmarkt blijven produceren. Het gros van de bedrijven zal echter – willen ze blijven voort bestaan- op zoek moeten naar additionele inkomsten.

Deelgebied 3 Dorpsbehoren Anderen en Eext

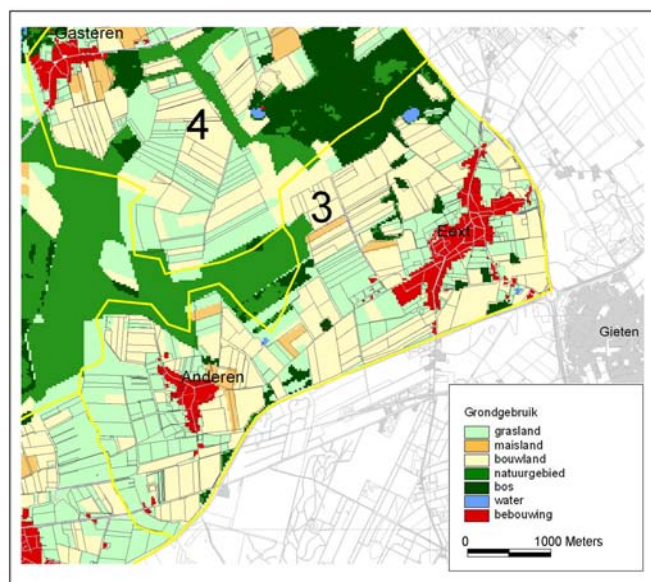
Huidige situatie: LGN grondgebruik 2000

Deelgebied 3 ligt in het zuidoosten van het Drentsche Aa-gebied. In het gebied liggen de dorpen Anderen en Eext. Het gebied omvat in totaal 1271 hectare. In 2000 was daarvan ruim 1000 hectare (79%) in gebruik bij de landbouw. Het grootste deel is in gebruik als bouwland (44%), voornamelijk akkerbouw.

Tabel 1: grondgebruik deelgebied 3

Grondgebruik	ha	%
Veehouderij ¹⁸	443	35
Bouwland	558	44
Bos	88	7
Natuurgebied	47	4
Water	4	0
Verhard	29	2
Totaal	1271	100

Bron: LGN4, 2000

Spoor 1: sectorale vraag naar ruimte

Op kaart 2 zijn de ruimtewensen weergegeven. Uit het huidige grondgebruik van kaart 1 blijkt dat ongeveer 1000 hectare van het gebied momenteel in gebruik is bij agrariërs. Uit de kaart met de sectorale vraag naar ruimte blijkt dat, op een groot deel van deze landbouwgronden, ook natuur en in mindere mate water een ruimtewens hebben liggen. Het beïnvloedingsgebied natuur, het gebied waar landbouw en natuur een ruimtewens hebben, bestaat uit 362 ha (28% van het areaal). Deze gebieden liggen vooral rondom Anderen en ten westen van Eext. Natuur heeft een enkelvoudige ruimtewens voor 16% (206 ha.) van het gebied. De ruimtewens van natuur is gesitueerd in het noorden van het gebied, dicht bij het beekdal. Wat verder opvalt, is dat in het gebied rondom Eext vooral een enkelvoudige landbouw ruimtewens geldt.

¹⁸ Veehouderij bestaat uit het grondgebruik grasland + maaisland

Tabel 2: sectorale vraag naar ruimte deelgebied 3

Sector	ha	%
Landbouw	447	35
Landbouw/natuur hoge potenties	2	0
Landbouw/natuur hp/water	21	2
Landbouw/natuur buffergebied	362	28
Landbouw/natuur bg/water	27	2
Landbouw/water	2	0
Natuur	206	16
Overig	204	16
Totaal	1271	100

Spoor 2

Landbouw

Fysische productieomstandigheden

De gronden in deelgebied 3 zijn in het algemeen geschikt voor grasland. Het potentiële opbrengstverlies ligt tussen de 10 en 30 procent. Voor bouwland echter zijn de gronden minder geschikt, in grote delen van het gebied is het potentiële opbrengstverlies 30 - 50% .Door de relatief hoge ligging van het deelgebied is het mogelijke opbrengstverlies vooral het gevolg van potentiële droogte.

Bedrijfseconomische analyse

In het totaal zijn dit deelgebied 32 landbouwbedrijven gevestigd, vooral rond de kernen Anderen en Eext. Met 12 bedrijven is akkerbouw het belangrijkste bedrijfstype. Deze bedrijven zijn gemiddeld klein met 48 NGE per bedrijf. Van de 12 bedrijven hebben 3 bedrijven een productieomvang groter dan 70 NGE en 2 een productieomvang groter dan 100 NGE. Meer dan de helft van de akkerbouwbedrijven is als mogelijke stopper aan te geven. De melkveebedrijven zijn kansrijker met een gemiddelde omvang van 93 NGE. Geen van de melkveebedrijven is er als stopper aan te merken. Bedrijven van de overige bedrijfstypen hebben een kleine omvang en veel ondernemers zijn ouder dan 55 zonder opvolger.

Tabel 3.1 Aantal bedrijven per bedrijfstype

Bedrijfstype	totaal	akkerbouw	Melkvee	overig
> 3 NGE	32	12	6	14
> 70 NGE	10	3	4	3
> 100 NGE	6	2	2	2
Stoppers	13	7	0	6

Tabel 3.2 Areaal (ha) per bedrijfstype

Bedrijfstype	totaal	akkerbouw	Melkvee	overig
> 3 NGE	1418	540	296	581
> 70 NGE	863	298	202	363
> 100 NGE	680	202	121	358
Stoppers	264	169	0	95

Tabel 3.3 Gemiddelde bedrijfsomvang en gemiddelde intensiteit van het grondgebruik per bedrijfstype

Bedrijfstype	totaal	akkerbouw	Melkvee	overig
NGE/bedrijf	63	48	93	62
Ha/bedrijf	44	45	49	42
NGE/ha	1,4	1,1	1,9	1,5

Conclusie

Totaal omvat deelgebied 3 1271 ha. Hiervan wordt 79% gebruikt door de landbouw, bestaat 11% uit bos en natuur en is 2% verhard. In totaal zijn er 32 landbouwbedrijven gevestigd, waarvan 10 een productieomvang hebben groter dan 70 NGE en 6 een productieomvang groter dan 100 NGE. Ruim minder dan de helft van de bedrijven heeft een bedrijfshoofd ouder dan 55 jaar en geen opvolger. In vergelijking met de deelgebieden 1 en 2 is het aandeel kansrijke bedrijven hier groter en het aandeel stoppers lager. Melkveehouderij lijkt in dit gebied de beste perspectieven te hebben. Het is echter de vraag of de bedrijven hier nog voldoende kunnen groeien om de concurrentie in de toekomst aan te kunnen. Ook is het de vraag of dat wenselijk is. Een kans die zich hier voordoet en wellicht wenselijker is en voor de toekomst van het NBEL betreft het ontwikkelen van gemengde bedrijven waar graasdierhouderij gecombineerd wordt met akkerbouw.

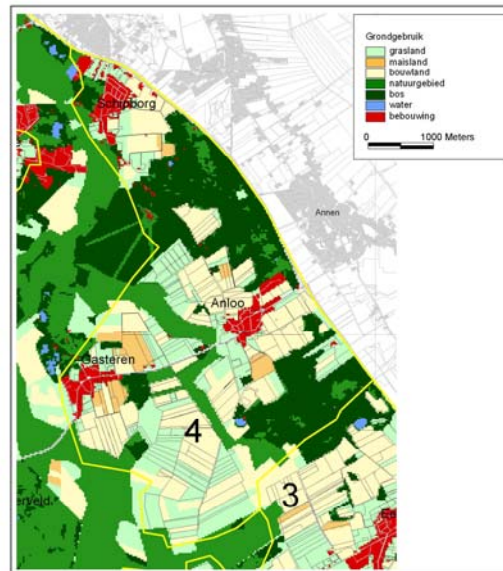
Deelgebied 4: Dorpsbehoren Anloo, Schipborg en Gasteren

Huidige situatie: LGN grondgebruik 2000

Deelgebied 4 ligt aan de oostkant van het Nationaal beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa met de dorpen Schipborg, Gasteren en Anloo. Het deelgebied omvat 1835 ha. Landbouw is met 54% momenteel nog de belangrijkste ruimtegebruiker. Het aandeel bos en natuur is met 39% in dit deelgebied het hoogste van alle deelgebieden.

Tabel 1: grondgebruik deelgebied 4

Grondgebruik	ha	%
Veehouderij	475	26
Bouwland	522	28
Bos	472	26
Water	3	0
Natuurgebied	232	13
Verhard	131	7
Totaal	1835	100

Spoor 1: sectorale vraag naar ruimte

De oppervlakte waar alleen de landbouw een ruimtewens heeft, bedraagt slechts 7%. Deze gronden liggen voornamelijk ten oosten van Anloo. De ruimtewens van natuur beslaat daarentegen 46% van het gebied. Landbouw en natuur hebben voor 36% van het gebied dezelfde ruimtewens.

Tabel 2: sectorale vraag naar ruimte deelgebied 4

Sectoren	ha	%
Landbouw	122	7
landbouw/ natuur hoge potenties	2	0
landbouw/ natuur hoge potenties/ water	0	0
landbouw/ natuur beïnvloedingsgebied	667	36
landbouw/ natuur beïnvloedingsgebied/ water	0	0
Natuur	861	46
Overig	218	12
Totaal	1871	100

Spoor 2

Landbouw

Fysieke productieomstandigheden

Grasland heeft in grote delen van het gebied te maken met een potentieel opbrengstverlies tussen de 20 en 30%. Relatief is het gebied dus iets minder geschikt voor grasland dan de overige deelgebieden. De situatie voor bouwland nog wat slechter. Grote delen van het gebied kennen een potentieel opbrengstverlies tussen 30 en 50%.

Bedrijfseconomische analyse

Met uitzondering van de melkveebedrijven zijn de bedrijven in dit deelgebied erg klein. De akkerbouwbedrijven zijn gemiddeld klein met een productieomvang van 35 NGE en daardoor weinig kansrijk. Ook hier zijn de melkveebedrijven kansrijker, gemiddeld hebben deze een omvang van 105 NGE. Alle 5 melkveebedrijven zijn groter dan 70 en 2 hebben een productieomvang boven 100 NGE. Alle melkveebedrijven zijn potentiële blijvers op grond van hun opvolgingssituatie. De melkveebedrijven hebben ongeveer 300 ha grond in gebruik. Op grond van de productieomvang is geen van de overige (graasdier)bedrijven in dit deelgebied kansrijk te noemen Meer dan de helft van deze bedrijven heeft bovendien geen opvolger.

Tabel 3.1 Aantal bedrijven per bedrijfstype

Bedrijfstype	Totaal	akkerbouw	melkvee	overig
> 3 NGE	23	5	5	13
> 70 NGE	6	1	5	0
> 100 NGE	2	0	2	0
Stoppers	11	3	0	8

Tabel 3.2 Areaal (ha) per bedrijfstype

Bedrijfstype	Totaal	akkerbouw	melkvee	overig
> 3 NGE	803	183	308	312
> 70 NGE	403	-	-	-
> 100 NGE	157	-	-	-
Stoppers				

Tabel 3.1 Gemiddelde bedrijfsomvang en gemiddelde intensiteit van het grondgebruik per bedrijfstype

Bedrijfstype	Totaal	akkerbouw	melkvee	overig
NGE/bedrijf	41	35	105	19
Ha/bedrijf	35	37	62	24
NGE/ha	1,2	0,9	1,7	0,8

Conclusie

Deelgebied 4 is het grootste deelgebied. Het is het deelgebied waar het relatieve aandeel in het grondgebruik van de landbouw het kleinst is. In totaal wordt 54% van het gebied gebruikt voor landbouwkundige doeleinden. Bos en natuur beslaan in totaal 39% van het gebied. Zowel voor grasland en bouwland zijn de fysiek productieomstandigheden niet optimaal. De landbouwkundige situatie in deelgebied 4 komt overeen met die van deelgebied 3 alleen zijn de bedrijven er gemiddeld iets kleiner en is het aandeel stoppers iets hoger. Ook hier lijken melkveebedrijven de enige bedrijven met kans om voor de wereldmarkt te kunnen blijven produceren. Door het grote aandeel bos en natuurgebied is overigens verbreding van de melkveehouderij met natuur- en landschapsbeheer hier een interessante optie.

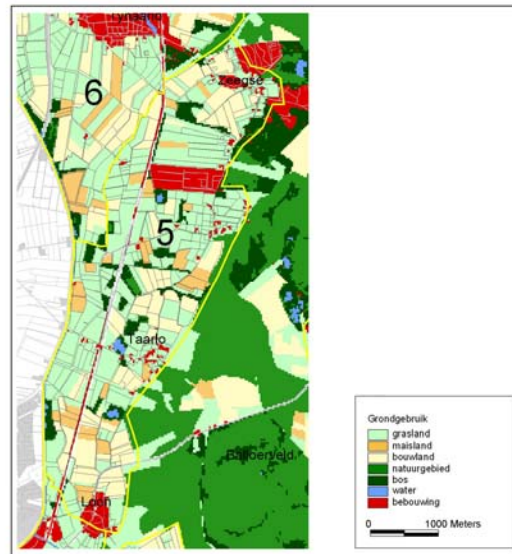
Deelgebied 5: Dorpsbehoren Taarlo en Oudemolen/Zeegse

Huidige situatie: LGN grondgebruik 2000

Deelgebied 5 beslaat het gebied tussen de dorpen Loon en Zeegse. Het deelgebied wordt doorsneden door de spoorlijn van Assen naar Groningen. In totaal is het gebied 1119 ha groot. Hiervan is 78% in gebruik bij de landbouw, met 57% nemen veehouderijbedrijven het grootste deel voor hun rekening. In totaal zijn er 27 landbouwbedrijven in het gebied gevestigd.

Tabel 1: grondgebruik deelgebied 5

Grondgebruik	ha	%
Veehouderij	635	57
Bouwland	235	21
Bos	76	7
Water	12	1
Natuurgebied	35	3
Verhard	126	11
Totaal	1119	100

Spoor 1: sectorale vraag naar ruimte

Opvallend is dat in het gehele gebied ten oosten van de spoorlijn zowel landbouw als natuur een ruimtewens hebben. In totaal beslaat de gezamenlijke ruimtewens, van deze functies, 490 hectare (44%) van het gebied. Echter zoals de vorige analyse duidelijk bleek gebruikt de landbouw momenteel nog 78% van het gehele gebied, hier ligt dus een mogelijk spanningsveld. Ten westen van de spoorlijn heeft vrijwel alleen de landbouw een ruimtewens. Rondom de beek hebben water en natuur met hoge potenties een ruimtewens, in deze gebieden heeft de landbouw ook een

ruimtelijk. De ruimtelijk van de natuur sluit vooral aan op de bestaande bos en natuurgebieden ten westen van het gebied.

Tabel 2: sectorale vraag naar ruimte deelgebied 5

Sectoren	ha	%
Landbouw	183	16
landbouw/ natuur hoge potenties	38	3
landbouw/ natuur hoge potenties/ water	3	0
landbouw/ natuur beïnvloedingsgebied	490	44
landbouw/ water	37	3
Natuur	123	11
Overig	246	22
Totaal	1119	100

Spoor 2

Landbouw

Fysieke productieomstandigheden

Het gebied is geschikt voor zowel grasland als bouwland. Voor beiden ligt het potentiële opbrengstverlies in nagenoeg het hele gebied tussen de 10 en 20%. Alleen rondom de beek in het westen van het gebied liggen de opbrengstdepressies hoger.

Bedrijfseconomische analyse

In het gebied liggen 6 akkerbouwbedrijven, deze zijn iets groter dan gemiddeld in de Drentsche Aa. Echter slechts 1 van deze bedrijven heeft een productieomvang van meer dan 70 NGE en meer dan 100 NGE. Ook de melkveebedrijven zijn iets groter dan gemiddeld in de Drentsche Aa. Van deze bedrijven hebben er 8 een productieomvang groter dan 70 NGE en 5 hebben een omvang groter dan 100 NGE. De overige bedrijven hebben een dusdanig kleine omvang dat ze als nevenbedrijven gezien moeten worden. In totaal is 2/3 van het areaal in bezit van bedrijven groter dan 70 NGE. Het aandeel mogelijke stoppers is hier relatief laag. Minder dan 1/10 van het areaal is in gebruik bij stoppers. Dit ligt behoorlijk onder het gemiddelde van de Drentsche Aa.

Tabel 3.1 Aantal bedrijven per bedrijfstype

Bedrijfstype	totaal	akkerbouw	Melkvee	overig
> 3 NGE	26	6	12	8
> 70 NGE	10	1	8	1
> 100 NGE	7	1	5	1
Stoppers	7	2	1	4

Tabel 3.2 Areal (ha) per bedrijfstype

Bedrijfstype	totaal	akkerbouw	Melkvee	overig
> 3 NGE	946	276	609	62
> 70 NGE	638	-	-	-
> 100 NGE	491	-	-	-
Stoppers	77	-	-	-

Tabel 3.3 Gemiddelde bedrijfsomvang en gemiddelde intensiteit van het grondgebruik per bedrijfstype

Bedrijfstype	totaal	akkerbouw	Melkvee	overig
NGE/bedrijf	63	51	96	24
Ha/bedrijf	36	46	51	8
NGE/ha	1,8	1,1	1,9	3,0

Conclusie

De productieomstandigheden zijn in deelgebied 5, zowel voor grasland als bouwland, goed. De gemiddelde bedrijfsomvang is 63 NGE en ligt boven het gemiddelde voor de Drentsche Aa. Dit wordt vooral veroorzaakt door het relatief grote aandeel kansrijke melkveebedrijven hier. Het deelgebied is voor landbouw als relatief vitaal aan te merken.

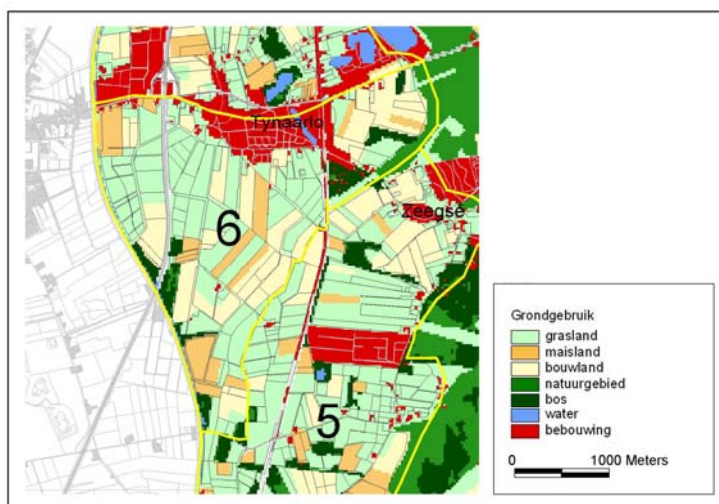
Deelgebied 6: Dorpsbehoren Tynaarlo (zuid)

Huidige situatie: LGN grondgebruik 2000

Deelgebied 6 is een betrekkelijk klein gebied. Het beslaat in totaal 636 hectares. Het dorp Tynaarlo ligt bijna in zijn geheel in het gebied. Landbouw heeft 77% van het areaal in gebruik. Bos, water en natuur omvatten samen 11% van het gebied, 13% is verhard.

Tabel 1: grondgebruik deelgebied 6

Grondgebruik	ha	%
Veehouderij	331	52
Bouwland	156	25
Bos	35	6
Water	11	2
Natuurgebied	19	3
Verhard	84	13
Totaal	636	100

Spoor 1: sectorale vraag naar ruimte

In het grootste gedeelte (52%) van het deelgebied heeft alleen de landbouw ruimtewens. Rondom de beek hebben water en natuur met hoge potenties een ruimtewens in combinatie met de ruimtewens van landbouw. De ruimtewens van natuur en het beïnvloedingsgebied natuur sluiten aan op de bestaande bos en natuurgebieden en liggen vooral ten oosten van Tynaarlo.

Tabel 2: sectorale vraag naar ruimte deelgebied 6

Sectoren	ha	%
Landbouw	332	52
landbouw/ natuur hoge potenties	7	1
landbouw/ natuur hoge potenties/ water	13	2
landbouw/ natuur beïnvloedingsgebied	46	7
landbouw/ natuur beïnvloedingsgebied/ water	7	1
landbouw/ water	31	5
Natuur	57	9
Overig	144	23
Totaal	637	100

Spoor 2

Landbouw

Fysieke productieomstandigheden

Het gebied is geschikt voor zowel grasland als bouwland. Voor beiden ligt het potentiële opbrengstverlies in nagenoeg het hele gebied tussen de 10 en 20%. Alleen in het uiterste zuiden van het gebied, rondom de beek zijn de potentiële opbrengstverliezen hoger.

Bedrijfseconomische analyse

Deelgebied 6 heeft in totaal 13 bedrijven vooral bij Tynaarlo, 3 daarvan zijn groter dan 70 NGE en 2 groter dan 100 NGE. De gemiddelde bedrijfsomvang van 54 NGE ligt onder het gemiddelde voor Drentse. Melkveehouderij is het belangrijkste bedrijfstype, maar de melkveebedrijven zijn er vrij klein. Slechts 1 van de 5 bedrijven is op grond van de productieomvang kansrijk te noemen.

Tabel 3.1 Aantal bedrijven per bedrijfstype

Bedrijfstype	totaal	akkerbouw	melkvee	overig
> 3 NGE	13	3	5	5
> 70 NGE	3	1	1	1
> 100 NGE	2	0	1	1
Stoppers	8	1	3	4

Tabel 3.2 Areaal (ha) per bedrijfstype

Bedrijfstype	totaal	akkerbouw	melkvee	overig
> 3 NGE	365	147	175	42
> 70 NGE	161	-	-	-
> 100 NGE	73	-	-	-
Stoppers	158	-	-	30

Tabel 3.3 Gemiddelde bedrijfsomvang en gemiddelde intensiteit van het grondgebruik per bedrijfstype

Bedrijfstype	totaal	akkerbouw	melkvee	overig
NGE/bedrijf	54	50	66	45
Ha/bedrijf	28	49	35	8
NGE/ha	1,9	1,0	1,9	5,6

Conclusie

Slechts 3 van de 13 bedrijven in dit deelgebied hebben een productieomvang groter dan 70 NGE. Deze bedrijven hebben minder dan de helft van het totale bedrijfsareaal in gebruik. 8 van de 13 bedrijven heeft een bedrijfshoofd ouder dan 55 jaar zonder opvolger. Deze bedrijven hebben iets ruim 150 ha in gebruik.

Deelgebied 7 Ydermadepolder en dorpsbehoren Tynaarlo (noord)

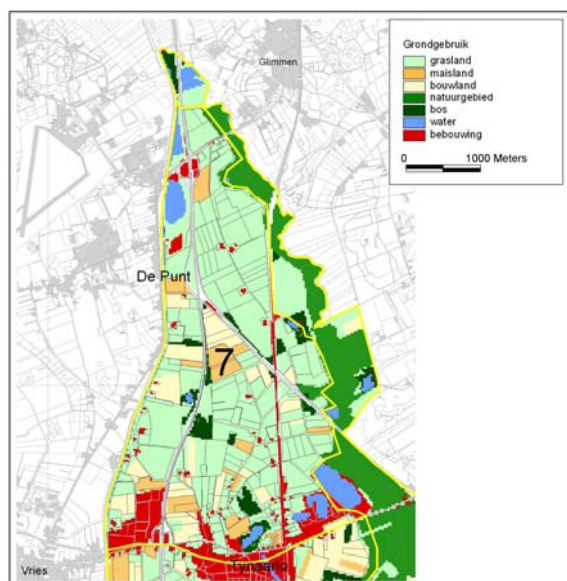
Huidige situatie: LGN grondgebruik 2000

Deelgebied 7 is de noordelijke punt van het Drentsche Aa-gebied ten noorden van Tynaarlo. Het grondgebruik bestaat voor het grootste deel uit grasland. Het gebied wordt doorsneden door de A28 en de spoorlijn Assen-Groningen. 75% van de oppervlakte was in 2000 gebruik voor landbouw.

Tabel 1: grondgebruik deelgebied 7

Grondgebruik	ha	%
Veehouderij	717	64
Bouwland	119	11
Bos	39	3
Natuurgebied	47	4
Water	23	2
Verhard/overig	188	16
Totaal	1123	100

Bron: LGN 2003

Spoor 1: sectorale vraag naar ruimte

Tabel 2: sectorale vraag naar ruimte deelgebied 3

Ruimtelens	ha	%
Landbouw	366	33
Landbouw/natuur hoge potenties	73	7
Landbouw/natuur hp/water	23	2
Landbouw/natuur beïnvloedingsgebied	218	19
Landbouw/natuur bg/water	14	1
Landbouw/water	28	2
Natuur	71	7
Overig	328	29
Totaal	1121	100

Spoor 2

Landbouw

Fysieke productieomstandigheden

Met uitzondering van de lage delen in de Ydermadepolder zijn de productieomstandigheden voor zowel grasland als bouwland goed. Potentieel is het opbrengstverlies 10-20%, maar dat is vrij normaal gezien de variabele weersomstandigheden. In de lage delen van de Ydermadepolder is kans op wateroverlast, waardoor de opbrengst mogelijk lager kan zijn.

Bedrijfseconomische analyse

Het gebied telt in totaal 29 landbouwbedrijven. De melkveehouderij is de belangrijkste tak en gebruikt ongeveer 70% van de gronden. De melkveebedrijven hebben een gemiddelde omvang van 110 NGE, maar liefst 11 van de 14 bedrijven zijn groter dan 100 NGE.

Tabel 3.1 Aantal bedrijven per bedrijfstype

Bedrijfstype	Totaal	akkerbouw	melkvee	Overig
> 3 NGE	29	1	14	14
> 70 NGE	13	1	12	0
> 100 NGE	11	0	11	0
Stoppers	8	0	0	8

Tabel 3.2 Areaal (ha) per bedrijfstype

Bedrijfstype	totaal	akkerbouw	melkvee	Overig
> 3 NGE	952	-	678	-
> 70 NGE	720	-	648	-
> 100 NGE	617	-	617	-
Stoppers	106	0	0	106

Tabel 3.3 Gemiddelde bedrijfsomvang en gemiddelde intensiteit van het grondgebruik per bedrijfstype

Bedrijfstype	totaal	akkerbouw	melkvee	Overig
NGE/bedrijf	67	-	110	24
Ha/bedrijf	33	-	48	14
NGE/ha	2,0	1,2	2,3	1,7

Conclusie

De melkveehouderij in deelgebied 7 is op basis van de gemiddelde bedrijfsomvang zeer kansrijk te noemen. Van de 14 bedrijven zijn 11 groter dan 100 NGE, geen van de bedrijven is als stopper aan te merken. Dit is anders voor de overige bedrijfstypen (vooral overige graasdierbedrijven). Deze bedrijven zijn gemiddeld klein met een hoog aandeel stoppers. De stoppers hebben in dit gebied ruim 100 ha in gebruik. Het hoge aandeel kansrijke bedrijven betekent echter wel dat verder expansie van de bedrijven moeilijk te realiseren zal zijn.

Bijlage 2 Spoor 2: gebiedsanalyse

Spoor 2: Analyse fysieke geschiktheid

Landbouw

In spoor 2 wordt op basis van de fysieke mogelijkheden van het gebied gezocht naar de optimale kansen per functie binnen het NBEL Drentsche Aa. Voor landbouw is daarbij gekeken naar de geschiktheid van gronden voor de volgende vormen van landbouwkundig gebruik:

1. Productiegrasland voor de melkveehouderij.
2. Opbrengstverliezen van akkerbouwgewassen.

Daarbij is gebruik gemaakt van de Waterkansenkaarten voor de landbouw.

Geschiktheid voor productiegrasland

De kaart is opgebouwd uit de volgende basiskaarten:

Verkavelingspatroon, hierbij wordt gekeken naar de vorm en de grootte van de percelen. Beide factoren bepalen de arbeidsbehoefte van veldwerk.

Bron: LGN4-percelen¹⁹

Stuifgevoeligheid, duidt de weerstand van de grond tegen verstuiwen aan. Verstuiwen leidt tot afname van organisch stofgehalte, vochthoudendheid, chemische vruchtbaarheid en biologische activiteit.

Bron: BNN-kaart²⁰ en bossenbestand met luwte buffers

Stenigheid, als in bovenste 20 à 30 cm beneden maaiveld stenen voorkomen bemoeilijkt dit de grondbewerking.

Bron: BNN-kaart

Oxidatie van organische stof, waarbij bodemdaling het gevolg is. De snelheid waarmee dit gebeurt is afhankelijk van veensoort (organisch stofgehalte).

Bron: BNN-kaart

Inundatie, kunstmatig/actief of natuurlijk/passief overstroomt

Bron: Wkk bouwen en deels aangepast

Kwetsbaarheid, negatieve invloed van de landbouw op de omgeving

Nitraatproblemen: BZL-kaart (2001)²¹

Nutriënten problemen oppervlakte water: fosforbelasting opp. water

Milieubelasting door bestrijdingsmiddelen

Zware metalen

Positie in het watersysteem en ligging t.o.v. andere functies

Bron: kaart met kwetsbare systemen

BNN-bestand

LGN 1t/m 4 (historisch landgebruik)

Deze basiskaarten (zoals hierboven beschreven) zijn onderverdeeld in harde en zachte criteria. Waarbij de regel geldt dat als er een hard criterium negatief is, wordt

---

¹⁹ Landelijk Grondgebruiksbestand Nederland

²⁰ Bodemkaart voor Noord-Nederland = uitsnede van De Bodemkaart van Nederland 1:50.000

²¹ Besluit Zand- en Lössgronden

de uiteindelijk beoordeling ongeschikt. Als er een zacht criterium negatief is, wordt de beoordeling geschikt mits. Als er geen criterium negatief is, is de beoordeling geschikt.

Het bleek dat er buiten de directe omgeving van de beeklopen geen ongeschikte gebieden voor grasland zijn. Wel bestaat er een ruimtelijke differentiatie in de opbrengst, veroorzaakt door bodemgesteldheid en hydrologische randvoorwaarden.

Opbrengstverliezen voor bouwland

Er wordt uitgegaan van een optimale situatie waarbij bodem en grondwatertrap voor 100% opbrengsten zorgen. De afwijking van deze ideale situatie wordt weergegeven op de kaart in percentages.

De opbrengstverliezen zijn weergegevens in percentages van praktische potentiële productie. Met behulp van HELP-tabellen worden de opbrengstdepressie berekend. Dit zijn gemiddelden over een reeks van jaren.

Bodemkundige factoren die van invloed zijn op de opbrengst zijn: humusgehalte, textuur, structuur en profielopbouw. Ook de grondwaterstand, meteorologische factoren en bedrijfsvoering en bedrijfsomstandigheden kunnen een rol spelen.

Deze analyse leverde op dat er zeker gebieden zijn die minder geschikt zijn voor akkerbouw. Hier is de situatie of er erg nat of erg droog, zodat er opbrengstverliezen plaatsvinden.

Geschiktheid voor natuurontwikkeling

Om in spoor 2 het optimum voor de functie natuur binnen het NBEL Drentsche Aa te bepalen is gebruik gemaakt van NATLES (**N**atuurgericht **L**and**E**valuatie**S**ysteem). Hieronder volgt een korte toelichting bij de kaarten. Voor een uitgebreide beschrijving van de methode zie Runhaar et al. (2003).

Als invoer wordt gebruik gemaakt van gridbestanden die bepalend zijn voor de vegetatie ontwikkeling: bodem, beheer en hydrologie. Als uitvoer leidt NATLES o.a. standplaatscondities en vegetatiestructuur af. Deze worden gebruikt om een indeling te maken in ecotoopgroepen.

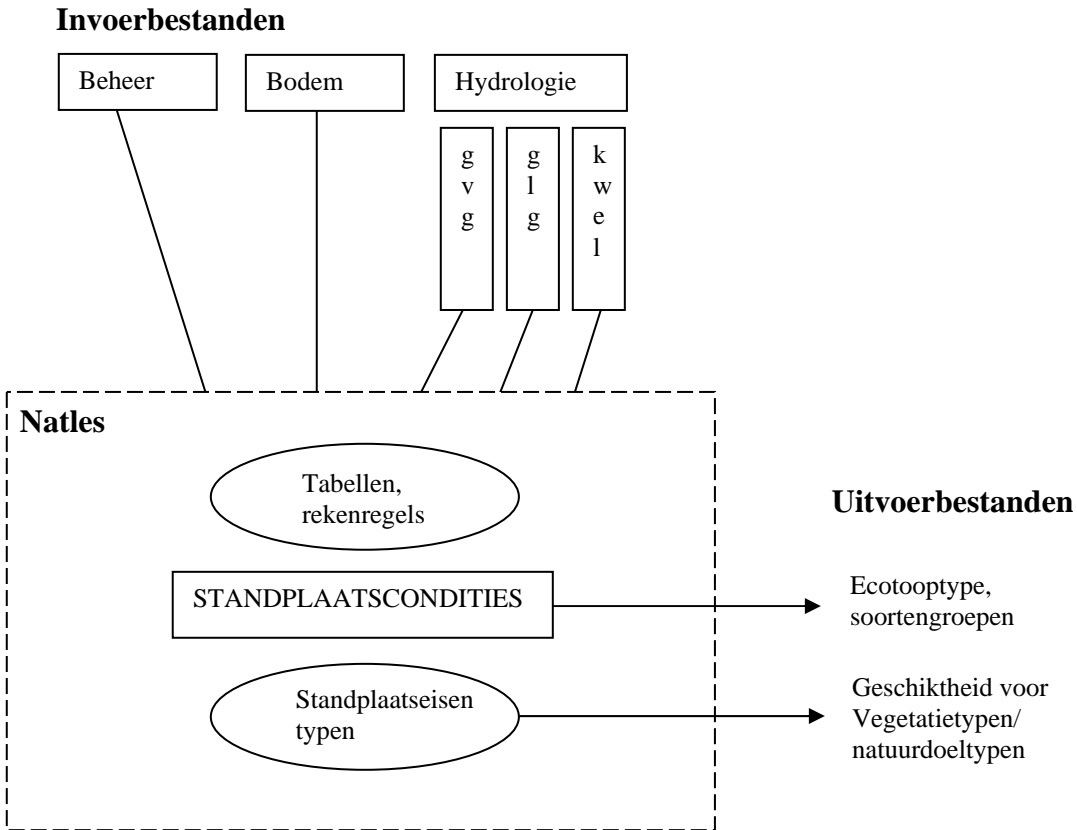
Voor Drentsche Aa zijn drie verschillende situaties doorgerekend;

- a) referentiesituatie (schatting situatie rond 1900)
- b) actuele situatie (met gegevens van de bodemkaart)
- c) actuele situatie met maai-beheer en landbouwinvloeden

Voor de evaluatie is er in eerste instantie vanuit gegaan dat, behalve voor steden en open water, alle gronden zoekgebied zijn voor natuur. Wel is, op basis van de huidige top50vector, onderscheid gemaakt in bos en de rest. Voor de rest is de categorie gras gekozen.

Er is onderscheid gemaakt in 3 beheersvormen (de eerste twee worden in situatie a en b gebruikt, de laatste in variant c);

- 1 Extensief maaibeheer (natuur-korte vegetaties)
- 2 Niets doen (natuur-bos)
- 3 Intensief landbouwbeheer (landbouwgebied)

De kaarten die zijn gemaakt kun je als volgt lezen:

Ecotoopgroepen voor de referentiesituatie.

Door het centrum voor milieukunde Leiden en het TNO instituut voor grondwater en Geo-energie is voor provincie Noord-Brabant een methode ontwikkeld om de natuurlijke grondwatersituatie te bepalen. Deze methode is gebaseerd op abiotische kenmerken als bodem(genese), maaiveldhoogte en positie in het watersysteem. Er is een schatting gemaakt van de oorspronkelijke verdeling van grondwatertrappen over bodemeenheden. Met een rekenmodule worden hieruit grondwaterstanden berekend voor Gemiddeld Hoogste Grondwaterstand (GHG), Gemiddelde VoorjaarsGrondwaterstand (GVG) en de Gemiddeld Laagste Grondwaterstand (GLG).

Ecotoopgroepen voor actuele situatie

Voor de actuele situatie zijn de grondwaterstanden aan de grondwatertrappen ontleent die op de Bodemkaart van Nederland 1:50.000 staan weergegeven. Actueel is in dit geval de jaren '70 en '80 van de vorige eeuw (jaren dat de karteringen t.b.v.

de Bodemkaart hebben plaatsgevonden). De grondwatertrappen zijn weer terugvertaald naar grondwaterstanden (GVG en GLG), zie tabel.

GT	GVG	GLG
II	25	60
III	35	90
III*, IIIb	40	100
IV	80	100
V	35	130
V*, Vb	40	150
VI	80	180
VII, VIII, VII*, VIIb	150	300
(verdere opdeling maakt niet uit, valt toch in de droogste NATLES-klasse)		
sV (schijnspiegel)	40	130
sVII,sVIII	40	300

Ecotoopgroepen voor de actuele situatie met landbouwinvloeden

De vorige twee varianten zijn berekend zonder rekening te houden met maaibeheer en bemesting in de landbouw. In deze situatie wordt dit wel meegenomen in de berekening en valt op te merken dat er veel in de categorie voedselrijk valt.

De codes zijn als volgt te lezen:

Hoofdletter staat voor vegetatiestructuur en successiestadium:

P	Pioniersvegetatie
G	Grasland s.l.
R	Ruigte
S	Struweel
B	Bos
V	Verlandingsvegetatie
W	Watervegetatie
A	Aquatisch (V+W)
K	Korte vegetatie (P+G+R)

Een getal voor de vochttoestand:

1	Aquatisch
2	Nat
3	Zeer vochtig
4	Vochtig
5	Matig vochtig
6	Droog

Een getal voor voedselrijkdom en zuurgraad:

1	Voedselarm zuur
2	Voedselarm zwak zuur
3	Voedselarm basisch

- 4 Voedselarm
- 6 Matig voedselrijk basisch
- 7 Matig voedselrijk
- 8 Zeer voedselrijk
- 9 Voedselrijk

Bij het vergelijken van ecotoopgroepen, zijn de groepen G22/K22 o.a. geschikt voor schraal grasland en G21/K21 o.a. geschikt voor natte heide, de meest waardevolle ecotoopgroepen.

Voor het NBEL Drentsche Aa bleken de hieronder omschreven natuurdoeltypen te realiseren te zijn. Met name de vochtige heides (of hoogveenbossen) zijn in principe op het grootste deel van het gebied te ontwikkelen zijn. Ook de andere typen komen voor, maar in mindere mate. De bosnatuurdoeltypen zijn verder buiten beschouwing gebleven, aangezien de landschapsvisie aangeeft dat nieuw bos landschappelijk als ongewenst gezien moet worden.

Abiotisch milieu	Natuurdoeltype korte vegetatie	Natuurdoeltype bos
	droge heide	bos van arme zandgronden
	vochtige heide	hoogveenbos
	vochtig heischraalgrasland	eiken- en beukenbos van lemige zandgronden
	bloemrijk grasland zand en veengebied	geen natuurdoeltype
	geen natuurdoeltype (cultuurgrasland)	geen natuurdoeltype
	dotterbloemgrasland van beekdalen	bos van bron en beek

Kwel en wegzijging

Voor water is in spoor 2 de kwel en infiltratiekaart opgenomen. Kwel en infiltratie zeggen niet zozeer iets over de optimale geschiktheid voor de functie water binnen het gebied, maar zijn wel belangrijk in relatie tot andere functies. Het voorkomen van kwel of infiltratie zegt bijvoorbeeld iets over de potenties voor natuurontwikkeling. Het heeft in het kader van spoor 2 geen zin om binnen NBEL de optimale geschiktheid voor oppervlaktewaterberging te lokaliseren, omdat dit binnen de waterkansenkaart-applicatie al is gebeurd. Hiervoor zijn o.a. gegevens over de hoogteligging als input gebruikt. Daarnaast wordt op het moment een studie uitgevoerd naar de kansen voor water vasthouden, water conserveren en het vernatten van infiltratiegebieden, het onderwater zetten van (verveende) polders en flexibel peilbeheer in het stroomgebied van de Drentsche Aa.

De kwel- en infiltratiekaart geeft aan waar water aan het grondoppervlak de grond binnentreedt (infiltratie) en waar aan het maaiveld of in greppels, sloten en beken grondwater uit de bodem treedt (kwel). Inzicht in de relatie tussen de verschillende infiltratie- en kwelgebieden (waar komt de druppel water die ergens de bodem binnentreedt weer aan het oppervlak en hoe lang is de druppel onderweg) is belangrijk om mogelijke wederzijdse beïnvloeding tussen verschillende functies en gebieden (zowel kwantiteit als kwaliteit) in te schatten. De kwel en infiltratiekaart geeft dus niet het complete inzicht, maar geeft (in combinatie met de hoogtekaart) een eerste indruk.

Meer gedetailleerde informatie betreffende de relaties tussen kwel- en infiltratiegebieden is te vinden in Schipper & Streefkerk (1993). Zij delen het stroomgebied van de Drentsche Aa in op basis van infiltratiegebieden, kwelgebieden die worden gevoed door het 1^e watervoerende pakket (lokale grondwatersystemen), en kwelgebieden die worden gevoed door het 2^e watervoerende pakket (regionale grondwatersystemen). Tevens hebben zij bepaald welke infiltratiegebieden de voeding van de beekdalen verzorgen

Recreatieve kwaliteit

De kaart is gebaseerd op indicatoren voor de kwaliteit voor wandelen en fietsen. Per gridcel van 500m² is vervolgens de kwaliteit bepaald. Voor wandelen en fietsen wordt de kwaliteitswaarde van een gridcel, voor ongeveer de helft, bepaald door de score van de gridcel op de onderstaande variabelen (zie tabel 1 en 2). Voor de andere helft bepaalt de omgeving van een gridcel haar waarde. Reden hiervoor is dat wandelaars en fietsers een route volgen die over de grenzen van een gridcel heen gaat. De bepaling van de keuze voor een gebied om te recreëren is dus afhankelijk van de kwaliteit van meerdere gridcellen.

Recreatiekaart

Tabel 1 Variabelen voor de kwaliteit van wandelen en het relatieve belang van de betreffende variabelen.

Variabele	Belang %
Toegankelijkheid natuurgebieden	19,8
Grondgebruik	16,2
Mate van stilte	9,3
Wandelmogelijkheden	5,2
Reliëf	3,2
Oevers	2,1
Afstand tot woning	1,4

Tabel 2 Variabelen voor de kwaliteit van fietsen en het relatieve belang van de betreffende variabelen.

Variabele	Belang %
Mate van stilte	15,4
Grondgebruik	10,1
Toegankelijkheid natuurgebieden	8,9
Fietsmogelijkheden	6,3
Oevers	4,0
Reliëf	2,7
Afstand tot woning	2,6

Gebieden met een lage waardering zijn op het moment minder geschikt om recreatie als kans te laten gelden. Hier kan echter wat aan doen door de scores voor de verschillende variabelen voor wandelen en fietsen te verbeteren. Zo kan bijvoorbeeld geprobeerd worden de mate van stilte te verbeteren, natuurgebieden toegankelijker te maken en meer fietspaden aan te leggen. Hiermee kan een lage beoordeling tevens als kans geïnterpreteerd worden. Er valt immers nog wat te verbeteren. Tegelijkertijd bieden juist die gebieden die al hoog scoren kansen voor ondernemers. In deze gebieden zijn vaak ook al recreatieve voorzieningen aanwezig die verder versterkt kunnen worden.

Hiernaast bestaat er een kaart (opgenomen in het BIO-plan in de kansenkaart voor recreatie) met de locaties van recreatieve voorzieningen. Deze kaart is ook betrokken bij het denken over kansen voor het gebied.

Bijlage 3 Boeren voor Natuur

Marktconform landbouwbedrijf (Stortelder et al., 2001)

De marktconforme boerenbedrijven halen hun inkomen uit de markt binnen het stelsel van Europese regels gericht op de producent, de consument en de marktmechanismen. Veelal ligt de spil van de inkomensvorming bij de productie van een of meer landbouwproducten. Deze groep bedrijven kan neveninkomsten uit niet-agrarische en niet natuurgerichte activiteiten hebben (recreatie, zorg). Bovendien kunnen de boeren natuurbeheerstaken uitvoeren met beheerspakket.

Natuurgericht landbouwbedrijf (Stortelder et al., 2001)

Op natuurgerichte bedrijven is de bedrijfsvoering is gesloten, dat wil zeggen dat er geen mest, krachtvoer en ruwvoer van buiten het bedrijf worden aangevoerd. De boer gaat minder voedsel produceren, en meer natuur. Dit brengt met zich mee dat de agrarische productie drastisch vermindert (tot de helft van de oorspronkelijke productie). Hij krijgt voor de geleverde groene en blauwe diensten een inkomen gebaseerd op de zwaarste pakketten uit het Programma Beheer. Hierdoor kan het rendement hoger uitvallen dan het rendement onder de huidige Europese marktverordening. De natuurgerichte bedrijven zijn voornamelijk te vinden in natte of kleinschalige gebieden (zoals de Drentsche Aa) met meestal veel reliëf. Ook nabij steden zijn deze bedrijven wenselijk vanwege de recreatieve aantrekkelijkheid. Ze vormen ook een ideale overgang naar natuurgebieden, maar hebben ook zelf een hoge biodiversiteit.

Binnen het gehele bedrijf worden kansen voor bedrijfsvoering, productieplan en natuurdoelen geoptimaliseerd. De ingrijpende wijziging dient per saldo bedrijfs-economisch acceptabel en duurzaam te zijn. Alle grondgebonden activiteiten zijn in die gebieden door deze opzet milieuneutraal. De bedrijfsinrichting zal zodanig zijn dat de relatief slechte delen (nat, kleinschalig) geëxtensieerd raken ten opzichte van de relatief intensievere delen waarop productie geconcentreerd wordt. Er ontstaat juist een nieuwe functionele relatie door op die extensievere delen de ruwvoederwinning te concentreren.

Landschapsgericht bedrijf (Stortelder et al., 2001)

Op het landschapsgerichte bedrijf staat de landbouwproductie centraal. Daarnaast zijn er inkomsten uit het instandhouden en beheren van landschapselementen (maximaal 10% van het bedrijfsoppervlak). Over het algemeen is dit type bedrijf aan te treffen in de oude cultuurlandschappen. Boeren krijgen deze dienst betaald op basis van de lokale grondprijs. Dit geld wordt in een extern beheerd fonds gestort en van daaruit uitgekeerd aan de grondeigenaar. De overheid krijgt een erfdiensbaarheidrecht op de grond waarin het groene, landschappelijk waardevolle karakter hiervan verzekerd is.

Watergericht landbouwbedrijf (Stortelder et al., 2001)

Het watergerichte boerenbedrijf heeft naast de bij het landschapsgerichte bedrijf vermelde beloning voor groenelementen recht op een vergoeding voor het feit dat landbouwproducten worden geteeld op een wijze die geheel past binnen een sterk aangepaste waterhuishouding. Deze voorwaarde leidt ertoe dat de agrarische productie drastisch vermindert. De vergoeding is gebaseerd op het bedrag dat overeenkomt met de zwaarste pakketten voor natuurbeheer (uit het Programma Beheer). Het totale rendement van een hectare watergerichte landbouw kan hierdoor aanmerkelijk hoger uitvallen dan het rendement van een hectare landbouw onder de huidige Europese marktverordening. Deze bedrijfsvorm zal 'van nature' aangetroffen worden op plekken waar ten behoeve van de waterhuishouding maatregelen worden getroffen om ruimte te bieden voor waterafvoer en berging en lokaal ruimte voor tijdelijke waterstandsverhoging (retentie als gevolg van piekbelasting).

Bijlage 4 Verkaveling per deelgebied.

Om een vergelijking te maken tussen de deelgebieden is per grootteklasse een rangschikking gemaakt per deelgebied van 1 tot 7. (1 = slecht; 7 = goed). Vervolgens zijn de scores per deelgebied gesommeerd en gestandaardiseerd naar een eindscore variërend van 3 - 9.

Deelgebied 1 heeft een betrekkelijk ongunstige verkaveling in 3 van de vier grootte klassen hebben de bedrijven er gemiddeld meer kavels en is de oppervlakte van de huiskavel veel kleiner dan gemiddeld. De gemiddelde score voor deelgebied 1 voor verkaveling is 3.

Deelgebied 2 heeft een betrekkelijk goede verkaveling. Het gemiddeld aantal kavels per bedrijf ligt voor ieder klasse onder het Nederlands gemiddelde. De oppervlakte van de huiskavel ligt voor de bedrijven kleiner dan 10 ha boven het Nederlands gemiddelde. De grotere bedrijven hebben een betrekkelijk kleine huiskavel. De gemiddelde score voor deelgebied 2 voor verkaveling is 7.

De bedrijven in deelgebied 3 hebben veelal een groot aantal veldkavels en een vrij geringe oppervlakte van de huiskavel. De gemiddelde score voor deelgebied 3 voor verkaveling is 4.

Deelgebied 4 en 5 hebben gemiddeld genomen een redelijke verkaveling. Zowel voor wat betreft het aantal kavels als de grote van de huiskavel scoren de bedrijven hier beter dan het gemiddeld voor Drentsche Aa De gemiddelde score voor deze deelgebieden voor verkaveling is 6.

Deelgebied 6 kent een relatief goede verkaveling, met name voor de bedrijven kleiner dan 25 ha. De verkavelingssituatie van de groter bedrijven is hier vrij gemiddeld het aantal kavels is hier groter dan gemiddeld maar de oppervlakte van de huiskavel is er gemiddeld genomen aanzienlijk beter dan in de andere deelgebieden. De gemiddelde score voor deelgebied 6 voor verkaveling is 9.

Deelgebied 7 heeft over het algemeen ook een goede verkaveling, in het bijzonder voor de grotere bedrijven (> 25 ha). Het aantal kavels is er vrij laag terwijl de huiskavel vrij groot is. De gemiddelde score voor verkaveling voor dit deelgebied is 8.

Bedrijfsareaal: 1-10 ha

Gebied	aantal bedrijven	gemiddeld aantal kavels	Gemiddelde oppervlakte bij huis
1	4	2,8	2,0
2	11	1,5	2,9
3	14	1,5	2,0
4	8	1,9	3,3
5	9	1,9	3,1
6	8	1,3	4,6
7	5	2,6	0,9
NBEL	59	1,7	2,8
Nederland		2,1	2,0

Bedrijfsareaal: 10-25ha

Gebied	aantal bedrijven	gem. aantal kavels	gemiddelde oppervlakte bij huis
1	2	2,5	1,8
2	10	3,3	4,5
3	6	5,0	3,8
4	8	4,3	4,0
5	6	4,5	7,5
6	5	2,0	7,6
7	7	3,7	5,6
NBEL	44	3,8	5,1
Nederland		4,0	8,0

Bedrijfsareaal: 25-50ha

Gebied	aantal bedrijven	gem. aantal kavels	gem. oppervlakte bij huis
1	7	8,7	4,3
2	12	5,3	10,8
3	14	7,4	6,4
4	6	4,7	8,4
5	12	7,8	11,5
6	3	6,3	16,8
7	10	4,2	12,7
Drentsche Aa	64	6,4	9,6
Nederland		5,7	17,9

Bedrijfsareaal: >50ha

Gebied	aantal bedrijven	gem. aantal kavels	gem. oppervlakte bij huis
1	2	22,5	11,8
2	6	7,8	13,5
3	9	8,8	6,3
4	6	9,7	14,4
5	7	14,6	15,0
6	3	15,0	23,5
7	6	7,7	33,2
NBEL	39	10,8	16,0
Nederland		8,8	29,3

Bijlage 5 Vragen Integrale kansenkaart Drentsche Aa

De volgende vragen en antwoorden schetsen een beeld van de betekenis van de integrale kansenkaart:

- a. Een agrariër ligt met zijn bedrijf in het gebied dat op de IKK aangegeven is als kansen voor natuurgerichte landbouw! Nu wil deze agrariër marktconform blijven boeren en daarop ook zijn kavels inrichten. Hoe zit dit? Mag dat? Ondervindt hij belemmeringen?

Marktconform blijven boeren mag, kavels daarop inrichten idem, mits dit binnen de huidige regelgeving (RO, aanlegvergunning e.d.) niet belemmerd wordt. Men mag verwachten dat er geen overheidssubsidie beschikbaar komt om kavelinrichting aan te passen.

- b. Een agrariër wil een nieuwe boerderij bouwen in het gebied dat is aangewezen als kansen voor marktconforme landbouw. Mag dat? Zo nee, waarom niet. Zo ja, waarom wel?

Dat is niet op voorhand te beantwoorden, ook zonder IKK mag niet zo maar overal gebouwd worden, dat is bepaald in POP en bestemmingsplan. Boerderijbouw is een project dat als een nadere uitwerking van de IKK wordt opgepakt. (zie hfd 6)

- c. Er zijn in dorp X diverse ideeën om recreatieve voorzieningen aan te leggen. Dit project is echter niet benoemd bij de concrete projectvoorstellen van de IKK. Zijn er toch mogelijkheden om iets via de IKK gedaan te krijgen?

Ideeën die niet zijn meegenomen in de IKK, maar wel passen in de geest van de IKK en sporen met de Landschapsvisie en het recreatief mobiliteitsplan, kunnen wel gerealiseerd worden. De IKK is geen limitatieve opsomming! Dergelijke projecten kunnen met SGB-subsidie worden ondersteund.

- d. Staatsbosbeheer wil in het gebied dat is aangewezen als kansen voor natuurgerichte landbouw een project starten om de emissie vanuit de landbouwbedrijven terug te dringen en de grondwaterstand te verhogen t.b.v. de ontwikkeling van natuurwaarden in het aangrenzende beekdal. Welke betekenis heeft de IKK in dit geval? Maakt het dan verschil of er wel of geen IKK is?

De aanduiding 'natuurgerichte landbouw' geeft aan dat de overheden bereid zijn ontwikkelingen in die richting te ondersteunen; dat betekent in onderhavig voorstel dat men bereid is dergelijke projecten te ondersteunen, zowel beleidsmatig als financieel. In welke mate is nog onduidelijk.

- e. Wat betekent de IKK voor het bestemmingsplan van de gemeente?

Vooralsnog niets. Tzt is het denkbaar dat voorschriften en functies (in bestemmingsplan) worden aangepast aan aangegeven gewenste ontwikkelingen van de IKK (bv boerdeijnieuwbouwlocaties worden als zodanig in bestemmingen op genomen).

- f. Kunnen maatregelen die in het kader van de IKK worden bedacht, maar die strijdig zijn met het POP, worden uitgewerkt en meegenomen in de projectvoorstellen?

Uiteraard. Het moet gaan om breed gedragen ontwikkelingen die passen binnen de BIO-plan (en IKK) doelstellingen en vraag om maatwerk. Realisatie is echter alleen mogelijk mits de gangbare procedurele route wordt gevolgd: aanpassing POP, uitwerking in bestemmingsplan, verlenen vergunningen.

Bijlage 6 Relevante wetgeving

Regime Wet ammoniak en veehouderij

In de kwetsbare gebieden en in een zone van 250 meter rondom de kwetsbare gebieden gelden beperkende regels voor veehouderijen. De beperkingen houden in hoofdlijnen in dat het verboden is om een nieuwe veehouderij op te richten en dat bestaande bedrijven beperkte mogelijkheden hebben om meer dieren te gaan houden. In de volgende diercategorieën kunnen bestaande veehouderijen wel onbeperkt uitbreiden: paarden of schapen, dieren die biologisch worden gehouden en dieren die worden gehouden ten behoeve van natuurbeheer. Naast deze uitzonderingen geldt voor melkrundveehouderijen dat zij zonder beperking kunnen uitbreiden tot 110 melkkoeien en 77 stuks vrouwelijk jongvee, dat komt overeen met een maximaal ammoniakplafond van 1345,3 kg.

Uitbreidingen van bedrijven met andere diercategorieën dan uitsluitend melkrundvee is alleen mogelijk zolang de totale ammoniakemissie van alle dierverblijven binnen de gehele inrichting na uitbreiding niet meer bedraagt dan het vast te stellen ammoniakplafond. Het ammoniakplafond wordt bepaald door de gecorrigeerde ammoniakemissie te vergelijken met de vergunde ammoniakemissie. De gecorrigeerde ammoniakemissie is de emissie zoals die voor de uitbreiding al vergund is, maar waarbij de emissie berekend moet worden met toepassing van de maximale emissiewaarde per diersoort op grond van het toekomstige Besluit huisvesting. De maximale emissiewaarden zijn zoals eerder opgemerkt voorlopig opgenomen in de Regeling ammoniak en veehouderij. In de meeste gevallen betekent dit dat een intensieve veehouderij niet meer kan uitbreiden.

Status Europese Vogel- en habitatrichtlijn

Er is geen aanwijzing van het gebied in het kader van de Europese Vogel- en habitatrichtlijn (VHR). De gebieden die gaan vallen onder de Habitatrichtlijn zijn door het rijk wel al aangemeld in 'Brussel'. Deze aanmelding is door 'Brussel' geaccepteerd. Voordat de aanwijzing definitief is moeten nog twee procedurestappen volgen. De eerste is plaatsing van de gebieden door 'Brussel' op een Europese lijst, de zogenaamde communautaire lijst. Na vaststelling van deze lijst worden de gebieden aangewezen als speciale beschermingszone. In het kader van deze zogenaamde aanwijzingsprocedure staat voor belanghebbenden de mogelijkheid open voor bezwaar en beroep. De aanwijzing van de gebieden heeft dus, zoals aangegeven, inderdaad nog niet plaatsgevonden. In een zekere bescherming is in de Habitatrichtlijn reeds voorzien voor gebieden die door 'Brussel' zijn geaccepteerd. Bij een daadwerkelijke vergunningsaanvraag zal de gemeente met deze bescherming rekening moeten houden. In zijn brief d.d. 11 september 2003 aan de Tweede Kamer geeft de minister van LNV aan ook voor de VHR-gebieden tot aanwijzing van een beschermingszone te willen overgaan. Daarbij wordt een minimale zone van 500 meter genoemd. Zolang deze gebieden nog niet zijn aangewezen en de zonering niet in de wet is vastgelegd moeten vergunningsaanvragen door gemeenten individueel getoetst worden. Met als doel het voorkomen van significante, negatieve gevolgen voor de kwetsbare natuur.

Bijlage 7 Projectvoorstellen

Integrale kanskaart Drentsche Aa

Werkgroep Integrale Kanskaart Drentsche Aa

Juli 2004

Inleiding

Van de IKK is een uitvoeringsgerichte vertaling gemaakt in concrete projecten (zie onderstaand overzicht). Deze projecten zijn de door de werkgroep kort en bondig omschreven. De lijst is niet volledig, maar moet gezien worden als een "aanzet tot".

KANSEN VOOR	PROJECTEN
Marktconforme landbouw	<ul style="list-style-type: none"> • Samenwerking melkveehouderij en akkerbouw • Marktgerichte landbouw, waaronder verbrede landbouw • Verhoging organische stof in hoge droge zandgronden • Boerderijverplaatsing • Actieve kavelruil
Particulier natuurbeheer	<ul style="list-style-type: none"> • Stimulering particulier natuurbeheer en groene, blauwe, recreatieve en archeologische diensten • Financiering Boeren voor natuur
Landbouw met natuur	<ul style="list-style-type: none"> • Voorbeeldbedrijf Drentsche Aa
Landbouw met Landschapsbeheer Landbouw met natuur en landschapsbeheer	<ul style="list-style-type: none"> • Essen en omgeving
Recreatie	<ul style="list-style-type: none"> • Verplaatsing/uitbreiding/versterking recreatiebedrijven
Beekherstel	<ul style="list-style-type: none"> • Beekherstel (algemeen)
Overige	<ul style="list-style-type: none"> • Vrijkomende agrarische bebouwing • Versterking onderlinge samenwerking • Vrienden van het Nationaal Landschap Drentsche Aa

Project: SAMENWERKING MELKVEEHOUDERIJ EN AKKERBOUWBEDRIJVEN

Korte beschrijving van het project

In het gebied van de Drentsche Aa komen melkveehouderijbedrijven en akkerbouwbedrijven voor. Cultuurhistorisch en landschappelijk gezien is de combinatie van grasland en akkerbouw in het gebied gewenst. Met name op de essen worden akkerbouwgewassen voorgestaan. Samenwerking tussen akkerbouw en melkveehouderij vormt een sterke basis voor continuïteit van deze mengvorm, er van uitgaande dat beide sectoren er profijt van hebben.

Probleemstelling

Uit de landbouwanalyse van de IKK blijkt dat de akkerbouw afneemt. De akkerbouwbedrijven die blijven worden steeds groter. De akkerbouw heeft behoefte aan "schone grond" (grond zonder bodemziekten). Door ruiling van grond met veehouders krijgt de akkerbouwer beschikking over deze "schone grond". De melkveehouder wordt steeds meer specialist op het gebied van melkwinning. Het produceren van ruwvoer (gras, maïs, grasgraancombinaties) laat hij over aan akkerbouwers, die kennis en machines hebben voor dit doel. Daarnaast is er het aspect van cultuurhistorie en landschap (akkerbouw op de essen).

Doelstelling

Zowel de melkveehouder als de akkerbouwer verhogen hun inkomsten door vormen van samenwerking. Door samenwerking is er een steviger basis voor continuïteit van het gemengde karakter van het gebied. Het cultuurhistorisch en landschappelijk karakter wordt waar mogelijk versterkt.

Resultaat

Tien akkerbouwbedrijven gaan op vergaande schaal samenwerkingsvormen aan met een melkveehouderijbedrijf. Deze bedrijven verhogen hun inkomsten hierdoor met tien procent. 30% van de essen wordt binnen deze samenwerkingsvormen benut voor akkerbouwmatige teelten.

Afbakening

Het project betreft akkerbouw en melkveehouderij in het Drentsche Aa gebied. Hierbij worden ook de deeltijdboeren betrokken. Samenwerking tussen melkveehouderijbedrijven onderling, wat op zich ook heel belangrijk is, wordt hierin niet meegenomen.

Randvoorwaarden

Het project moet worden begeleid door deskundigen op het terrein van:

- bedrijfseconomie
- fiscale zaken
- teeltdeskundigen

Projectorganisatie

De organisatie van het project moet in handen zijn van een deskundig projectbureau, nauw gerelateerd aan de landbouw.

Fasen:

- Opstellen samenwerkingsmodellen
- Toetsing aan praktijk
- Implementatie

Projectvoorstel: ONDERZOEK MARKTGERICHTE LANDBOUW, WAARONDER VERBREDE LANDBOUW

Korte beschrijving van het project.

Een van de uitgangspunten van het BIO-plan voor het gebied van de Drentsche Aa is de versterking van de landbouw. Voor het overgrote deel zal de landbouw moeten produceren voor de markt (het inkomen moet uit de markt komen). Onderzoek moet worden verricht welke mogelijkheden er in dit gebied in het bijzonder aanwezig zijn. Naast de "traditionele" marktproductie (melk, fabrieksaardappelen, suikerbieten en pootgoed) zal dit voor een deel komen uit zogenoemde verbredingsactiviteiten. Op dit moment zijn dit vooral agrarisch natuurbeheer, recreatie, streekproduct en zorg. Onderzoek moet uitwijzen of dit de vormen zijn, of er nog meer mogelijkheden zijn en wat het bedrijfseconomisch oplevert.

Probleemstelling

Uit de landbouwanalyse van de IKK blijkt dat de landbouw in de kleinschalige delen van het Drentsche Aa-gebied minder kansen heeft dan in de meer grootschalige gebieden. Gezocht moet worden naar mogelijkheden om ook in deze gebieden de landbouw te versterken. Met name wordt dan gedacht aan activiteiten op het agrarisch bedrijf die extra inkomsten genereren. Van belang is dat deze activiteiten door de markt worden betaald en niet door subsidiestromen, dit ook in verband met de continuïteit.

Doelstelling

De agrarische bedrijven in de gebieden met beperkingen op een gangbare bedrijfsontwikkeling krijgen door dit onderzoek mogelijkheden aangereikt om het bedrijf te versterken met verbredingsactiviteiten, die worden betaald door de markt.

Resultaat

Een onderzoeksrapportage met haalbare mogelijkheden voor agrarische bedrijven. Twintig bedrijven gaan aan de hand van dit onderzoek in studiegroepverband hiermee verder. Tien bedrijven zullen uiteindelijk concreet dit oppakken.

Afbakening

Het onderzoek heeft betrekking op marktgerichte activiteiten.

Randvoorwaarden

Het project moet worden begeleid door deskundigen op het terrein van:

- bedrijfseconomie
- markt, bijvoorbeeld van MKB, RECRON.

Projectorganisatie

De organisatie van het project moet in handen zijn van een deskundig projectbureau, nauw gerelateerd aan de landbouw met ervaring in de verbredings sfeer.

Fasen:

- Literatuuronderzoek
- Opstellen bedrijfsmodellen
- Toetsing aan praktijk
- Implementatie via studiegroep(en)

Projectvoorstel :VERHOGING ORGANISCHE STOF IN HOGE DROGE ZANDGRONDEN

Korte omschrijving van het project:

Bevorderen van verhoging van organische stof gehalte met 1 à 2% voor de hoge droge zandgronden in het gebied. Aangeven welke effecten dit heeft op de opbrengst van de gewassen, de uitspoeling van voedingsstoffen en de afname van behoefte aan bestrijdingsmiddelen. Onderzoek aan de hand van literatuur en interviews met deskundigen.

Doen van aanbevelingen op welke wijze het organische stof gehalte kan worden verhoogd en hoe er financiële steun kan worden geboden om dit doel te bereiken.

Probleemstelling.

In het Drentsche Aa gebied is het van belang om de uitspoeling van voedingsstoffen van de hogere zandgronden naar de beekdalen(natuurgebieden) tot een minimum te beperken. Door verhoging van het organische stof gehalte wordt de uitspoeling tegen gegaan.

Doelstelling.

Het opstellen en financieren van meerjarig programma om het organische stof gehalte met 1 a 2 % voor de hoge droge zandgronden te verhogen.

Resultaat:

Meerjarenprogramma dat aanslaat bij de boeren.

Afbakening

Wordt in fase 1 bepaald, zie kopje project

Randvoorwaarden

Geen specifieke randvoorwaarden.

Projectorganisatie.

Studie door NLTO projecten in nauw samenspel met de NLTO afdelingen in het gebied.

Globale fasering.

Fase 1: bepalen omvang van het probleem en omvang van het gebied.(ha)

Fase 2. Onderzoek op welke wijze organische stof gehalte kan worden verhoogd en de kosten daarvan.

Fase 3. Uitvoeringsprogramma en financiering.

Projectvoorstel BOERDERIJVERPLAATSING

Korte beschrijving van het project

Het Overlegorgaan kiest voor een concrete en actieve aanpak van het onderwerp boerderijverplaatsing. Dit houdt in het bespreken van concrete voorstellen van ondernemers die zelf hebben aangegeven dat ze willen verplaatsen.

Hiervoor is het nodig dat er geïventariseerd wordt welke ondernemers echt willen verplaatsen. Aan de hand van vooraf opgestelde selectiecriteria worden vervolgens prioriteiten aangegeven voor verplaatsing.

Probleemstelling

In het BIO-plan is aangegeven dat de landbouw een belangrijke functie is en blijft in het gebied. In de sectorale landbouwkansenkaart staan wensen voor boerderijverplaatsing en zijn concrete locaties aangegeven. Wanneer op de Integrale Kansenkaart concrete locaties moeten worden aangegeven leidt dit zeer waarschijnlijk tot lange discussies, terwijl op dit moment nog helemaal niet duidelijk is wie er nu feitelijk wil verplaatsen. Hierdoor bestaat het risico dat de discussie blijft doorlopen en dat er geen verplaatsing tot stand komt.

Doelstelling

Allereerst is het goed om vast te stellen dat boerderijverplaatsing geen doel op zich is, maar een middel om de doelstellingen uit het BIO-plan te realiseren.

De algemene doelstelling van het BIO-plan luidt: Een duurzaam functionerend beek- en esdorpenlandschap. Boerderijverplaatsing kan een bijdrage leveren aan deze doelstelling.

[In de selectiecriteria moet dan ook tot uitdrukking komen de mate waarin de verplaatsing bijdraagt aan de realisatie van de doelen uit het BIO-plan.](#)

Resultaat

Verplaatsing van een beperkt aantal bedrijven binnen het gebied (de landbouwkansenkaart spreekt van 8 verplaatsingen).

Afbakening

Uitgangspunt is dat er wordt uitgegaan van de bestaande regelingen (RBB, kavelruil). Er wordt niet uitgegaan van extra middelen vanuit het Overlegorgaan.

Randvoorwaarden

Randvoorwaarde is in principe bestaand planologisch beleid. Afhankelijk van de concrete situatie kan het Overlegorgaan zich in gaan spannen om de boerderijverplaatsing ook daadwerkelijk te realiseren (maatwerk).

Goede landschappelijke inpassing is een voorwaarde. Bij voorkeur wordt gezocht naar locaties op de overgang van es naar het beekdal of de overgang van es naar veld.

Projectorganisatie

Opdrachtgever: Overlegorgaan NBEL

Opdrachtnemer: Landinrichtingscommissie Drentsche Aa

Globale fasering:

1. De LC stelt een werkgroep in die dit project gaat uitvoeren. In de werkgroep zijn alle belangen vertegenwoordigd
2. Opstellen criteria door werkgroep/LC
3. Bekendmaking van het project door LC
4. Gesprekken met kandidaten door werkgroep/LC
5. Voorstel maken voor Overlegorgaan door werkgroep/LC
6. Overlegorgaan stemt wel/niet met voorstel
7. Verdere begeleiding verplaatsing door werkgroep/LC

Projectvoorstel: ACTIEVE KAVELRUIL

Korte beschrijving van het project

Kavelruil is een goed en beschikbaar instrument om de kansen van de integrale kansenkaart te benutten.

Het gaat om kansen in brede zin: zowel kansen voor landbouw als het realiseren van doelstellingen voor natuur/landschap en recreatie.

Actieve kavelruil betekent dat er extra inspanning wordt geleverd om kavelruilen tot stand te brengen, dit in vergelijking tot de bestaande mogelijkheden.

De extra inspanning bestaat uit: actief opzoeken van de mogelijkheden bv. plaatsen van advertenties, analyse waar kavelruil kansen biedt, meer inzet (tijd) van een kavelruilcoördinator.

Probleemstelling

Gronden liggen niet op de goede plek om kansen te kunnen benutten.

Doelstelling

De toekomstmogelijkheden van de bedrijven verbeteren door een goede verkaveling te realiseren. De uitkomsten moeten aansluiten bij de wensen van de ondernemers en passen binnen de kaders van de IKK.

Resultaat

Gronden liggen beter op de plek.

Afbakening

In het gehele gebied kan actieve kavelruil ingezet worden. Ook is ruil mogelijk met gronden buiten het gebied.

Kavelinrichting is geen onderdeel van het project, het gaat alleen om de feitelijk ruiling van de gronden.

Randvoorwaarden

Kavelruil levert een bijdrage aan de doelstelling uit het BIOplan/ kansen van de IKK.

Projectorganisatie

Kavelruil vindt plaats onder verantwoordelijkheid van de Landinrichtingscommissie.

Inzet van een 2^e coördinator voor twee dagen per week (in totaal 4 dagen/week).

Twee coördinatoren in plaats van een heeft als voordelen: minder kwetsbaar, kan als team functioneren.

Globale fasering:

2005 en 2006 actief kavelruilen!

Projectvoorstel: STIMULERING PARTICULIER NATUURBEHEER EN GROENE, BLAUWE, RECREATIEVE EN ARCHEOLOGISCHE DIENSTEN

Korte beschrijving van het project

Het project beoogt particuliere grondeigenaren en ondernemers een actieve rol te geven bij het natuurbeheer op eigen grond (= particulier natuurbeheer) of een actieve rol te geven bij het beheren van natuur, water, recreatie en archeologie die in beheer is bij terreinbeherende organisaties (SBB, NM, HDL) (= groene en archeologische diensten), waterschap en drinkwaterwinning (=blauwe diensten) en andere overheden (Recreatieschap/gemeenten, provincie en LNV = groen, blauw, recreatief en archeologisch).

Probleemstelling

Ondernemers (landbouwers, recreatieondernemers) in het gebied van het NBEL zijn op zoek naar renderende activiteiten, waarmee inkomen gegenereerd kan worden. Naast het produceren van aardappelen, bieten en melk zijn er inmiddels ook mogelijkheden om natuur op eigen grond te 'produceren' (kilo's kieviten en orchideeën....). Tot nu toe wordt er weinig gebruik gemaakt van de subsidiemogelijkheden die het ministerie van LNV biedt (SAN, SN, subsidie Netwerk landelijke wandelpaden, subsidie Regeling Draagvlak Natuur).

Daarnaast bieden ondernemers (landbouwers en recreatieondernemers) aan een rol te kunnen vervullen in het leveren van 'groene', 'blauwe' en 'recreatieve' diensten aan terreinbeherende organisaties, en andere overheden, waar deze organisatie tot nu toe niet optimaal gebruik van maken.

Doelstelling

Het project heeft een tweeledig doel:

- probeer te bereiken dat op 50 % van de bestaande mogelijkheden voor particulier – en agrarisch natuurbeheer ook daadwerkelijk benut gaan worden;
- probeer te bereiken dat 50 % van de mogelijkheden voor het realiseren van groene, blauwe en recreatieve diensten benut gaan worden.

Resultaat

Het project kent een tweeledig resultaat:

- op 50 % van de particuliere grond die voor (eventueel particulier dan wel agrarisch) natuurbeheer begrensd is wordt gewerkt aan het realiseren van de natuurdoelen uit het provinciaal natuurgebiedsplan;
- 50 % van de mogelijke groene, blauwe en recreatieve diensten worden daadwerkelijk geleverd door ondernemers in het gebied.

Afbakening

Het project geeft wel:

- voor betrokken ondernemers inzicht in de mogelijkheden van Programma Beheer, qua areaal, qua natuurdoelen, qua beheerspakketten, en qua beschikbare vergoedingen;
- inzicht in de mogelijkheden voor groene, recreatieve en blauwe diensten;
- inzicht in de mogelijke vergoedingen die daarvoor beschikbaar zijn;
- inzicht in de mate van belangstelling bij ondernemers om zich te richten op het bijdragen aan PN, en leveren van groene, blauwe en recreatieve diensten.

Het project heeft geen invloed op de mogelijkheden voor particulier natuurbeheer (die kunnen door het project niet vergroot of verkleind worden), evenmin heeft het project invloed op de omvang van groene, blauwe en recreatieve diensten, en het project heeft geen dwingende invloed op keuzes die ondernemers zelf moeten maken.

Randvoorwaarden

Het project kan alleen slagen als:

- er voldoende materiedeskundigheid wordt ingebracht vanuit LNV, DLG, provincie, gemeenten, TB-organisaties, waterschap en drinkwaterwinning;

- er voldoende procesgeld beschikbaar is om de materiedeskundigheid én ondernemers te matchen en te managen.

Projectorganisatie

Vorm een werkgroep o.l.v. een projectleider (bv uit de projectgroep NBEL), met daarnaast vanuit genoemde partijen een vertegenwoordiger, die ook als 'aanspreekpunten van materiedeskundigheid' kunnen dienen, en zorg voor procesmatige en inhoudelijke uitvoerings- en begeleidingscapaciteit (bv. van DLG), die op basis van een helder en planmatig goed opgezet projectplan, dit project moeten uitvoeren, bij voorkeur in één winterseizoen).

Globale fasering:

Bepaal de vraag:

- 1) inventariseer bij LNV de mogelijkheden voor PN (arealen, doelen, pakketten, vergoedingen.
- 2) inventariseer bij TB-organisaties, provincie, gemeenten, waterschap en drinkwaterbedrijf de mogelijkheden voor groene, blauwe, recreatieve en archeologische diensten, en welke vergoedingen beschikbaar zijn voor deze diensten.
- 3) presenteer de resultaten van 1 en 2 aan ondernemers en Overlegorgaan (OO).

Bepaal het aanbod van ondernemers:

- 4) onderzoek de belangstelling die bij ondernemers bestaat genoemde diensten tegen aangegeven vergoedingen te gaan leveren.
- 5) trek conclusies tav de mate waarin vraag en aanbod op elkaar aansluiten en formuleer aanbevelingen richting ondernemers en OO.
- 6) presenteer de resultaten van 3, 4 en 5 als projectresultaat aan ondernemers en OO.

Projectvoorstel: FINANCIERING VOOR BOEREN VOOR NATUUR

Korte omschrijving van het project:

Onderzoek en regel nieuwe of bestaande financieringsvormen voor boeren voor natuur in het Drentsche Aa-gebied. Daarbij gaat het met name om langjarige financieringsvormen (contracten), die voor boeren een aanvaardbare bron van inkomsten zijn naast hun gangbare bedrijfsinkomsten.

Probleemstelling:

In het project voor het Amerdiep blijkt behoefte aan financiering (fondsvorming) voor boeren voor natuur. Ook bij de verdere ontwikkeling van het BIO-Plan zal blijken dat er behoefte is financiering voor dit doel. Op dit moment is met bestaande regelgeving onvoldoende gewaarborgd dat hiervoor voldoende langjarige rendabele contracten kunnen worden afgesloten.

Doelstelling:

Vinden van nieuwe financieringsvormen.

Resultaat:

Het afsluiten van contracten voor deze nieuwe financiering.

Afbakening:

Nagaan welke mogelijkheden er zijn binnen bestaande regelgeving (met name Programma Beheer). Onderzoeken welke nieuwe vormen van financiering gevonden kunnen worden. Analyse o.a. bij LNV, Rabo Groenfonds, Fagoed, provincie.

Randvoorwaarden:

Geen specifieke randvoorwaarden.

Projectorganisatie:

Vorm werkgroep met vertegenwoordigers van DLG en NLTO projecten.

Globale fasering:

Start met onderzoek voor proefobject Amerdiep.

Verkenning financieringsbehoefte totale Drentsche Aa gebied.

Onderzoek speciale regeling voor financiering Boeren voor natuur in Drentsche Aa gebied.

Projectvoorstel: VOORBEELDBEDRIJF DRENTSCHE AA

Korte beschrijving van het project.

Een van de uitgangspunten van het BIO-plan voor het gebied van de Drentsche Aa is de versterking van de landbouw. In het gebied liggen veel kansen op terrein van natuur en landschap, water en alternatieven voor marktconforme landbouw. De potenties voor de natuur zijn sterk afhankelijk van de watercomponent, zowel kwantitatief als kwalitatief. Door het opzetten van een voorbeeldbedrijf, waar de bedrijfsvoering op dit soort aspecten is ingericht, kunnen de landbouwers zien hoe een en ander in de praktijk werkt en kan dit als voorbeeld dienen voor de bedrijfsvoering bij geïnteresseerde ondernemers.

Probleemstelling

De kansen uit de IKK zijn voor een groot deel nog niet vertaald naar de agrarische praktijk. Denk aan een bedrijfsvoering gericht op de kringloopgedachte met zo weinig mogelijk uitspoeling, het samenwerken met akkerbouw voor de voederwinning, het landschaps- en natuurbeheer. Op praktijkschaal moet nog een aantal zaken worden vertaald met als vervolg een voorbeeld- en voorlichtingstaak.

Doelstelling

De agrarische ondernemers laten zien hoe een bedrijfsvoering kan worden opgezet die rekening houdt met de kansen in het Drentsche Aa-gebied op het gebied van kringloop, natuur- en landschapsbeheer en samenwerking akkerbouw en veehouderij.

Resultaat

Het stichten van een voorbeeldbedrijf in het Drentsche Aa-gebied op een locatie waar de genoemde aspecten een rol spelen.

Afbakening

Het gaat om de aspecten uitspoeling, landschap- en natuurbeheer en samenwerking akkerbouw.

Randvoorwaarden

Geen specifieke randvoorwaarden.

Projectorganisatie

Bij dit project moeten worden betrokken:

- deskundigen van "bedreven bedrijven"
- De Marke
- Onderzoeksinstituten
- SBB
- Drents Landschap

Globale fasering

Nog niet bekend.

Projectvoorstel: ESSEN EN OMGEVING

Korte omschrijving van het project.

In de Landschapsvisie worden voor een aantal essen in ons studiegebied (Tynaarlo, Zeegse, Schipborg, Gasteren, Anloo, Taarlo, Eext, Anderen en Rolde) voorstellen gedaan om de es en zijn directe omgeving beter met elkaar in structuur te brengen.

De voorstellen die in de recent opgestelde landschapsvisie zijn gedaan, verdienen nadere uitwerking.

Voorgesteld wordt om in het kader van dorpsomgevingsplannen te bezien of de voorstellen uit de landschapsvisie kunnen worden gerealiseerd. Bij de aanpak van de essen en hun omgeving kan gebruik gemaakt worden van de interactieve planningsbenadering zoals deze ontwikkeld is voor Spier, Wijster en Drijber door K.R.de Poel e.a.(2000) in Essen in perspectief. Op basis van bovenstaande wordt in het kader van dit projectvoorstel een plan van aanpak opgesteld.

Probleemstelling.

De samenhang tussen de essen en de omgeving is vervaagd.

Doelstelling:

De essen en hun direct omgeving beter met elkaar in structuur brengen

Resultaat:

Herkenbaar landschap van de esdorpen.

Afbakening:

Alleen een plan in hoofdlijnen. De concretisering heeft aan de hand daarvan plaats in de dorpsomgevingsplannen.

Randvoorwaarden

Geen specifieke randvoorwaarden

Projectorganisatie.

Klein team van medewerkers van DLG en BOKD maakt aan de hand van literatuurstudie (stukken zie boven) een algemeen bruikbaar plan van aanpak.

Totaal 3 medewerkers, die daarvoor ieder 5 dagen beschikbaar krijgen, dus totaal 15 dagen.

Globale fasering:

Geen fasering.

**Projectvoorstel: VERPLAATSING VAN EEN RECREATIEBEDRIJF CQ.
UITBREIDING/VERSTERKING BESTAANDE RECREATIEBEDRIJVEN**

Korte beschrijving van het project

Het Overlegorgaan kiest voor een concrete en actieve aanpak van het onderwerp “verplaatsen van een recreatiebedrijf” of “uitbreiden van een recreatiebedrijf”. Dit houdt in:

1. Het bespreken van concrete voorstellen van ondernemers die zelf hebben aangegeven dat ze willen verplaatsen cq. uitbreiden.
2. Het op termijn aangaan van gesprekken met die recreatiebedrijven die om welke reden dan ook een ongewenste ontwikkelingskant zouden kunnen opgaan. Wat wil een ondernemer en wat kunnen we voor hem betekenen. Het gesprek heeft als doel om na te gaan wat de ondernemer wil en wat het Overlegorgaan (OO) voor hem/haar kan betekenen.

Voor 1 is het nodig dat er geïnventariseerd wordt welke ondernemers echt willen verplaatsen/uitbreiden.

Voor 2 moet er gekeken worden naar bedrijven die nu op locaties liggen die over een aantal jaren bedrijfseconomisch niet interessant meer zijn. Hiervoor moeten criteria/argumenten komen.

Probleemstelling

Door uitbreiding van dorpen zijn recreatiebedrijven soms dichterbij bewoning komen te liggen of klagen bewoners over overlast van bedrijven.

Er zijn bedrijven waar geen mogelijkheden zijn om uit te breiden terwijl dit om aan kwaliteitsverbetering te kunnen doen beslist noodzakelijk is wil men bedrijfseconomisch/marktconform een rendabel bedrijf kunnen behouden

Dit soort bedrijven zullen t.z.t. b.v. opgekocht worden door een projectontwikkelaar die er vervolgens huisjes op gaat bouwen. Hierdoor bestaat het gevaar van permanente bewoning en dreigen er dus nieuwe “ woonwijken” kunnen ontstaan. Er zijn al bedrijven die aan het uitpanden zijn, stukjes grond worden verkocht en de recreant plaatst daarop een stacaravan, chalet of iets dergelijks. Op termijn kan er verpaupering/verkotting ontstaan (zo die er al niet is)

Doelstelling

De algemene doelstelling van het BIO-plan luidt: Een duurzaam functionerend beek- en esdorpenlandschap.

In het BIO-plan is verder aangegeven dat recreatie in de toekomst een belangrijke economische factor in het gebied zal zijn. De natuur, het landschap, de rust en de ruimte zijn belangrijke aspecten waarvoor juist de verblijfs- en dagrecreant naar het gebied komt.

Het verplaatsen van een recreatiebedrijf kan een bijdrage leveren aan deze doelstelling.

Het verplaatsen van een recreatiebedrijf is geen doel op zich maar een middel om de doelstellingen uit het BIO-plan te realiseren.

Uitbreiden van recreatie bedrijven t.b.v. kwaliteitsverbetering kan ook een bijdrage leveren aan deze doelstelling.

Resultaat

Meer ruimte voor kwaliteitsverbetering en daarmee het creëren en behouden van marktconforme recreatiebedrijven te creëren en te behouden voorkomt “ verpaupering” van recreatiebedrijven, het ontstaan van “ nieuwe woonwijken” en voorkomt vooral dat wat we allemaal vooral niet willen in het NBEL.

Afbakening

Uitgangspunt is dat er wordt uitgegaan van de bestaande regelingen, voor zover die voorhanden zijn. Er wordt niet uitgegaan van extra middelen vanuit het Overlegorgaan.

Randvoorwaarden

Randvoorwaarde is in principe bestaand planologisch beleid. Afhankelijk van de concrete situatie kan het Overlegorgaan zich gaan inspannen om een recreatiebedrijf te verplaatsen en dit middels maatwerk ook daadwerkelijk realiseren.

Daar waar het gaat om meer ruimte voor kwaliteitsverbetering/marktconform ondernemen moet het Overlegorgaan zich inspannen om van het bestaande planologische beleid af te wijken. In de praktijk zal dit om maatwerk gaan voor alle bedrijven die hiervoor in aanmerking komen. Er zullen voorwaarden aan verbonden moeten worden, vb. bebouwing alleen op het reeds bestaande terrein, verdunnen van aantal standplaatsen, zoneren van terreingebruik, creëren van brede overgangszones tussen het recreatiebedrijf en de natuur, aanleg van ecologische verbindingszones en ondergronds bouwen. Kortom: de uitbreiding moet landschappelijk goed zijn ingepast.

Projectorganisatie

Opdrachtgever: Overlegorgaan NBEL

Opdrachtnemer: Werkgroep in het leven roepen waarin alle belangen vertegenwoordigd zijn

Globale fasering:

Fase 1: Opstellen criteria;

Fase 2: Actualiseren van de wensen van ondernemer;

Fase 3: Oplossingsrichting bedenken;

Fase 4: Voorstel voorleggen aan OO;

Fase 5 en verder: Verder uitwerken en uitvoeren.

Projectvoorstel: BEEKHERSTEL

Korte beschrijving van het project:

Beekherstel: het streven naar een zo natuurlijk mogelijk beekstelsysteem, met natuurlijke peilverschillen en een gedempte afvoer van water. Door dit beekherstel wordt ook een bijdrage geleverd aan het tegengaan van de verdroging van natuurgebieden. Door de voorgenomen maatregelen zullen boeren met gronden in het beekdal geconfronteerd worden met nattere omstandigheden door een minder diepe ontwatering en minder snelle waterafvoer. Naast technische maatregelen, om de effecten van het beekherstel voor de landbouw te beperken, zullen er bedrijfssystemen en financiële regelingen moeten worden ontwikkeld, om boeren in deze beekdalen tegemoet te komen en in staat te stellen te blijven. Aldus zullen er kansen moeten worden gecreëerd, om met aangepaste landbouw een gegarandeerd bedrijfsinkomen te verwerven ("Boeren met Water"/vergoeding voor blauwe diensten). Door beekherstel zullen naast verhoging van natuurwaarden ook de recreatieve waarden van het gebied verbeteren, waarmee ook kansen ontstaan voor agro-toerisme /landbouw en recreatie.

De volgende genormaliseerde beektrajecten zijn in beeld:

- bovenloop Zeegserloopje /Eisenbroekloop
- Deurzerdiep-noord met afkoppeling van het afleidingskanaal
- Deurzerdiep-zuid tot aan N33 en Anreeperdiep
- Rolderdiep

Probleemstelling

In delen van het gebied zijn in het verleden door ruilverkavelingen beken genormaliseerd, verdiept en verbreed ten behoeve van snelle waterafvoer. Er liggen kansen om in deze gebieden middels beekherstel te komen tot herstel van het natuurlijke karakter van de beek. Onder andere door (her) meandering, het weer aankoppelen van oude lopen en profielaanpassingen van de beek kan deze weer zijn natuurlijke verschijningsvorm terug krijgen. Deze maatregelen zullen leiden tot vernatting van de beekdalen, waardoor er beperkingen zullen ontstaan in het agrarisch gebruik. Het spreekt voor zich, dat al deze maatregelen pas kunnen worden uitgevoerd na verwerving van de benodigde gronden (ruimte voor de beek) en nadat goede financiële regelingen zijn gemaakt met de grondeigenaren langs de beek ("Boeren met Water"/ blauwe diensten).

Doelstelling

Zorgen voor een goede financiering van de gevolgen van het beekherstel, zodat er een kans ontstaat voor de grondeigenaren, met de getroffen maatregelen toch een gegarandeerd bedrijfsinkomen te verwerven. Er moet worden gezocht naar passende bedrijfssystemen en passende vergoedingen voor boeren onder nattere omstandigheden.

Resultaat

Ontwikkeling van watergerichte bedrijfssystemen met vergoedingen voor een aangepaste waterhuishouding en/of een vergoedingsregeling voor Boeren met Water/blauwe diensten, overeenkomend met de zwaarste pakketten uit het programma beheer. De gronden direct liggend aan de beek krijgen een natuurbestemming: hier past particulier natuurbeheer.

Afbakening

Het gaat in dit project niet in de eerste plaats om de technische uitvoering van beekherstel zelf, maar eerder om het creëren van de kansen voor landbouw met water, waarbij er voorwaarden worden geschapen, om beekherstel mogelijk te maken. Wel kan kavelruil onderdeel van het project zijn, om zodoende de gronden zo te verdelen, dat landbouwers die dat willen optimaal gebruik kunnen maken van dit bedrijfsscenario en daarmee in stand kunnen worden gehouden.

Randvoorwaarden

Er moet een goed financieel instrumentarium beschikbaar komen

Projectorganisatie

Opdrachtgever: OverlegOrgaan NBEL

Opdrachtnemer: Waterschap of Provincie of DLG

Globale fasering:
Nader te bepalen

Projectvoorstel: Vrijkomende agrarische bebouwing

Korte beschrijving van het project:

Het Overlegorgaan kiest voor een concrete en actieve aanpak van het onderwerp vrijkomende agrarische bebouwing. Dit houdt in dat er gekeken wordt naar vrijkomende agrarische bebouwing en de mogelijke toekenning van nieuwe functies aan deze gebouwen. Hiervoor zal een inventarisatie moeten plaatsvinden van die agrarische gebouwen, die hiervoor in aanmerking komen.

Probleemstelling

Op dit moment is er in het NBEL een duidelijke tendens waarneembaar dat landbouwbedrijven stoppen. Dit heeft tot gevolg dat er diverse agrarische panden leeg komen te staan vanwege bedrijfsbeëindiging en bedrijfsverplaatsing. De vraag en uitdaging is voor deze panden passende nieuwe functies te zoeken.

Doelstelling

Om misverstanden te voorkomen is het goed om vast te stellen dat het geven van nieuwe functies aan vrijkomende agrarische panden geen doel op zich is, maar een manier om verpaupering en verkrotting van deze panden tegen te gaan.

Door mee te werken aan bijvoorbeeld bedrijfsvestiging in voormalige agrarische bebouwing kan kapitaalvernietiging worden voorkomen en de leefbaarheid en werkgelegenheidsfunctie van het NBEL worden vergroot. Tevens kunnen nieuwe eigenaren juist door deze economische activiteiten in staat geacht worden het pand zorgvuldig te onderhouden.

Daarnaast kunnen op deze wijze karakteristieke agrarische panden worden behouden

Resultaat

De realisatie van nieuwe functies in voormalige agrarische panden, zoals recreatiebedrijven, kleinschalige bedrijven, musea, zorgboerderijen en woonboerderijen zijn belangrijke impulsen die de vitaliteit van het NBEL ten goede komt.

Het instellen van een *Bedrijfspandenbank* binnen het NBEL.

Afbakening

Uitgangspunt is dat er wordt uitgegaan van de bestaande regelingen, voor zover die voor handen zijn. Er wordt niet uitgegaan van extra middelen vanuit het Overlegorgaan

Randvoorwaarden

Randvoorwaarde is in principe bestaande planologisch beleid. Afhankelijk van de concrete situatie kan het Overlegorgaan zich inspannen daadwerkelijk nieuwe functies te geven aan vrijkomende agrarische bebouwing. In de praktijk zal het veelal om maatwerk gaan voor specifieke situaties. Hierbij zullen sowieso de volgende criteria in acht genomen dienen te worden, te weten:

- functieverandering vindt plaats binnen de bestaande bebouwing, uitbreiding van de bebouwing is in principe niet toegestaan. In bijzondere gevallen moet het echter mogelijk zijn om onder nader vast te stellen voorwaarden medewerking te verlenen aan een uitbreiding;
- functieverandering mag niet leiden tot substantiële toename van verkeersbewegingen;
- functieverandering leidt niet tot extra beperkingen in de uitbreidingsmogelijkheden van agrarische bedrijven in de omgeving.

Projectorganisatie

Opdrachtgever: Overlegorgaan NBEL

Opdrachtnemer: Gebiedsmakelaar in de vorm van de kavelruilcommissie Drentsche Aa

Globale fasering:

Doorlopend proces.

Projectvoorstel: VERSTERKING ONDERLINGE SAMENWERKING.

Korte beschrijving van het project:

Op locatie worden ontmoetingen georganiseerd, waardoor enerzijds het onderlinge/informele contact wordt bevorderd, anderzijds kan men gezamenlijk kennis nemen van de situatie/informatie uitwisselen. Daartoe worden enige malen per jaar voor groepen bestuurders, ambtenaren en vertegenwoordigers van maatschappelijke organisaties in het gebied excursies georganiseerd. Tevens wordt een goede vorm gevonden zodat bewoners van het gebied gemakkelijk hun ideeën en voorstellen over ontwikkelingen voor het gebied of hun dorp kwijt kunnen.

Probleemstelling/uitdaging:

Het welslagen van het BIO-plan is voor een belangrijk deel afhankelijk van goede onderlinge samenwerking tussen partijen. In bestuurlijke organen is de formele overlegstructuur goed geregeld. Maar daarnaast is er juist voor het onderlinge contact behoefte aan informele ontmoetingen op locatie. Men kan dan in een ongedwongen sfeer ter plekke kennis nemen van de situatie of het probleem en aan de hand van de concrete situatie overleg plegen.

Een papieren plan gaat dan leven!

Bewonersbetrokkenheid is van het grootste belang. Gemakkelijke toegang voor bewoners tot de besturende instanties is dan ook noodzakelijk.

Doelstelling:

Bevorderen van de onderlinge samenwerking en het versterken van het onderlinge vertrouwen.

Resultaat:

Betere samenwerking, beter begrip voor elkaars standpunt en daardoor bereiken van integrale oplossingen. Grotere betrokkenheid van bewoners.

Afbakening:

De groepen die worden uitgenodigd zijn betrokken bij de ontwikkeling van het gebied of een deel ervan. Te denken aan: Overlegorgaan, Landinrichtingscommissie, waterschap Hunze en Aa's, gemeente besturen, maatschappelijke organisaties (NLTO afdelingen, besturen van milieucoöperaties, Organisaties van recreatie ondernemers, BOKD en middenstandsorganisaties).

Randvoorwaarden

Geen randvoorwaarden

Projectorganisatie:

Secretariaat van het overlegorgaan, plus secretariaat landinrichtingscommissie (DLG)

Globale fasering.

Jaarlijks een of meer ontmoetingen (excursies) organiseren.

Projectvoorstel: VRIENDEN VAN HET NATIONAAL LANDSCHAP DRENTSCHE AA

Korte beschrijving van het project:

Onderzoeken op welke wijze er een organisatorisch kader kan worden ontwikkeld om burgers die belangstelling hebben voor het Nationaal Landschap Drentsche Aa bij dit gebied te betrekken. Het gaat om burgers uit de naaste stedelijke omgeving (Assen en Groningen) en ook om burgers uit het gebied zelf. Ook kan gedacht worden aan de toeristen die het gebied bezoeken.

Het vinden van vormen om mensen over het gebied en de ontwikkelingen ervan te informeren. Ook zal moeten worden onderzocht of er sprake kan zijn van een lidmaatschap of donateurschap.

Dit organisatorisch kader kan tevens zich inzetten voor het verkrijgen van financiële middelen.

Probleemstelling/uitdaging.

Vele burgers hebben belangstelling voor het Nationaal Landschap Drentsche Aa. Ze brengen er bezoeken, gaan er kamperen of logeren. Ze voelen zich betrokken bij het gebied, maar kunnen dat op dit moment niet uiten in de vorm van een lidmaatschap.

Anderzijds maken ze nu "om niet" gebruik van het gebied. Door een lidmaatschap/donateurschap dragen zij financieel bij. Uit de opbrengst kan bijv de voorlichting en verdere promotie van het gebied (ten dele) bekostigd worden.

Doelstelling.

Een grote groep betrokken burgers via een organisatie meer betrekken bij de ontwikkeling, de inrichting en het beheer van het gebied. Tevens een particulier orgaan voor fondswerving voor het gebied.

Resultaat:

Een model voor een organisatie. Daarbij zal tevens blijken of bestaande organisaties in dit kader de krachten willen (en kunnen) bundelen.

Afbakening.

Geen bijzonderheden

Randvoorwaarden

Geen specifieke randvoorwaarden.

Projectorganisatie:

Vertegenwoordigers van gebruikers (Boeren en recreatie ondernemers) en beherende instanties (SBB, Drents Landschap, Natuurmonumenten) vormen een werkgroep met als secretariaat het DLG.

Globale fasering.

De eerste fase is een verkenning van de mogelijkheden en wenselijkheden.

